

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÜSKÜDAR ŞEHİT AHMET PAŞA SİBYAN MEKTEBİ VE
RESTORASYON ÇALIŞMALARI**

MERVE SAĞLIK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. ERCAN ÖZGAN**

DÜZCE, 2020

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÜSKÜDAR ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİ VE
RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Merve SAĞLIK tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ercan ÖZGAN

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Ercan ÖZGAN

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Celal APAY

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Tahsin TURGAY

Sakarya Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 13/11/2020

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

13 Kasım 2020

Merve SAĞLIK

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisansa başlamak için beni ikna eden yeğenim Zeynep POYRAZ ile başlamak isterim. Dersler sürecinde her izin istediğimde izin vermek yanı sıra her türlü imkanı sunan Müdür yardımcım Mehmet Akif YILDIZ'a ve Müdürüm Süleyman ÇADIR'a, hazırlık sürecinde vazgeçtiğimde yeniden başlamak için yardım eden Doc.Dr. Arda BAŞ beye ve eşine, her daim kendimizi güvende hissetmemizi sağlayan Doç.Dr. Ahmet Hakan POLAT hocama, bu süreci defalarca farklı konumda yaşayıp beni motive eden ve yapabileceğime inandıran kuzenim, kız kardeşim Dr. Öğr.Üyesi Elvan OKUTAN'a tez bitmesi için gece gündüz demeden pandemi gibi zorlu bir süreçte bana vaktini ayıran desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Ercan ÖZGAN'a en içten dileklerle teşekkür ederim.

Belki de yeni bir çağın başladığı 2020 yılında sevgilerini esirgemeyen kardeşlerim, annem ve bu yaşımda zorla beni ALES'e götüren yapabileceğime inandıran, her koşulda benim yanımda olan sevgili kızım, oğluma ve eşime teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

13 Kasım 2020

Merve SAĞLIK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	x
HARİTA LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. TEZİN AMACI.....	2
2. MATERYAL VE YÖNTEM.....	3
3. OSMANLI DEVLETİ'NDE SIBYAN MEKTEBLERİ.....	4
3.1. SIBYAN MEKTEPLERİNİN TARİHÇESİ.....	4
3.2. SIBYAN MEKTEPLERİNİN DERS PROGRAMLARI.....	5
3.3. SIBYAN MEKTEPLERİNDE MEKAN TANIMI.....	6
3.4. SIBYAN MEKTEPLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ.....	6
4. “18. YÜZYILDA” ÜSKÜDAR VE SIBYAN MEKTEBLERİ.....	8
4.1. OSMANLI DÖNEMİNDE ÜSKÜDAR'DA EĞİTİM.....	8
4.2. 18. YÜZYIL MİMARİSİ VE SIBYAN MEKTEBLERİNE ETKİSİ.....	9
4.3. “18. YÜZYIL” SIBYAN MEKTEBLERİNDEN GÜNÜMÜZE ULAŞANLAR.....	10
4.3.1. Valide-i Cedid Sıbyan Mektebi.....	11
4.3.2. Ahmediye Külliyesi Sıbyan Mektebi.....	12
4.4. DEĞERLENDİRME.....	14
5. RESTORASYON İLKE, ESAS ve SÜREÇLERİ.....	15
5.1. ÜLKEMİZDE RESTORASYONUN TARİHÇESİ.....	15
5.2. RESTORASYON AŞAMALARI.....	18
5.2.1. Basit Onarım.....	18
5.2.2. Esaslı Onarım (Restorasyon).....	19
6. ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİ (TAŞ MEKTEP, ÇAVUŞBAŞI MEKTEBİ) RESTİTÜSYON BELGELERİ.....	21
6.1. ŞEHİT AHMET PAŞA KİMDİR? (SIBYAN MEKTEBİNİN BANİSİ).....	21
6.2. MEKTEBİN KONUMU VE ÇEVRESİNİN ÖZELLİKLERİ.....	22
6.2.1. Atık Valide Külliyesi.....	24
6.2.2. Çinili Camii Külliyesi.....	24
6.2.3. Afganiler Tekkesi.....	24
6.2.4. Kartalbaba Tekkesi.....	24
6.2.5. Şeyh Sadık Efendi Tekkesi.....	25

6.2.6. Yıldızlı Tekke (Fenayi Ali Efendi Camii).....	25
6.2.7. Ömer Dede Türbesi.....	25
6.2.8. Pazarbaşı Camii	26
6.3. ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ.....	26
6.3.1. Ahmed Paşa (Hacı) Çeşmesi Mimari Özellikleri.....	26
6.4. ARŞİV BELGELERİNE GÖRE MEKTEBİN İNŞASI, TAMİRLERİ VE ONARIMLARI	30
6.5. MEKTEBİN TESCİL KAYDI, MÜLKİYET DURUMU.....	33
6.6. MEKTEBE AİT CUMHURİYET DÖNEMİ ONARIMLARI.....	36
6.6.1. 1993 Yılı Vakıflar Bölge Müdürlüğü Onarımı	41
7. ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİ (TAŞ MEKTEP, ÇAVUŞBAŞI MEKTEBİ) 2013 YILI RESTORASYONU	46
7.1. ÇEVRE OLUŞUMU VE GÜNCEL VERİLER.....	46
7.2. DÖNEMSEL ANALİZ ÇALIŞMASI REVİZYON PROJE KARARI	51
7.2.1. Zemin Kat Planı	54
7.2.2. Üst Kat Planı.....	57
7.2.3. Kubbe ve Tonzolar	58
7.2.4. Cepheler	59
7.2.4.1. Ön Cephe	59
7.2.4.2. Sol Cephe	61
7.2.4.3. Arka Cephe	63
7.2.4.4. Sağ Cephe	63
7.2.5. Çevre Düzenlemesi	64
7.3. GÜNCEL RÖLÖVE REVİZE RESTORASYON VE RESTİTÜSYON PROJESİ	64
8. REVİZE RESTORASYON PROJESİ DOĞRULTUSUNDA UYGULAMA SÜRECİ.....	71
8.1. DURUM TESPİTLERİ – MUHDESLERDEN ARINDIRMA	73
8.2. ÇEVRESEL VE MÜLKİYET SORUNLARI.....	75
8.3. MÜDAHELE BİÇİMLERİ.....	75
8.3.1. Duvarların Sağlamlaştırması	75
8.3.2. 1. Kat Döşemesinin Sağlamlaştırılması	81
8.3.3. Üst Örtü.....	83
8.3.4. Merdiven	88
8.3.5. Kapı ve Doğramalar	90
8.3.6. Ocak.....	90
8.3.7. Yazlık Mektep (Eyvan)	94
8.3.8. Çevre Düzenlemesi	95
8.4. KULLANILAN MALZEME SEÇİMİ	97
8.5. YAPILAN İŞLER ÖZETİ VE HAKEDİŞLER	97
9. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	101
10. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	103
11. KAYNAKLAR	106
12. EKLER	109
12.1. EK 1: RESTORASYON PROJESİ 1/100 ÖLÇEK	109

12.2. EK 2: RESTİTÜSYON PROJESİ 1/100 ÖLÇEK.....	109
ÖZGEÇMİŞ.....	110

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 4.1. Valide-i Cedid sıbyan mektebi kat planı.	11
Şekil 4.2. Balaban Ağa caddesi cephesi.	12
Şekil 4.3. Ahmediye külliyesi sıbyan mektebi kat planı.....	13
Şekil 4.4. Ahmediye külliyesi sıbyan mektebi gündeğümü sokak cephesi.	14
Şekil 5.1. 1951 yılına ait yayınlanan 5805 sayılı kanun.	16
Şekil 5.2. Basit onarım süreç şeması.	19
Şekil 5.3. Esaslı onarım süreç şeması.	20
Şekil 5.4. Uygulama süreci şeması	20
Şekil 6.1. Boybey sokak güneybatıdan girişi [32].....	23
Şekil 6.2. Boybey sokak kuzeydoğu girişi [32].....	23
Şekil 6.3. Ahmed Paşa (Hacı) çeşmesi kitabesi.....	27
Şekil 6.4. Restorasyon projesi çeşme plan ve ön cephe çizimi.....	28
Şekil 6.5. Ahmed Paşa (Hacı) çeşmesine ait envanter fişi.....	29
Şekil 6.6. Parsele ait tapu senedi.....	34
Şekil 6.7. Mektebe ait envanter fişi.	35
Şekil 6.8. 1961 yılına ait mektebe ait rölöve kesiti [32].	36
Şekil 6.9. Vakıflar statik büro teknik raporu 1989 [44].....	37
Şekil 6.10. 18.10.1990 tarih ve 2417 sayılı III numaralı KVTVKK onaylı rölöve planı.....	38
Şekil 6.11. Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile Üsküdar Belediye Başkanlığı arasında yazışma [44].	39
Şekil 6.12. Kurul kararı [44].	40
Şekil 6.13. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].	41
Şekil 6.14. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].	42
Şekil 6.15. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].	43
Şekil 6.16. Kurul kararı.....	44
Şekil 6.17. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].	45
Şekil 7.1. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].	47
Şekil 7.3. 2012 yılına ait foto [32].	48
Şekil 7.4. 2012 yılına ait iç mekan foto [32].	48
Şekil 7.5. 2012 yılına ait iç mekan foto [32].	49
Şekil 7.6. 2012 yılına ait dış cephe foto [32].	49
Şekil 7.7. 2012 yılına ait iç mekan foto [32]	50
Şekil 7.8. 2012 yılına ait sol yan cephe foto [32].	50
Şekil 7.9. 2012 yılına ait sol yan cephe foto [32].	51
Şekil 7.10. 1961 yılına ait mektebe ait restitüsyon çizimi [32].	51
Şekil 7.11. 1961 yılına ait mektebe ait restitüsyon çizimi [32].	52
Şekil 7.12. 1994 yılına ait KVTVKK onaylı restorasyon projesi kat planı.	52
Şekil 7.13. 1994 yılına ait KVTVKK onaylı restorasyon projesi kesitler.	53
Şekil 7.14. Hafriyat sonrası bulunan kuyu.....	55
Şekil 7.15. Hafriyat sonrası bulunan hela taşı.	55
Şekil 7.16. Zemin kat planı.	56
Şekil 7.17. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.	57
Şekil 7.18. Üst kat planı.....	58
Şekil 7.19. Çatı planı.....	59
Şekil 7.20. Ön cephe çizimi.	60

Şekil 7.21. Sol yan cephe çiz.	61
Şekil 7.22. Boybey Sokaktan Mektebin Görüntüsü [32].	62
Şekil 7.23. Sağ yan cephe çizimi.	64
Şekil 7.24. Restitüsyon vaziyet planı.	66
Şekil 7.25. Restitüsyon zemin kat planı.	67
Şekil 8.1. Revize restorasyon projesi doğrultusunda uygulama süreci şeması.	71
Şekil 8.2. 05.06.2013 tarih ve 1133 sayılı İstanbul 6 numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun kararı.	72
Şekil 8.3. 2013 yılına ait sağ yan cephe foto.	73
Şekil 8.4. 2013 yılı onarım sırasında tespit edilen kuyu ve hela taşı	74
Şekil 8.5. 2013 yılı onarım sırasında tespit edilen çatı makasları	74
Şekil 8.6. 2013 yılı onarım sırasında uygulanan ahşap hatıllar.	76
Şekil 8.7. 2013 yılı onarım sırasında uygulanan ahşap hatıllar.	77
Şekil 8.8. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.	78
Şekil 8.9. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.	79
Şekil 8.10. 2013 yılı onarımı ön cephe kenet uygulaması.	80
Şekil 8.11. 2013 yılı onarımı ön cephe kenet uygulaması.	80
Şekil 8.12. 2013 yılı onarımı zemin kat tonozları kalıbı.	81
Şekil 8.13. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.	82
Şekil 8.14. 2013 yılı onarım döşeme kirişleri.	82
Şekil 8.15. 2013 yılı onarımı sırasında geçici çatı ve kubbe kalıbı.	83
Şekil 8.16. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.	84
Şekil 8.17. 2013 yılı onarımı sırasında geçici çatı ve kubbe kalıbı.	84
Şekil 8.18. 2013 yılı onarımı sırasında tuğla kubbe sıvanması.	85
Şekil 8.19. 2013 yılı onarımı kirpi saçak örümü.	87
Şekil 8.20 2013 yılı onarımı kirpi saçak örümü.	87
Şekil 8.21. 2013 yılı onarımı kesme taş merdiven uygulaması.	88
Şekil 8.22. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.	89
Şekil 8.23. İhaleye ait Hakesiş Metraj Çizimi	89
Şekil 8.24. Restorasyon projesi doğrama detayı.	91
Şekil 8.25. Restorasyon projesi giriş kapısı detayı.	92
Şekil 8.26 Restorasyon projesi ocak ve yaşmak detayı.	93
Şekil 8.27 Alem ve baca görünüşü.	94
Şekil 8.28 İhaleye ait hakediş metraj çizimi.	95
Şekil 8.29. Vaziyet planı.	96
Şekil 8.30 Uygulama sırasında sol yan cephede yapılan kazı ve çevre düzenlemesi.	97
Şekil 8.31. Açılış fotoğrafı.	98
Şekil 8.32. Eyvan yazlık mektep içinden fotoğraf.	99
Şekil 8.33. 1.kata çıkan merdiven ve cam örtü.	99
Şekil 8.34. Açılış fotoğrafı.	100
Şekil 8.35. Açılış fotoğrafı.	100
Şekil 9.1. Açılış fotoğrafı.	102

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa No

Çizelge 4.1. 18. Yüzyıl dan önce ve 18. Yüzyıl da yapılan mektepler..... 10

HARİTA LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Harita 6.1. Hava fotoğrafı.	22
Harita 6.2. İmar paftası.	22
Harita 6.3. Alman mavisi no: c8.	31
Harita 6.4. Pervitich 55 nolu pafta.....	32

KISALTMALAR

GEEAYK	Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
KUDEB	Koruma Uygulama Denetim Bürosu
KVKBK	Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu

ÖZET

ÜSKÜDAR ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİ VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Merve SAĞLIK

Düzce Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ercan ÖZGAN

Kasım 2020, 109 sayfa

Üsküdar geçmişten günümüze önemli bir ticari merkezdir. Özellikle 16.-17. yüzyılda bu durum en üst noktaya ulaşmış ve hanların, kervansarayların, limanların bol olduğu bir semt haline dönüşmüştür. 18. yüzyıla gelindiğinde Batılaşma ile birlikte semtin dokusunda değişimlerin başladığı, semt sakinlerinin sosyal durumunun değişim gösterdiği görülmüştür. Üsküdar'ın, yapı çeşitliliği ve mimari üslup farklılıklarıyla Osmanlı mimarisinin yüzyıllık bir belgeseli gibi olduğu görülmektedir. Bu yapısal çeşitlik içerisinde Osmanlı döneminde yapılmış olan ve Üsküdar bölgesinde yer alan 71 adet sıbyan mektebi de bulunmaktadır. Mektepler Osmanlı mimarisinin kullanıcı esaslı uyguladığı bir mimari programa sahip, genellikle camilere yakın veya bir külliye'nin parçası olarak ya da tek yapı olarak inşa edilmiş düşük bütçeli eğitim yapılarıdır. Tek yapı olarak mahalle arasında inşa edilen günümüze ulaşan mektep sayısı oldukça azdır. 18. Yüzyıl, akımlarından biri olan lale devri dönemine ait özgünlüğünü koruyan yapı sayısı oldukça azdır. Bu dönemi temsilen seçilen Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebinin restorasyon çalışmaları kapsamında çok yönlü inceleme ve değerlendirme imkânı oluşmuştur. Bu çalışma sekiz bölümdür. Birinci bölümde tezin amacı, ikinci bölümde mekteplerinin tarihçeleri, mekteplerinin dönemin sosyal yaşantısı içinde yeri ve önemleri, eğitim öğretimdeki etkinlikleri ve çevreleri ile olan uyumlarından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise tez konusu mekteple aynı dönemde yapılan mektepler listelenerek günümüze ulaşan Valide-i Cedid ve Ahmediye Külliyesi Mekteplerinin tez konusu mektep ile dönemsel analizleri yapılmıştır. Dördüncü bölümde restorasyon kavramı, ülkemizdeki tarihçesi, günümüzdeki mevzuatlar hakkında bilgi verilerek bir yapının onarımının aşamaları şemalar ile anlatılmıştır. Beşinci bölümde ise tez konusu mektebin tarihçesi, konumu, restitüsyona ışık tutacak bilgi-belgeler ve geçmişteki onarımları aktarılmıştır. Altı, Yedi ve Sekizinci Bölümlerde ise 2013 yılında yapılan uygulama, revizyona gidilmesi, yeniden projelendirme süreci, restitüsyon verileri, ilke kararları, müdahale biçimleri, yöntemleri ve restorasyonunda kullanılan teknolojiler incelenerek benzer özelliklere sahip diğer sıbyan mektepleri için de uygulanabilecek bir restorasyon uygulama modeli ortaya konulmuştur. Bunların sonucunda Sıbyan Mektebinin yeniden Kuran kursu olarak hizmete açılış süreçleri ile ilgili bilgiler de verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Restorasyon proje aşaması, Restorasyon uygulama aşaması, Sıbyan mektebi, Üsküdar eğitim kurumları.

ABSTRACT

ÜSKÜDAR ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN SCHOOL AND RESTORATION WORKS

Merve SAĞLIK

Düzce University

Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Architecture

Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Ercan ÖZGAN

November 2020, 109 pages

Üsküdar is an important commercial center from past to present. Especially the 16.-17. Century, this situation reached its peak and turned into a district with abundant inns, caravanserais and harbors. In the 18th century, it was observed that the changes in the texture of the district started with Westernization and the social status of the residents changed. It is seen that Üsküdar is like a century-old documentary of Ottoman architecture with its variety of buildings and architectural styles. In this structural diversity, there are 71 primary schools built in the Ottoman period and located in the Üsküdar region. Schools are low-budget educational buildings with a user-based architectural program of Ottoman architecture, usually built close to mosques or as part of a kulliye or as a single building. The number of schools built between the neighborhood as a single structure is very low. The number of buildings preserving their originality from the tulip period, which is one of the 18th century movements, is very few. Within the scope of the restoration works of the Şehit Ahmet Paşa Primary School, which was chosen to represent this period, a versatile examination and evaluation opportunity has been created. This work consists of eight chapters. In the first part, the aim of the thesis, in the second part, the history of schools, the place and importance of schools in the social life of the period, their activities in education and their harmony with their environment are mentioned. In the third part, periodical analyzes of the Valide-i Cedid and Ahmediye Kulliye Schools, which have survived to the present day, by listing the schools made in the same period as the thesis subject school, are made. In the fourth chapter, the concept of restoration, its history in our country, the current legislation, and the stages of the repair of a building are explained with diagrams. In the fifth chapter, the history and location of the school, the subject of the thesis, the information-documents that will shed light on the restitution and its past repairs are given. In the Sixth, Seven and Eighth Chapters, the application, revision, re-project process, restitution data, policy decisions, intervention methods, methods and technologies used in restoration were examined in 2013, and a restoration application model that could be applied to other primary schools with similar characteristics was introduced. As a result, information was given about the opening process of the Primary School as a Koran course.

Keywords: Restoration implementation phase, Restoration project phase, Sibyan school, Üsküdar educational institutions.

1. GİRİŞ

Üsküdar, antik çağdan beri önemli bir yerleşim yeridir. Bülbül deresi ve Çavuşderenin boğaza akan iki suyunun alüvyonları ile oluşan bu semt yüzyıllarca bir liman semti olmuştur. Bizans döneminde önemli bir dini merkez olmasına karşın, Osmanlı döneminde de stratejik konumu sebebiyle askeri bir önem kazanmış ve İstanbul feth edilmeden Osmanlı topraklarına katılmıştır. Önemli bir nokta olan semt; 18. yüzyılda da üçe bölünen Osmanlı topraklarının başlangıç noktası olmuştur. Eğitim tarihimizde ilklerin gerçekleştiği mekan olan Üsküdar'da ilk mühendis okulu olan Hendesehane 1734 yılında, ilk kız meslek lisesi olan Üsküdar Kız Sanayi Mektebi 1878 yılında açılmıştır. İslam kültürü gereği Kâbe yolu üzerinde olması sebebiyle Osmanlı tarafından kutsal toprak olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple ayrı bir önem arz etmektedir. Bu tez çalışmasında 18. yüzyıl Osmanlı dönemi İstanbul'un Üsküdar İlçesinde bulunan sıbyan mektepleri ele alınarak genel bir inceleme ve değerlendirme yapılmış ve bu kapsamda 18. yüzyıl Osmanlı döneminde yapılan Şehit Ahmet Sıbyan Mektebi incelenmiştir.

İstanbul'da yapılan sıbyan mekteplerinin mimari özelliklerinin yanı sıra eğitim şekilleri de ele alınmıştır. Genel olarak sıbyan mektepleri değerlendirilerek birçok özellikleri ortaya konulmuş ve incelenen sıbyan mektebi ile ilgili olarak kanaatler oluşturulmuştur. Sıbyan mektepleri ile ilgili olarak yapılan bu genel çalışmanın daha belirgin ve net olarak ortaya konulabilmesi amacı ile sıbyan mektepleri ile ilgili olarak incelenen tüm hususlar örnek olarak seçilen ve Restorasyonu yapılan Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi özelinde tüm yönleri ile ortaya konulmuştur. Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi diğer sıbyan mekteplerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılığın en önemli nedenini ise söz konusu mektebin tek yapı olarak Üsküdar'da ki önemli iki tekkenin (Kartal Baba Tekkesi, Yıldızlı Tekke, Şeyh Sadık Efendi Tekkelerinin) yakınında (50 m) olmasıdır. Mektebin en önemli özelliklerinden biri hem Osmanlı zamanında hem de Cumhuriyet sonrasında çalışmalar yapılmış olmasına rağmen bu çalışmaların tamamlanmaması ve Mektebin atıl olarak günümüze kadar ulaşmasıdır. Bununla birlikte Lale Devrine ait önemli eserlerden biri olan Ahmed Paşa (Hacı) Çeşmesi de mektebin ön cephesinde yer almaktadır.

Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi'nin restorasyon projesi Mimar Merve Sağlık

tarafından hazırlanmış olup T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 6 numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğünce onaylanmış, projenin uygulaması ve denetimi de 2012–2014 yıllarında kendisi tarafından yapılmıştır. Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebinde önemli yapısal hasarların mevcut olması hem restorasyon projesinin hazırlanması sürecinde hem de projenin uygulanması sürecinde restorasyon müdahalelerinin çeşitlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu tez kapsamında, restorasyon müdahale çeşitlerine de yer verilmiştir. Bu çalışmada incelenen Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi özelinden hareketle benzer nitelikteki diğ r yapılarında restorasyon projelerine katkı sağlayabilecek yaklaşımlar ve restorasyon müdahale önerilerinde bulunularak tarihi ve kültürel miraslarımız olan bu yapıların gelecek nesillere güvenle aktarılabilmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.1. TEZİN AMACI

Osmanlı dönemi Sıbyan mektepleri; İstanbul’un fethinden (1453), Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun y r rl ğ e girişine (1924) kadar hizmet veren ilk okuma ve temel dini eğitimlerin yapıldığı okullardır. Osmanlıda; Camiler, medreseler, sebil-çeşmeler, kütüphaneler ve hazirelerle birlikte başta padişahlar olmak üzere halk tarafından vakıf sistemi çerçevesinde sıbyan mektepleri yaptırılarak çocukların okutulması amaçlanmıştır. 18. yüzyıl başında yapılan, günümüze kadar defaten tamir edilip zamanla zarar gören Cumhuriyet döneminde de yaşatılmaya çalışılan Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi binasının; restorasyon çalışmaları için b t  e, zaman, uzman ekip vb. gerektirmesi, bu kapsamda yapılacak müdahalelerin zorlukları, yapının küçük olması gibi nedenlerle bakımsız kalmış olan bu yapının restore edilerek günümüze kazandırılması, işlevini koruyarak yine eğitim yapısı olarak kullanılması bu yönleri ile kent hafızası, tarihi ve kültürel bir miras olan bu yapının kurtarılması ve benzer özellikteki diğ r eserlere de örnek olmasına katkı sağlamak bu tezin en önemli amaçları olarak ifade edilebilir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada öncelikle Üsküdar tarihi, sıbyan mekteplerinin mimarisi ve tarihçeleri hakkında bilgiler verilmiş ve bu hususlar Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi özelinde incelenerek değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebinin yapımından günümüze kadar geçirdiği süreç; öncelikle eser üzerindeki kitabeye başlanarak, Üsküdar Şer'iyye Sicillerinde muhasebe kayıtlarında, diğer belgelerde, Pervitich, Alman Mavileri ve diğer haritalarda, 1912–1914 tarihli Müfettiş Raporu, 1919 tarihli Muallim Cevdet Listesi ile 1923 tarihli Mekatib-i Vakfiye Cetveli esas alınarak incelenmiş olup konu ile ilgili bilimsel çalışmalardan da yararlanılmıştır. Konunun Şehit Ahmet Sıbyan Mektebi özelinde ele alınması nedeni ile söz konusu yapı ile aynı yüzyılda yapılan mekteplerin tarihçeleri, konumları, günümüzdeki genel durumları da değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivindeki belge ve bilgiler ile İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü'nün yaptırdığı restorasyon çalışmaları doğrultusunda gerekli bilgi ve belgelerden de faydalanılmıştır. Çalışma kapsamında, Üsküdar Belediye Başkanlığı Fen İşleri Müdürlüğü - İmar ve Şehircilik Müdürlüğü ve Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB) birimlerinin bünyesindeki arşiv, bilgi ve belgelerden de yararlanılmıştır. Tez çalışması kapsamında özel olarak incelenecek bu mektebin rölöve, restitüsyon ve restorasyon proje aşaması anlatılarak restorasyonun uygulama aşamaları ile ilgili bilgi ve belgeler sunulmuştur.

3. OSMANLI DEVLETİ'NDE SIBYAN MEKTEBLERİ

Mektep kelimesi Arapça “ketb” kökünden yani “yazmak” kelimesinden türemiştir. Sıbyan mektepleri, küçük yaştaki çocuklara dini ve pozitif ilimlerin öğretildiği, küçük ölçekte yapılar olup, günümüze fonksiyonunu devam ettirerek ulaşabilen yapı sayısı azdır. Halk arasında genellikle çizim ve gravürlerden tasvir edilen yapılardır [1]. Selçuklu ve daha öncesinde de varlığı bilinen mektep yapılarından günümüze bu döneme ait ulaşan bir örnek bulunmamaktadır. Bilinen en eski örnek ise Bursa Kamberler mahallesinde Sitti Hatun Camii yanındaki Sitti Hatun Sıbyan Mektebidir (H. 864 M.1459 Orhan Beyin kızı) [2].

3.1. SIBYAN MEKTEPLERİNİN TARİHÇESİ

Osmanlı Devleti'nin İstanbul'da ilk yaptığı mektep Fatih Külliyesi içerisinde yer alan Darü't Talim binâsı olup Fatih Külliyesi ile beraber yapılmıştır. Ancak yapı H. 1334, M.1918 yılında Fatih'i yakıp yok eden yangın sırasında yanmıştır, bugün yapıdan geriye arşiv belgeleri hariç hiçbir iz kalmamıştır [3]. Bilinen diğer mektep ise Beyazıt Külliyesindeki Mualimhane İstanbul'daki ilk sıbyan mektebi örnekleridir. İhmal edilen diğer mektepler gibi Beyazıt Külliyesindeki Mualimhane 20.yüzyıla harap bir şekilde ulaşmış olsa da 1950'li yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğünün kalkınma çalışmaları sırasında ihya edilerek Hakkı Tarık Us Kütüphanesi olarak günümüze ulaşmıştır [4]. Sıbyan Mektepleri II. Mahmut dönemine kadar devam etmiş, II. Mahmut devrinde 1824 yılında Talim-i Sıbyan olarak ismi değiştirilmiş ve eğitim zorunlu hale getirilmiş ancak müfredatta bir değişiklik olmamıştır. 1870 yılında ise eğitimde modernleşmeye gidilerek araç-gereçler ve müfredat değiştirilmiş, bu durum yapılarda da fonksiyon şemasında değişime sebep olmuş ve mahalle mekteplerinden bugünkü çok sınıflı okulların temeli atılarak İptidai Mekteplere dönüşmüş [2] ve Cumhuriyete kadar da bu şekilde devam etmiştir.

3.2. SİBYAN MEKTEPLERİNİN DERS PROGRAMLARI

Sıbyan mektepleri, bugünkü ilkokulun karşılığıdır. Mahalle içerisinde 7 yaşına gelen çocukların temel eğitim aldıkları, dini ve bilimsel kavramları öğrendikleri yerlerdir. Mekân boyutu olarak büyük olmamaları, parasal olarak büyük bir bütçe istememeleri sebebiyle her mahallede, camii yakınında padişah, valide sultanlar, sadrazam vezirler ve devlet ileri gelenleri ile halk arasında zengin hayırseverler tarafından yaptırılarak vakıf sistemine bağlanmışlardır [5]. Vakfiyeler ile mektebin parasal ihtiyaçları karşılandığı gibi eğitim veren kişilerin nitelikleri ile okutulacak dersler de belirlenmiştir [1]. Vakfiye sayesinde öğrencilere parasal destek sağlanarak kılık kıyafet yardımları da yapılmıştır [6]. Ancak bu okulların dini eğitim ağırlıklı olması ve İslami geleneğe göre 4 yaş'ın eğitim başlangıcı sayılması sebebiyle eğitim yaşı 4 yaş'a kadar düşmüştür. Bu gelişme sonrası sıbyan mektepleri ilkokuldan çok bugünkü okul öncesi eğitim verilen Kuran kursu kreşlere benzemektedir. Zaman içinde genellikle dersleri bayan hocaların verdikleri dini eğitim verilen kurumlara dönüşmüştür. II. Mahmut tarafından eğitim reformu "talim-i sıbyan" yapıncaya kadarda böyle devam etmiştir. Mekteplerde ki personel çeşitliliği de fonksiyona uygun olarak değişmiş ve eğitimden sorumlu olan bir hoca görevlendirilmiştir. Bu hocaların medrese mezunu olmaları esas olup İmam, müezzin ve karyum gibi kimselerden seçilmişlerdir [7]. Kız mektepleri için ise hoca olarak medrese mezuniyeti dikkate alınmadan Subha-i Sıbyan ve Tuhfe-i Vehbi Risalelerden ders almış yaşı büyük bayanlar tercih edilmiştir. Hocalara yardım için kalfa bulundurulurdu ki bu kişilerin görevi hocanın vekili olup derslere yardım etmek ve sınıftaki sükûneti sağlamaktır. Bu personele ek olarak ayrıca bugünkü hademe benzeri bevvaplar bulunmuştur. Bevvaplar okulun temizliğinden, açılıp kapatılması görevleri gibi ayrıca çocukların evden alınıp eve bırakılmasından da sorumlu kişilerdir [8]. Bu mektepleri parasal olarak destekleyen vakıflar bulunmaktadır. Okul ihtiyaçları, bu vakıflar aracılığı ile karşılanmakta olup bundan da mütevelliler sorumludur [9]. Mekteplerde yönetim tarafından belirlenen bir müfredat olmadığı gibi birbirleri arasında ortak bir programda yoktur [8]. Ortak olarak namaz sureleri, Kur'an-ı Kerim, Kıraat, tecvid, ilmihal bilgileri, okuma-yazma ile kara cümle yani çarpma, bölme, toplama çıkartma dört işlem öğretilirdi. Bazı medreselerde klasikleşmiş bazı kitaplarında okutulduğu bilinmektedir [5].

3.3. SIBYAN MEKTEPALRİNDE MEKAN TANIMI

Sıbyan mektepleri genellikle camilere yakın veya bir külliye'nin parçası olarak veya tek yapı olarak inşa edilmişlerdir. Külliye içerisinde olmasının sebebi camide görevli hocaların burada ders vermesi veya denetimi altında kalabilmesini sağlamaktır. Ayrıca külliye içerisinde yer alan diğer fonksiyonlarda ihtiyaçlarını karşılayabilmesidir. Bu şekilde yapılan sıbyan mekteplerinin külliye'den ayrı, kendilerine özgü avlu kapıları bulunmakta, çocukların külliye'ye girmeden mektebe ulaşması sağlanmaktadır. Bu yapılar genellikle külliye'nin mimari üslubuna uygun olarak inşa edilmektedir [6], [10]. Külliye içerisinde yer alan mekteplerde ocak bulunmamaktadır. Tek yapı olarak inşa edilen mektepler ise bünyesinde teneffüshane, tuvalet gibi ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde tasarlanmaktadır. Genellikle taş olarak yapılan bu mektepler ahşap binalar arasında yangının devamını engellemek amacıyla da yapılmıştır [6]. Mektepte okuyan çocukların kolayca ulaşabileceği görevli hoca'nın görev yerine yakın yerler tercih edilmiştir. Mektep içinde mutlaka ısınmayı sağlayacak bir ocak yer almıştır. İster külliye içinde isterse tek yapı olsun genellikle iki katlı olarak yapılmışlardır. Tek kat olarak yapılanlar ise yerden yükseltilmiştir. Tek yapı olarak inşa edilen mekteplerin alt katı tuvalet ve hocalara ait oda olarak düzenlenmiştir. Üst katta ise derslikler yer almıştır. Bunun sebebi ise derslikleri ses ve görüntüden izole etmek, yaşları küçük olan çocukların dikkatini dağıtacak unsurlardan uzaklaştırmak ve küçük çocukların çıkarttığı sesin dışarıyı rahatsız etmesini engellemektir. Derslikler kilim ve hasır gibi kaplamalar ile örtülmüş, hoca'nın oturacağı bölüm biraz daha yüksekte bir setin üstünde yapılmıştır. Masa yerine uzun rahleler kullanılmış, hoca'nın rahlesi ise daha farklı olmuştur [1].

3.4. SIBYAN MEKTEPLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Sıbyan mektepleri kare veya dikdörtgen planlı, tek katlı veya iki katlı olarak yapılan ve gelişme gösteren yapılardır. Çocuklar için eğitim mekanı olmaları sebebiyle bir kısmı bahçeye dönük olan yapıların, eğitimleri bazen bahçede veya üzeri örtülü eyvanlı dersliklerde yapılırdı [1], [11]. Kare planlı olan mekteplere daha çok 16. Yüzyılda rastlanmaktadır. Kare plan önüne eklenen sütunların taşıdığı bir revak bölümü eklenmiştir. Bu bölüm güneşlik olarak kullanılmış ve eyvanlı mektep tipine geçişi sağlamıştır. Eyvanlı mektep tipinde kare planlı bir derslik ve bahçeye açılan yazlık derslikler bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı mektep yapılarına daha çok 18 yüzyıl

itibariyle rastlanılmaktadır. Sıbyan mekteplerinde mekanlar kullanıcı odaklı tasarlanmış ve genel anlamda mimari öğeler çocuklara göre boyutlandırılmıştır. Her mahallede birer adet olması sebebiyle büyük mekânlara ihtiyaç duyulmamış kare plan 6,50x6,50 - 8,00x8,00 ebatlarında tek derslikli yapıların kullanıldığı görülmektedir. Kat yükseklikleri ise yapının örtü şekline göre 3,50- 5,00 m arasında değişmektedir [12]. Daima sokağa dönük bir biçimde tasarlanmıştır. Klasik dönemde tek katlı yapılar olan mektepler zaman içinde zeminden yükselerek fevkani yapılara dönmüştür. 16. yüzyıl itibariyle kagir ve iki katlı mekteplerin sayısının arttığı görülmektedir [11].

Mektepte öğrenciler yere oturtularak ders işlendiği için ister tek katlı ister iki katlı yapılar olsun yapı, yerden mutlaka yükseltilmiştir. Fevkani yapılarda alt katta genellikle çeşme, sebil, tuvalet ve bazı örneklerde vakfiyenin akarını sağlayacak dükkân yer almıştır. Bu mimari 14. yüzyılın son çeyreğinden sonra Memlûklerden gelişen bir yapı şekli olup, “sebil-küttâb” olarak adlandırılırdı [11]. Divanyolu üzerinde Mimar Sinan tarafından yapılan Mehmed Ağa Külliyesi Mektebi İstanbul’da ilk sebil-küttâb uygulama eseri olmuş ve mektep mimarisine büyük katkı sağlamıştır. Sıbyan Mekteplerinde yer alan çeşmeler, sebiller yapı ile bir bütünlük sağlamıştır. Sıbyan Mektepleri 15. yüzyıldan 17. yüzyılın sonlarına kadar [11] taştan veya taş/ tuğla almalı duvar şeklinde yapılmışlar, ahşap karkaslı olan mekteplerde bulunmaktadır. Bunun sebebi, bu yapıların küçük ölçekli ve düşük maliyetli yapılar olması, bununla birlikte yapılar arasında yangın yayılmasını engelleyici rol olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir [12]. Duvarlar taşıyıcı öğe olup tuğla kubbe veya tonozlar bu duvarlara oturtulmaktadır. Örtü sistemler ise günümüze kalan örneklerde genellikle kare mekânın kubbe ile örtüldüğü, etrafında tonozlarla geçişlerin sağlandığı yapıların özellikle 18. yüzyılda kırma çatı ile örtüldüğü görülmektedir.

Klasik dönem yapılarında ise yapının tek mekân olması ve kubbe ile örtülmesi sebebiyle kubbenin kurşun ile kapatılarak sonlandırıldığı görülmektedir. Bu yapılarda plan şeması basit olması ve yapı dışında cumba konsol benzeri hareketlilik olmaması sebebiyle süsleme unsuru olarak tuğlalar kullanılmıştır. Tahfif kemerleri, pencerelerde bronza veya demir şebekeler, çatı altında kirpi saçaklar ile cephe hareketlendirilmeye çalışılmıştır [12]. Mektebin kullanıcılarının 4-7 yaş arası çocuk olması ve dikkatlerinin çabuk dağılması sebebiyle mekân içerisinde bir bezeme programına rastlanılmamıştır. Mekân içlerine revzenler, dolap nişleri ve ocaklar ile kubbe geçişlerindeki tromplar eklenerek yapılara mimari estetik verilmiştir.

4. “18. YÜZYILDA” ÜSKÜDAR VE SİBYAN MEKTEBLERİ

Üsküdar, antik dönemden bugüne yerleşimin olduğu bir bölge olup, jeopolitik konumu ve iskeleleri ile ticaret için önemli bir bölge olmuştur. Osmanlı döneminde ise fetih öncesi ele geçirilen kentte özellikle fetihden sonra Şemsi Paşa Külliyesi arkasında bugünkü salacak civarlarında Türk yerleşimleri üç mahalle olarak kurulmuştur. Fatih vakfiyesinde bu üç mahalleden bahsedilmektedir [13]. 16. yüzyılda nüfusta bir artış olmuş ve bu bölgeye saray ve devlet adamlarınca yapılar yapılmıştır. O döneme ait 4. büyük saray olarak kabul edilen ancak günümüze ulaşmayan Kavak sarayı, Selimiye mahallesinde yapılmış ve yerleşim bu yöne doğrudan uzamıştır [14]. Özellikle 18. yüzyılda yaşanan büyük yangın sonrası tarihi yarımadadan kaçan halk Üsküdar’da ikamet etmeye başlamış ve nüfusta büyük bir artış yaşanmıştır. Üsküdar da imar hareketleri hızla artmış ve çeşitlilik göstermiştir. Eğitim kurumları olan mektep, medrese son dönemde rüştiyelerde bu imar hareketlerinin bir ürünüdür.

4.1. OSMANLI DÖNEMİNDE ÜSKÜDAR’DA EĞİTİM

Saray erkânı Üsküdar’a 16. ve 17. yüzyılda yoğun ilgi göstermiştir. Özellikle hanım sultanların; Mihrimah Sultan Camii, medresesi, sıbyan mektebi – Valide-i Atik Camii, medresesi, sıbyan mektebi, imareti, külliyesi–Gülfem Hatun Camii ve günümüze ulaşamayan medrese ve mektebi - 18. yüzyıl başlarında yapılan Valide-i Cedid Mihrişah Valide sultan Camii, sıbyan mektebi hayır eserleri olarak yapılmıştır. Üsküdar birçok tekke ve dergâha da ev sahipliği yapmış olup 58 adet tekkeden 14 adedi günümüze ulaşmıştır [15]. Rumeli’nden Kâbe’ye gitmek için yola çıkanların denizden sonra ilk adım attıkları kara parçasının Üsküdar olması ve Sürre Alayının buradan uğurlanması sebebiyle Kâbe toprağı olarak kabul edilen Üsküdar, zaman içerisinde azizlik ve kutsallık unvanı kazanmıştır [15]. Sıbyan mektepleri, medreseler, darulhadis, darulkurra gibi eğitim kurumlarının öğretmenleri, camii ve tekkelerde eğitimini tamamlayan veya buralarda görev yapan kimselerdir. Üsküdar’da bulunan külliyeler ve tekkeler bu konuda eğitim kurumlarının sayısının artışıyla doğru orantılı olarak artmıştır. Batılılaşmanın etkisiyle birlikte eğitim kurumlarında da değişiklikler yaşanmış ve iptidai mektepleri, rüştiyeler,

idadiler ve sultaniler kurulmuştur. Kuleli Askerî İdadisi Üsküdar Merkez Rüştîye Mektebi, Mektep-i Şahane, Kız Meslek Lisesi bunlara başlıca örneklerdir.

4.2. 18. YÜZYIL MİMARİSİ VE SİBYAN MEKTEBLERİNE ETKİSİ

18. yüzyılda Osmanlı Devleti askeri ıslahatlara büyük önem vermiştir. Askeri ıslahatlar konusunda ise Avrupa örnek alınmıştır. Bu süreçte Avrupa'daki kültür ve sanat alanında meydana gelen değişim Osmanlı Devleti'ni daha yoğun bir şekilde etkilemiştir [16]. Kronolojik olarak baktığımızda; 1703–1730 Sultan III.Ahmet Lale Devri [14] 1730-1805 barok ve rokoko etkili devir olarak görülmektedir. III.Ahmet döneminde Batı ile etkileşimin artması sonrası özellikle sivil mimari örneklerinde farklı üsluplar çıkmıştır. Özellikle bu yüzyılda su yapıları, mimari üslupların yansıtıldığı birer model çalışma olmuştur. Bu dönemde yapılan yapıların sloganı “nev icad” olmuş ve önceden yapılmamış olma kaygısı ile doğu ve batı ile yoğrulmuş mimari yapılar ortaya çıkmıştır. III.Ahmet devrinde saraya eklenen kütüphane, sarayın giriş kapısındaki ve Üsküdar Meydanına yapılan çeşmeler ile bu döneme süsleme programında ki bezemeler vazo içindeki çiçekler ve kâse içindeki meyveler vb. ile III.Ahmet dönemi sona ermiştir. I.Mahmut (1730-1754) döneminde bezemelerdeki farklılaşma kendini göstermiştir. Artık yapılarda hem plan şemasında hem de mimari öğelerde Batılılaşma etkisi görülmeye başlanılmış ve Türk Baroğu veya Osmanlı Baroğu olarak adlandırılan dönem başlamıştır [17]. I.Mahmut ile başlayan bu akım yüzyıl sonuna kadar devam etmiş olup sanatsal etkisi kadar siyasi etkisi de olmuştur. Bu akımın ilkleri arasında yer alan Nuri Osmaniye Camii Türk Baroğu özelliklerini; oval avlulu plan şeması, camii giriş merdivenleri, yükseltilmiş giriş, sütun başlıkları s-c kıvrımlı payandalar ile en iyi yansıtan eser olarak kabul edilmektedir. Kısacası 18. yüzyıl klasik Osmanlı Mimarisinin değişime uğrayıp batı ve doğu arasında harmanlanarak yeni bir tarz edindiği bir dönem olarak nitelendirilmektedir [16]. Bu yüzyıldan sonra klasik dönem ile yeni yapılar arasında belirgin bir fark ortaya çıkmıştır. Ancak 18. yüzyıl mimarisindeki bu kadar çok değişimin bu dönemde yapılan sıbyan mekteplerine etkisi daha az gözlemlenmiştir. Bunun başlıca sebebiyse, sıbyan mekteplerinin düşük maliyet ile çocuk ölçeğinde inşa edilen yapılar olmasıdır. Bu nedenle süsleme ve bezeme programından oldukça uzak yapılardır. 18. yüzyılda bezemelerdeki ve plandaki bu değişim klasik dönem eseri olan bu mektep yapılarında bir değişime sebep olamamış, 17. yüzyıl ile benzer özellikler bu dönemde de devam etmiştir. Yüzyılın sonunda yapılan mekteplerde ise plansal değişimler ile derslik sayılarında artış

gözlemlenmiştir.

4.3. “18. YÜZYIL” SIBYAN MEKTEBLERİNDEN GÜNÜMÜZE ULAŞANLAR

18. yüzyıldan önce ve bu yüzyılda yapılan mekteplere ait liste aşağıda verilmiş olup bu mekteplerden 11 adeti günümüze ulaşmış, bir kısmı ise tamamen yıkılıp yeniden yapılmıştır.

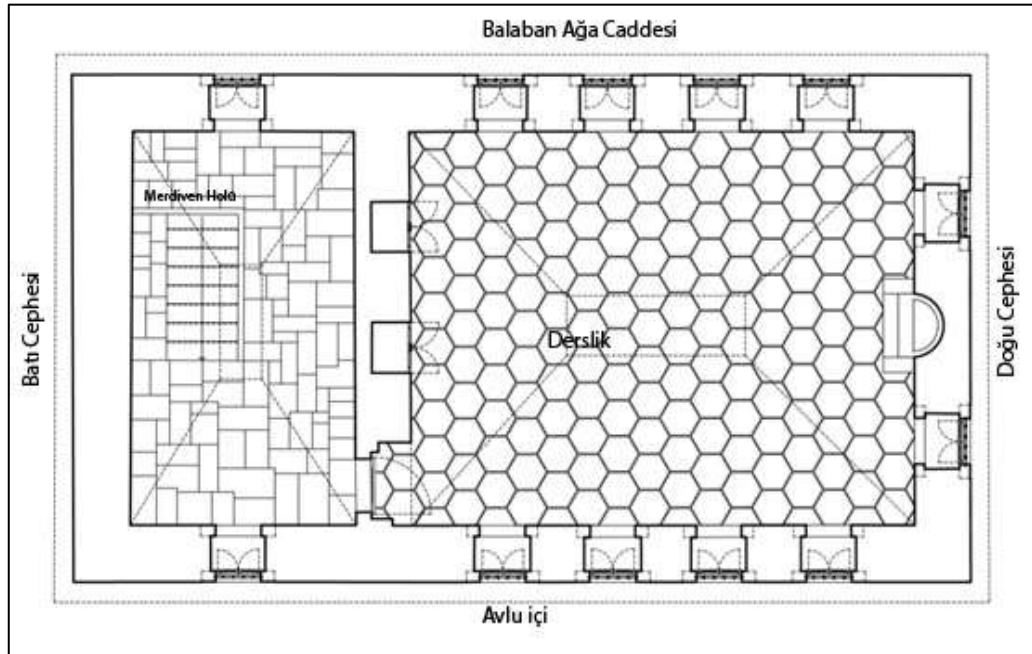
Çizelge 4.1. 18. Yüzyıl dan önce ve 18. Yüzyıl da yapılan mektepler.

No	MEKTEP ADI	TARİHİ	No	MEKTEP ADI	TARİHİ
1	Rum-i Mehmet Paşa	1471	21	Çavuşbaşı Mektebi	1704
2	Solak Sinan Sıbyan Mektebi	1548	22	Yeni Valide Camii	1704 (Mevcut)
3	Mihrimah Sultan Camii Mektebi	1562 (Mevcut)	23	Tunusbağı Sıbyan Mektebi	1708
4	Gülfem Hatun Mektebi	1562	24	Ahmediye Camii Mektebi	1708 (Mevcut)
5	Atik Valide Sıbyan Mektebi	1583 (Mevcut)	25	Ahmediye Mektebi	1720
6	Kemeraltı Sıbyan Mektebi	1583	26	Debbağlar Mektebi	1721
7	Nurbanu Sultan Dar’ul Kura	1583	27	Rüstem Paşa Sıbyan Mektebi	1728 (Mevcut)
8	Hacı Ahmet Paşa	1585	28	Mühend ishane-i Berri Hümayyun	1728
9	Karakadı Mektebi	1591	29	Mühendishane-i Berri Hümayyun	1736
10	Aziz Mahmud Hüdayi	1594	30	Mehmet Çavuş Mektebi	1736
11	Malatyalı İsmail Ağa		31	Mustafa Ağa	1742
12	Çinili Camii	1617 (Mevcut)	32	Ayazma Sıbyan Mektebi	1754 (Onarılmış mevcut)
13	Mehmet ağa (Bulgurlu Mescit)	1642	33	Hacı Faik Efendi	1758
14	Hasodabaşı Ahmet Ağa Mektebi	1642	34	Mehmet ağa	1762
15	Abdülbaki Efendi	1643 (Onarılmış mevcut)	35	Fıstıklı Mektebi (Hatice sultan)	1764
16	Mumcuzade Mektebi	1644	36	Selim Ağa Sıbyan Mektebi	1764
17	Yakup Ağa Mektebi	1646 (Mevcut)	37	Kalınoglu Ahmet Ağa	1782
18	Açık türbe kız Rüştüyesi	1678	38	Çakırcıbaşı Hasan Paşa	1783
19	Ali Ağa Sıbyan Mektebi		39	Rodosi Ahmet Ağa	1788 (yenileme tarihi)
20	Türk Ahmet Paşa Mektebi	1702 (Mevcut)			

Liste de görüldüğü üzere 18. yüzyılda Üsküdar’da 40’a yakın sıbyan mektebi bulunmaktadır. Bu listede yer alan ve günümüze ulaşan mekteplerden büyük bir çoğunluğu külliye ile beraber yapılan mekteplerdir. Külliye içerisinde yer alan sıbyan mektepleri külliye ile birlikte olması sebebiyle korunabilmiş, bazen fonksiyon değiştirse de genellikle eğitim özelliklerini devam ettirmişlerdir. Oysa tek yapı olarak yapılan mektepler ise tamir edilmemiş, bakımsız kalmış ve doğal afetler sonucunda harabeye dönmüştür. Tek yapı örneği olarak ayakta kalan sayılı örneklerden biride Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebidir.

4.3.1. Valide-i Cedid Sıbyan Mektebi

Valide-i Cedid Camii ile birlikte 1710 yılında yapılan sıbyan mektebinin banisi Sultan III. Ahmet'in annesi Emetullah Gülnuş Valide Sultan'dır. Mektep fevkani olup, caminin deniz tarafında, avlunun kuzeyinde bulunan Balaban Ağa Caddesinden olan avlu, giriş kapısı üzerindedir. Bu dönemin ser mimar-ı olan Kayserili Mehmet Ağa tarafından yapılmış olması muhtemeldir [18]. Sıbyan mektebinin girişi avlu girişinden ayrı olup, avlu içerisinden birde yandan girişleri mevcuttur. Alt katında mahya odası olarak kullanılan bir mekân mevcuttur. Üst kata çıkıldığında bir adet derslik bulunmaktadır. Derslik, kuzey ve güney cephelerden dörder pencere ile aydınlatılmaktadır. Doğu cephesinde ise ocak bulunmaktadır. Külliye ile beraber yapıldığından helâlar yapı içerisinde yoktur. Sıbyan mektebi iki ayrı bölüm gibi düşünüldüğünde; birinci bölüm giriş ve merdiven kovanının bulunduğu alan, ikinci bölüm ise derslik ve altta deponun bulunduğu alandır. Birinci bölüm basık bir tonoz ile derslik bölümü ise diğer bir tonoz ile örtülüdür. Derslik kasnağa kadar 3.50 m, tonoz üst noktasında ise 6.30 m yüksekliği bulmaktadır. Çatı örtüsü kurşundur. Kesme taştan yapılan kâgir yapı günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır. 2013–2015 yılları arasında camii ile birlikte restore edilmiştir. Bugün fonksiyonuna uygun olarak Kur-an kursu olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.1).

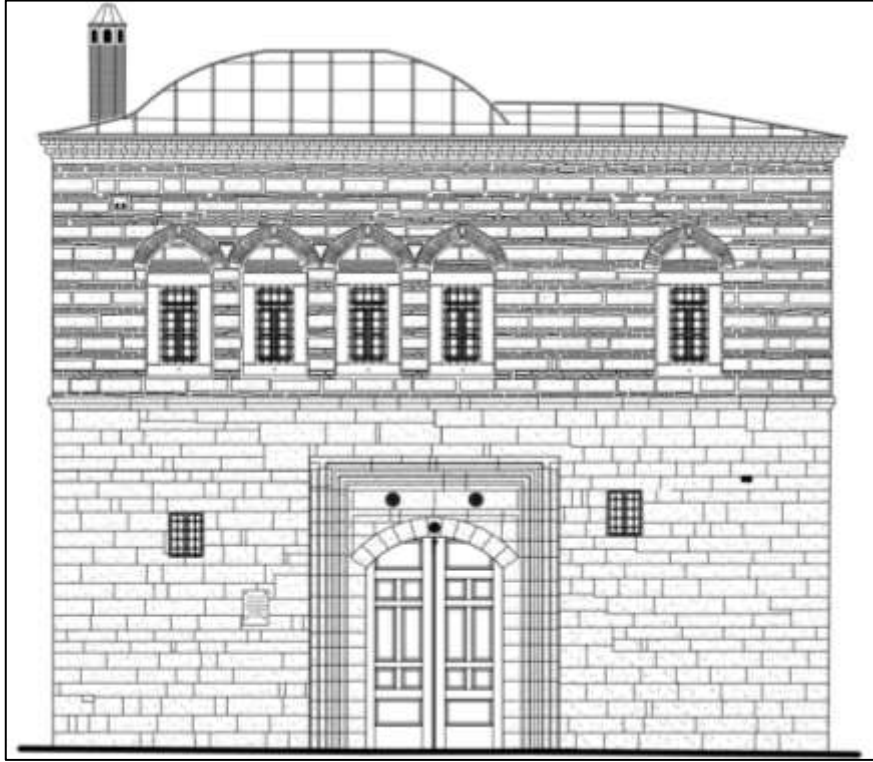

Şekil 4.1. Valide-i Cedid sıbyan mektebi kat planı.

Şekil 3.1 de mektebe ait derslik katının planı görülmektedir. Derslik zemini şeshane

tuğlasındandır. Giriş kapısının yanında iki adet niş bulunmaktadır. Pencerele Balaban Ağa caddesi ile avlu içine bakmaktadır. Merdiven holün bir kenarının ortasında yer almakta olup, eyvan görünümündedir.

Şekil 4.2 Balaban Ağa Caddesi Cephesinde, alt kotta avlu giriş kapısı ve üzerinde mektep görülmektedir. Tuğla sıralı örgü ve hafifletme kemerleri ile cephe süslenmiştir. Üst örtü üç sıra kirpi saçak üzerine örtülmüştür. Dersliğin tonozu belirgindir. Ocağa ait baca ve küllahı görülmektedir.

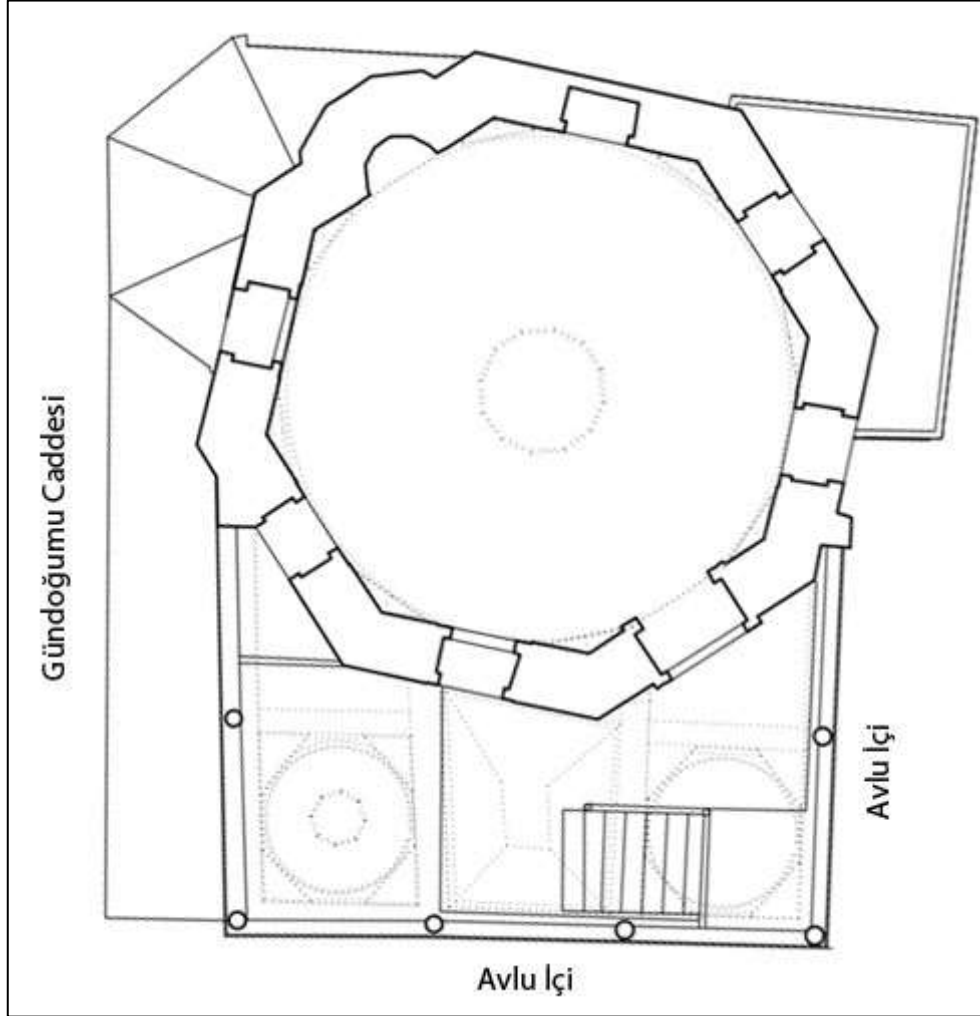

Şekil 4.2. Balaban Ağa caddesi cephesi.

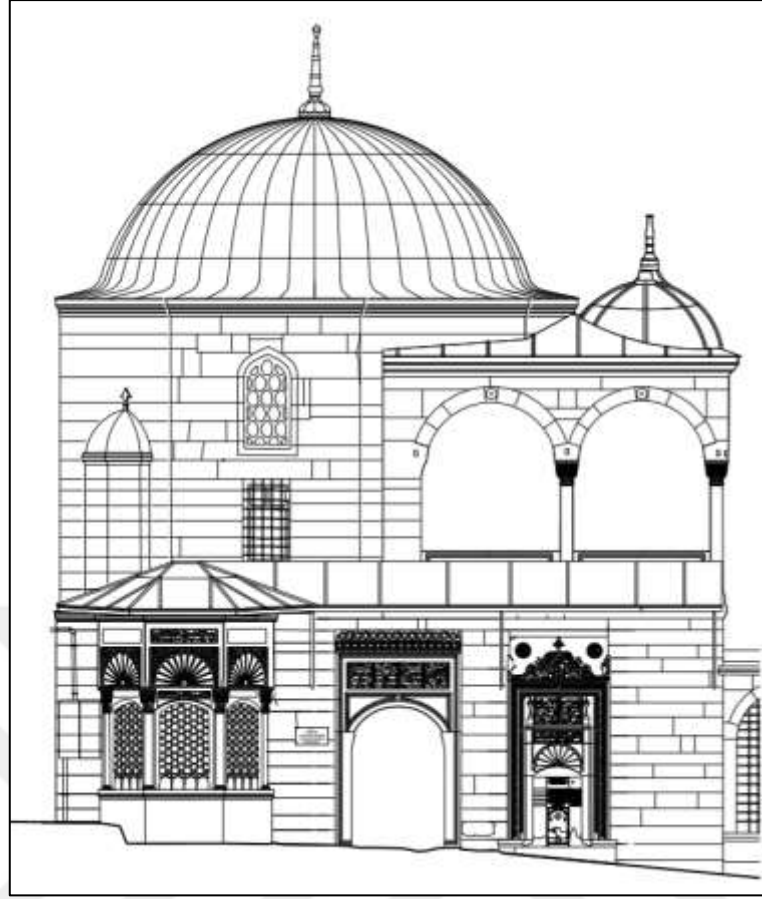
4.3.2. Ahmediye Külliyesi Sıbyan Mektebi

Ahmediye Külliyesi, 1722 yılında Eminzade Ahmet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Ahmet Ağa Osmanlı devletinde Silahtar ağa, İstanbul gümrükçüsü, darphane ve tersane eminliği gibi farklı birçok görevde yapmıştır [19]. Külliye, meydana adını vermiş olup, bugünkü Ahmediye Meydanında Esvapçı sokak ve Gündoğumu caddesi kesişimin de yer almaktadır. Sıbyan Mektebi fevkani olup, Gündoğumu caddesine açılan avlu kapısının üstünde yer almaktadır. Mektebin yazlık kısmı ve sekizgen derslik kısmı mevcuttur. Mektebin altında ortada avluya açılan geniş bir tonozlu geçiş sağında hazinedar odası solunda da III. Ahmet dönemine ait önemli bir sebil ve hazne bulunmaktadır. Mektebin yazlık kısmı dikdörtgen planlı olup avluya hakimdir. Döşemesi ve korkulukları

mermerdendir. Derslik kısmının giriş kısmında kitabeli bir kapı bulunmaktadır. Kitabede mektebin 19. yüzyılda yapılan onarımından bahsedilmektedir. Sekizgen planlı olan mektebin bir kenarı kapı, bir kenarı mihrap, iki kenarı dolap diğer kenarları da şebekeli penceredir. Yüksek bir kubbe ile örülü olan derslik kesme taştandır. Külliye içersin de olması sebebiyle helâları külliyeinin diğer bir kenarındadır. Mektebin üst örtüsü kurşundan olup, cephesi oldukça sade mermer korkuluklar ve kesme taşla işlenmiş gül bezeklerle süslenmiştir (Şekil 4.3, Şekil 4.4).

Şekil 4.3. Ahmedîye külliyesi sıbyan mektebi kat planı.

Şekil 4.4. Ahmediye külliyesi sıbyan mektebi gündoğumu sokak cephesi.

4.4. DEĞERLENDİRME

Her iki sıbyan mektebi de Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi ile aynı dönemde yapılan eserlerdir. Bu dönemin ser mimarı olan Kayserili Mehmet Ağa'nın üç yapının da mimarı olması olasıdır [19]. Yapılar arasında ki en önemli fark her iki örnekte bir külliye ile beraber inşa edilmiş ve yüzyıllarca hem fonksiyonunu hem de varlığını devam ettirebilmiştir. Mimari program olarak her üç mektepte fevkani yapılardır. Ahmediye Külliyesi Sıbyan Mektebi'de, Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi gibi alt katında dönemin mimari etkilerini yansıtan şaheser su eserleri ile süslenmişlerdir. Her üç yapının da üst örtüsü kubbe ve tonozlardan oluşur ve kurşun kaplıdır. Yapılar kesme taştan imal edilmişlerdir. Pencere oranları benzerdir.

5. RESTORASYON İLKE, ESAS VE SÜREÇLERİ

Celal Esad Arseven'e göre restorasyonun anlamı "sanatçı tamir" dir. Bir tarihi yapının hasarlarının giderilmesi, daha uzun süre yaşamasının sağlanması amacıyla, tarihi belge niteliğini zedelememeye özen gösterilerek, geleneksel ve ileri tekniklerden yararlanılarak yapılan müdahalelere kapsamlı onarım denilmektedir [20]. Restorasyon yerel, bölgesel ve ulusal ölçekteki politikalar, ekonomik durum, teknolojik değişimlerle paralel değişimler gösteren bir kavramdır.

5.1. ÜLKEMİZDE RESTORASYONUN TARİHÇESİ

Cumhuriyet öncesinde, vakıf sistemiyle teşkil edilen eserler dinsel yargılar, geleneksel bağlılık ve kullanım sebebiyle günümüze ulaşmıştır. Vakıf sistemi 'Belli bir malın, kamu yararına sonsuza kadar tahsisi' anlamına gelmektedir. Bu sistem gereği yapıların onarımına (restorasyonuna), yerel şer'i makamlarının (kadılarının) onarım kararını almasıyla başlanılır, bu kararın onaylanması sonrası (divan), onarım keşfinin, onarım raporunun ve projelerinin hazırlanması ile devam edilir ve uygulamanın yapılmasıyla onarım tamamlanmaktadır [21].

Onarım sisteminde batının etkisi ile yeni düzenlemeler yapılmış 1869 yılında 'Asar-ı Atika Nizamnamesi' yayınlanmıştır. Bu nizaname yenilenmiş ve 1874 yılında yayınlanan nizaname de eski eser kavramı yapılarak, eski eserler devlet malı olarak ilan edilmiştir. Ebniye-i Emirîye ve Vakfiye İnşaat ve Tamirat Hakkında Nizamname ile onarımın usul ve yöntemleri yasal mevzuatı anlatılmıştır.

Cumhuriyet Döneminde de Osmanlı usul ve esaslarında ufak değişiklikler ile devam edilmiş kapsamlı yasa değişimi ise 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) ile başlamaktadır [22]. 5805 sayılı kanun ile bu kurulun görevleri tanımlanmıştır. Buna göre;

“ Madde 1 — Yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihî anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet edilecek prensipleri ve bunlarla ilgili programları tesbit, tatbikatını genel olarak takip ve murakabe etmek, anıtlarla ilgili olarak tevdi olunacak veya kendi vasıta ve tetkikleri ile ıtıla kesbedilecek her türlü konu ve ihtilâflar üzerinde İlmi mütalâa bildirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Anıtlar Yüksek Kurulu teşkil edilmiştir [23]. ”

**Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
teşkiline ve vazifelerine dair Kanun**

Kanun No: 5805

Kabul tarihi: 2/7/1951

Madde 1 — Yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihî anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet edilecek prensipleri ve bunlarla ilgili programları tesbit, tatbikatını genel olarak takip ve murakabe etmek, anıtlarla ilgili olarak tevdi olunacak veya kendi vasıta ve tetkikleri ile istila keşbedilecek her türlü konu ve ihtilaflar üzerinde ilmi mütalâa bildirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Anıtlar Yüksek Kurulu teşkil edilmiştir.

Madde 2 — Bu kurul, aşağıdaki üyelerden teğekkül eder:

- a) Ankara Üniversitesince seçilecek bir üye;
- b) İstanbul Üniversitesince seçilecek bir üye;
- c) İstanbul Teknik Üniversitesince seçilecek bir üye;
- d) Güzel Sanatlar Akademisine seçilecek bir üye;
- e) Bayındırlık Bakanlığınca seçilecek bir üye;
- f) İçişleri Bakanlığınca seçilecek bir üye;
- g) Millî Eğitim Bakanlığınca seçilecek bir üye;
- h) Vakıflar Genel Müdürlüğünce seçilecek bir üye;
- ı) Yukarıki fıkralarda yazılı üyeler tarafından seçilecek 4 üye;
- j) Herde kurulacak her üniversiteden seçilecek birer üye;
- k) Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bu kurulan tabii üyesidir;

Bu üyelerin tarih, arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, estetik şehircilik sahalarının birinde veya bir kaçında temayül etmiş ve bu sahalarda eser veya etüdler yapmış kimseler arasından seçilmesi şarttır.

Madde 3 — Anıtlar Yüksek Kurulu üyeliği daimidir. Ancak ölüm, istifa ve mazeretsiz olarak arkam arkasına üç toplantıya iştirak etmemek suretiyle ihlâl eder.

Bununla beraber kurul, her hangi bir sebeple ve üçte iki çoklukla bir üyenin çekilmiş sayılmasına karar verebilir.

Açıkan üyeliklere aynı şekilde yenileri seçilir.

Kurul üyeleri kendi aralarından çoklukla bir başkan ve bir başkan vekili seçerler.

Kurul, üye adedinin üçte ikisiyle iştirak eder ve mutlak çoklukla karar verir.

Madde 4 — Kurul kendi bünyesi içinde işlerini tertiplemek ve bunu bir talimatnameye bağlamak yetkisine sahiptir.

Madde 5 — Hükümet teşkilatı ve tesisleri ile hakiki ve hükmi şahsiyetler kendilerini ilgilendiren hususlarda, kurul kararlarına uymaya mecburdurlar.

Madde 6 — Kurul üyelerinden, çeşitli baren kanunlarına tabi daire ve müesseselerde maaş veya ücretli bir görevi olmyanların huzur hakları ile ikametgâhlarının bulunduğu mahal haricindeki toplantılara katılmaları halinde verilecek yol masrafı ve gündelikleri Bakanlar Kurulunca tespit olunur.

Kurul üyelerinden umumî harcırah hükümlerine tabi bulunanların, kurul toplantıları için memuriyetlerinin bulunduğu mahal haricine seyahatleri halinde verilecek yol masrafları ve gündelikleri hakkında da hükmü görüldüğü takdirde yukarıki fıkra hükümleri uygulanabilir.

Geçici Madde — 1951 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelin Millî Eğitim Bakanlığı kısmının (415) inci (müzeler ve anıtlar giderleri) bölümünün birinci (genel giderler) maddesinden (5 000) lira tenzili edilerek aynı kanuna bağlı (A/1) işaretli cetvelin Millî Eğitim Bakanlığı kısmında (özel kanunu gereğince Anıtlar Yüksek Kurulu üyelerine verilecek huzur hakları ile yolculukları karşılığı) adıyla yeniden açılan (220) nci bölüme olağanüstü ödenek olarak aktarılmıştır.

Madde 7 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 8 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

5/7/1951

Şekil 5.1. 1951 yılına ait yayınlanan 5805 sayılı kanun.

Bu yasa sonrasında ülkemizde taşınır kültür varlıkları tek yapı ölçeğinde korunması ile ilgili birçok karar alınmıştır. Ancak yapıların çevresiyle bir bütün olması sebebiyle bu koruma kavramı tek yapı ölçeği genişletilerek tarihi çevreyi koruma kavramı ortaya çıkmıştır [24]. 1973 yılında ilan edilen 1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” ile Osmanlı dan

bugüne kadar devam eden Asarı Atika Nizannamesi yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni yasa ile bugün kullanımda olan 2863 sayılı kanunun temelleri atılmıştır. Bu kanun ile eski eser tanımları ve birçok terim yeniden tanımlanmış, usul esas ve yetkiler anlatılmıştır. Bu kanunun taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonu ile alakalı olarak 19.ncu madde de değinilmiştir.

“MADDE 19. — Eski eserlerin ve anıtların bakım, onanm ve restorasyon işleri 1050 sayılı Muhasebei Umumiye ve 2490 sayılı Arttırma ve Eksiltme ve İhale Kanunları ile bu kanunların ek ve değişikliklerine bağlı kalmaksızın ehliyeti tespit edilenlere yaptırılabilir. Eski eserlerin ve anıtların bakım, onarım ve restorasyon işlerinde kullanılmak şartı ile Millî Eğitim Bakanlığı veya Vakıflar Genel Müdürlüğünce hariçten getirilmesi gereken her türlü makina, teknik malzeme, alât ve edevat bircümle gümrük resim ve harçlarından muaftır [25].”

Ancak bu madde de restorasyonun yönetim şekli, bütçesi, uzmanlıklar konusunda yetersiz kalmıştır. Bu süreç içerisinde Dünyada da restorasyon konusunda büyük adımlar atılmıştır.

- * 1931 Atina Tüzüğü
- * 1964 Venedik Tüzüğü
- * 1975 Amsterdam Bildirgesi

Bu bildirge ve tüzüklerle uluslararası düzeyde tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesi için geliştirilen ve kullanılan ilkeler, teknikler ve siyasetler hakkında bilgi paylaşımları yapılmıştır. Yapılan onarımlar üzerinde fikir alışverişleri yapılması sağlanmış belgeleme çalışmaları yapılmıştır [26].

1982 Anayasasının 63. Maddesinde;

“Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir [27].”

denilmektedir. Günümüzde birçok kurum ve kuruluşlar tarafından taşınmaz kültür varlıklarının restorasyon çalışmaları yürütülmektedir. Bu çalışmalar günümüzde 21.07.1983 yılında yasalaşan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında devam etmektedir

Bu kanun 1710 sayılı kanunun geliştirilmiş halidir. Bu kanun ile restorasyon için gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit edilmiştir. GEEAYK tüm ülke genelinde yetersiz kalması sebebiyle yerine 1987 yılında Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Bölge Kurulları (KVTVKK) kurulmuştur. Bu kanunun 51. maddesi gereği KTVKK’lar korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak

ilkeleri belirlemek, uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak görev ve yetkileri tanımlanmıştır.

5.2. Restorasyon Aşamaları

Restorasyon aşamalarını ise kanun gereği KTVKK lar tarafından alınan 660 sayılı ilke kararı belirlemiştir. Bu ilke kararına göre yapı grupları belirlenmiş, müdahale biçimleri tanımlanarak ayrıntılandırılmış, esaslı onarım ilkeleri belirlenerek rölöve-restitüsyon-restorasyon projesi hazırlama esasları belirlenmiştir. Restorasyonda esas belgeleme olup, yapı grubunun belirlenmesiyle başlayacaktır. Bu yapı grubu taşınmaz kültür varlığı üzerinde yetkili kurumu belirleyecektir. 1. Grup eserlerle ilgili her türlü izin ilgili KVKBK¹ 2. Grup eserlerle ilgili basit onarımlar ise mülkiyetindeki eserler için Vakıflar Bölge Müdürlüklerine, diğer mülkiyetteki eserler ise KUDEB² yetkilidir. Restorasyon süreci öncelikle belgeleme ile başlamaktadır. Belgelenen eserin parsel bilgisi ve mülkiyet kaydı ile yetkili kuruma onarım için başvuru yapılmaktadır. Onarım biçimine göre aşamalar değişimler göstermektedir.

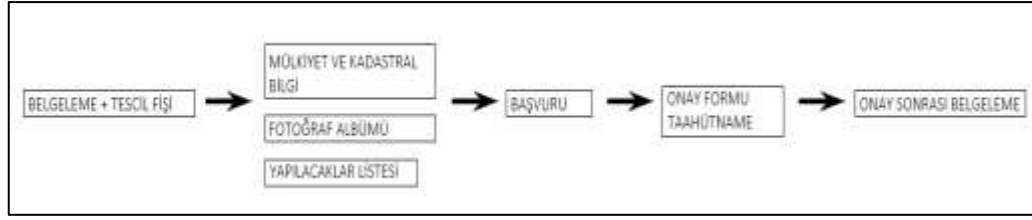
5.2.1. Basit Onarım

Basit Onarım bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesini kapsamaktadır.

Basit Onarım aşaması; kadastral belgeler, mülkiyet kaydı, fotoğraf albümü, yapılacak müdahaleye ait liste ile onarımdan sorumlu olacak teknik personelin taahhütnamesi ile başvuru ile başlamaktadır. Süreç yapılan onarım sonrası belgelemesi ve yetkili makama sunulması ile sonlanmaktadır.

¹ Yasadaki değişim ile tabiat varlıkları yetkisi kültür ve Turizm bakanlığından alınmıştır. Bölge kurulları sadece kültür varlıklarında yetkili kılınmış olup ismi Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları (KVKBK) olarak düzenlenmiştir.

² 5226 sayılı yasa ile Büyükşehir belediyeleri, valilikler, Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları (KUDEB) kurulmuştur.

Şekil 5.2. Basit onarım süreç şeması.

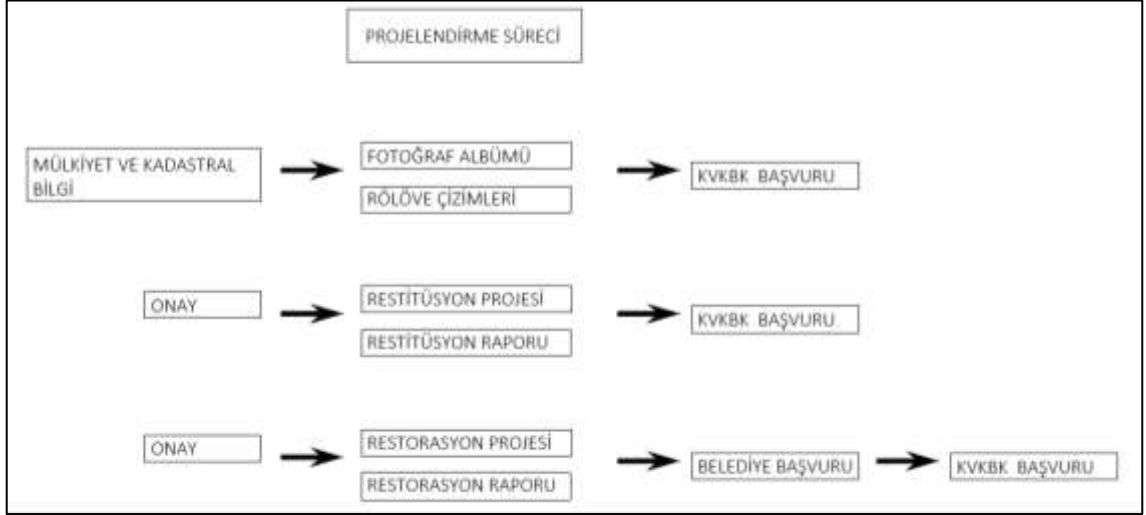
5.2.2. Esaslı Onarım (Restorasyon)

Restorasyon süreci de basit onarım süreci gibi kadastral ve mülkiyet belgelerinin hazırlanması ile başlanmaktadır. Mülk sahibi onayı olmadan her iki süreçte başlatılamaz. Uygulama yapılabilmesi için öncelikle rölöve-restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması ve KVKBK tarafından onaylanması gerekmektedir. Bu projelerde yapının günümüze ulaşmış sosyo-kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekansal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunması esastır. Rölöve ile yapının mevcut durumunun belgelenmesi yapılarak, sorunları saptanmaktadır. Restitüsyon projesinde ise tarihi belgeleme ölçütü doğrultusunda yapının geçirdiği evreler belgelenerek tarihi belge niteliği taşıyan her türlü veri korunarak restorasyon projesine aktarılmaktadır. Restorasyon projesi onarıma yönelik temel yaklaşım ve müdahale biçimlerinin belirtildiği ve yeniden kullanım için gerekli müdahalelerin belirlendiği projedir.

Bu süreç rölöve projelerinin hazırlanarak ilgili KVKBK sunulması ile devam etmektedir. Rölöveler KVKBK raportörü tarafından yerinde incelenerek raporlanır ve onay için KVKBK üyelerine sunulur. Onay sonrası restitüsyon projesi hazırlanarak devam edilmektedir.

Restitüsyonda; güncel rölöve de bulunan veriler doğrultusunda dönemsel eklentiler restitüsyon aşamalarını gösterecektir. Bir yapının restitüsyon için dönemsel analizleri yapılması gereklidir. Restitüsyon projesi restorasyon projesine veri sağlayacak proje olacaktır. Restitüsyonda tarihi belge niteliği taşıyan her türlü verinin korunması esastır. Bu sebeple tarihi araştırmanın çok kapsamlı yapılması gerekmektedir. Tek dönem bazen I. II. dönemler olarak hazırlanan restitüsyon projeleri onaya sunulularak onay alınmaktadır. Restorasyon projesi restitüsyon projesi onayına müteakip hazırlanır. Restorasyon projesinde yapının onarımı, yeni kullanımı için getirilen müdahaleler ve müdahalelerin şekli projeye yansıtılması gerekmektedir. Bu proje KVKBK sunulmadan önce ilgili belediyece imar mevzuatı açısından incelenmesi gerekmektedir. Belediye onayı sonrası

ilgili KVKBK sunulacaktır. Tüm bu projelerin çizim ölçek ve detayları 660 sayılı ilke kararı ile net bir şekilde belirlenmiştir.

Şekil 5.3. Esaslı onarım süreç şeması.

Projelerin onayı sonrası restorasyon süreci başlayacaktır ancak kültür varlıkları da ruhsata tabii olup ilgili belediyesinden ruhsat alınarak uygulama süreci başlayacaktır. Belgeleme, restorasyonun her aşaması için esas olan bir kavramdır. Uygulama da bulunan veriler ve uygulama sonrası durum belgelenerek son onay makamı olan KVKBK başvuru yapılacak ve onaylandıktan sonra süreç sona erecektir.

Şekil 5.4. Uygulama süreci şeması.

6. ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİ (TAŞ MEKTEP, ÇAVUŞBAŞI MEKTEBİ) RESTİTÜSYON BELGELERİ

6.1. ŞEHİT AHMET PAŞA KİMDİR? (SIBYAN MEKTEBİNİN BANİSİ)

Mektebin banisi olan Türk Ahmet Paşa veya Çavuş başı Hacı Ahmet Ağanın nereli olduğu ile alakalı bir bilgi bulunmamaktadır. Ahmet Ağa Dergâh-ı Âlî Kapıcılığı görevindeyken 1703 senesinde Çavuş başılık görevine başlamıştır. Bu mektebi de bu görevi sırasında yaptırdığı çeşme üzerinde yer alan kitabeden öğrenilmiştir.

İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ı (1682-1718) 1712 de ülkesine yolcu edilmesi için görevlendirilen Çavuş başı Ahmet Ağa, bu görevi Rus ordusu karşısına çıkmasından dolayı başaramamıştır. Başarısızlığı sonucu görevden alınan Ahmet Ağa 1713 yılında Manisa iline sürgün olarak yollanmıştır. Daha sonra 1714 yılında vezaret tarafından Adana Beylerbeyi görevine getirilmiştir. Bu görevden sonra da Manisa Beylerbeyliği görevine ve Anadolu Beylerbeyi görevine getirilmiştir. Canım Hoca (Mehmed Paşa) birinci kaptan-ı deryalık döneminde (1714-1717), Anadolu beylerbeyi olarak seferlere katılmıştır. İstendil Adası'nın ve Anapoli Kalesi'ni, Çuka (Serigo) Adaları, Menekşe Kalesi, Suda ve İşperlonga Kalelerinin fethinde bulunmuştur [28]. 24 Nisan 1716 tarihinde Varadin Savaşı'na katılan Ahmed Paşa, 'Nemçe' (Avusturya) Seferi'nde sağ kanadını kumanda ettiği ordunun, 5 Ağustos 1716 tarihinde yapılan Varadin (Peterwardein) Meydan Muharebesi sırasında şehit düşmüştür [29]. Üsküdar'da bilinen 3 vakfiyesi ve bir hanı bulunmaktadır. Türk Ahmet Paşa'nın vakfiyesi olan eserlerden biri bu tezin konusu mektep ve cephesinde yer alan çeşme, birde günümüze ulaşmayan bir diğer mekteptir. Bu mekteplerin vakıf akarları ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Türk Ahmet Paşa'ya ait hanın ise .Üsküdar'da çıkan farklı tarihlerde çıkan yangınlar sonucu yandığı Üsküdar Kadılığı 420 Numaralı Şer'iyye Sicili Defterinden öğrenilmektedir [30]. Türk Ahmet Paşanın naaşının hayattayken Eyüp'te yaptırdığı türbesine defnedildiği ile alakalı bilgilere ulaşılsa da türbe günümüze ulaşmamıştır [31].

6.2. MEKTEBİN KONUMU VE ÇEVRESİNİN ÖZELLİKLERİ

Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi, Üsküdar’ın eski Pazarbaşı mahallesi bugün Valide-i Atik mahallesinde, eski ismi Toprak Sokak bugün Boybey Sokak olarak bilinen sokak üzerindedir. Kadastral haritalarda 194 ada 15 parsel olarak görülmektedir. Eser İmar planlarında konut alanında kalmaktadır (Harita 6.1, Harita 6.2).

Harita 6.1. Hava fotoğrafı.

Harita 6.2. İmar paftası.

Mevkii olarak birçok tekke ve camiye özellikle Atık Valide Külliyesine, Çinili Camii Külliyesine çok yakın bir alandır. Mektebin hemen karşısında Fevkani Ali Efendi Camii diğer adıyla Yıldızlı tekke vardır. 30 metre gerisinde ise Kartalbaba Tekkesi, Şeyh Sadık Efendi tekkesi ve Çinili Camii karşısında yer alan Afganlar Tekkesi bulunmaktadır (Harita 6.1). Bilindiği üzere mekteplerin hocaları etrafta ki merkezlerden karşılanmaktadır. Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebinin hocalarının bu merkezlerden tedarik edildiği düşünülmektedir. Şekil 6.1, Şekil 6.2’de mektebin bulunduğu toprak sokak dokusu ve mektebin durumu görülmektedir. Fotoğrafların tarihi yoktur.

Şekil 6.1. Boybey sokak güneybatıdan girişi [32].

Şekil 6.2. Boybey sokak kuzeydoğudan girişi [32].

Fotoğraflarda görüldüğü üzere mektebin üst örtüsü yoktur. Her iki yanında da niteliksiz yapılar bulunmaktadır.

6.2.1. Atik Valide Külliyesi

Mimar Sinan'ın son eseri olarak kayıtlara geçen külliye 1570 -1579 yılında Nurbânû Vâlide Sultan tarafından yaptırılmıştır. Külliye; cami, medrese, tekke, sıbyan mektebi, dârülhadis, dârülkurrâ, imaret (aşhane, tabhâne, kervansaray), dârüşşifâ ve hamamdan oluşan birçok fonksiyonu bir arada bulunduran büyük bir yapı topluluğudur. Toptaşı semtinde kuzeyi Çavuş deresi vadisine doğru uzanan hâkim bir yamaç üzerine kademeli olarak yerleştirilmiştir [33]. Külliye ye ait Anadolu yakasının en uzun suyolu da bulunmaktadır. Külliye avlu duvarlarında bulunan çeşme ve şadırvanlardan su akıtılmıştır. Suyoluna ait su terazisi ve maslak halen korunmaktadır.

6.2.2. Çinili Camii Külliyesi

Kösem Valide Sultan tarafından o dönemin Ser Mimarı Kasım Ağa tarafından 1640 yılında yapılmıştır. Külliye içerisinde, camii, medrese, çifte hamam ve birde mektep yer almaktadır. Külliye ye ait suyolu bulunmaktadır. Suyu mektep duvarında yer alan çeşmeden akıtılmıştır.

6.2.3. Afganiler Tekkesi

Tekkeyi yaptıran bilinmemektedir. Tekke kadiri tekke olup, 19. yüzyıl sonlarına doğru Nakşi olmuştur. Tekke bekâr ve seyyah dervişlerin kaldıkları bir yapıdır. Tekke yapıları içerisinde mescid-tevhidhâne, şeyh meşrutası, derviş hücreleri, imaret, taamhane, selâmlık köşkü, sarnıç, hamam ve hazîre yer almıştır. Ancak bunların büyük bir çoğunluğu yok olmuştur. 3 ayrı sette kurulu olan tekkenin set duvarlarının birinde çeşmede bulunmaktadır. Suyu halen yağışlı mevsimler de akmaktadır.

6.2.4. Kartalbaba Tekkesi

Tekke'nin banisi 'Çoban Ahmed Dede' adıyla da anılan Şeyh Ahmed Kartal Hazretleri'dir. Bu zat Nuh kuyusu caddesinin orada bulunan boş alanlarda çobanlık yapıp kazandığı parayla tekkeyi taptırdığı rivayetleri vardır. Tekke hakkında bilgiler Cemâleddin Revnakoğlu sayesinde toparlanabilmiştir. Tekke zaman içinde harap olmuş, Lâter Hanım (Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın mû'takası) tarafından 1296/1878-79 tamir ettirilmiştir ve tamir kitabesi eklenmiştir [34]. 1975 yılında tamamen

yıkılıp aslına uygun olmayan bir camii yapılmışsa da 2015 yılında Üsküdar Belediyesince tekke yapıları aslına uygun rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Tekke içinde şeyh müştemilatı ve tevhidhanesi ile hazire mevcuttur. Kadiri olan tekke 19. yüzyıl sonlarına doğru Nakşî olmuştur.

6.2.5. Şeyh Sadık Efendi Tekkesi

1143/1730 tarihinde "Hacı Dede" ismiyle bilinen Şeyh Hacı Hüseyin Dede tarafından yaptırılan bu tekke, karşısında yer alan ancak günümüze ulaşmayan Alaca Minare Mescidinden dolayı Alaca Minare Tekkesi olarak ta bilinmektedir. Diğer isimleri ise; Ebu'l Tevfik İbrahim Efendi", "İbrahim Efendi", "Şeyh İbrahim Efendi'dir". Tekkede şeyh müştemilatı tevhid hane mutfak ve meşruta yapıları yanı sıra büyük bir hazireye sahiptir. Tevhid hane içerisinde ve girişinde yedi hazire daha bulunmaktadır. Tekke 2014 yılında Üsküdar Belediyesi tarafından restore edilerek kullanıma açılmıştır.

6.2.6. Yıldızlı Tekke (Fenayi Ali Efendi Camii)

Yapımından sonra kapsamlı onarım sırasında eklenen hazirelerin etrafını kuşatan yıldızlı şebekeden dolayı Yıldızlı Tekke adıyla da anılmaktadır. Şeyh Fenâî Ali Efendi tarafından 1126 (1714) yılında yaptırılan cami-tevhid hânenin 1180'de (1766-67) senesinde minaresine düşen yıldırım sonrası harap hale gelmiştir. III. Mustafa zamanında yeniden yaptırılan cami-tevhidhane, odalar ve türbe birçok onarım görmüştür. Bunlardan biride Zeynep Kamil Hastanesinin banisi Zeynep Hanım tarafından yeniden yapılmıştır [35]. Celveti olan tekke 1940 yıllarında çatısı çökmüş vatandaşlar tarafından betonarme olarak yeniden yaptırılarak ibadete açılmıştır [36].

6.2.7. Ömer Dede Türbesi

M. Raif Bey Mir'at-i İstanbul' da şöyle aktarmıştır; "Köşe başında bir türbe içinde Ömer Dede namında bir zat metfundur. Mezar taşında şu beyit yazılıdır:

Alametden murad bir duadır

Bugün bana ise yarın sanadır 910

Bugün bu kitabe yerinde yoktur. Ancak tarihin 910 (1504-5) değil 1133 (1720-21) olması gerektiği bildirilmektedir. Burada yatan zatın kimliği hakkında kaynağa ulaşamamıştır. Vakıf sicil defterlerinde de işli olan türbe "Ömer Paşa Türbesi, Toprak Sokak, Meçhul, Mamur" olarak kayıt altına alınmıştır [37]. Bugün Toprak Sokak ve Boybey sokağın

köşesinde dört yol köşesinde 194 ada 17 parselde yer alan türbenin parseli olması korunmasını sağlamıştır. Parsel 3 m² civarındadır.

6.2.8. Pazarbaşı Camii

M. Raif Bey Mir'at-i İstanbul' da şöyle bahsedilmiştir; “Bu mahalde 1109 (1697)’de Pazarbaşı Ahmet Ağa tarafından kâgîr ve minaresi ahşap olarak bina olunmuş bir mescit mevcuttur. Ahmet Ağa, 1121(1709)’da vefat edip mescidine defn edilmiştir.” Hadikat’ül Cevami de ise caminin banisi Pazarbaşı Ahmet Ağa’nın kabrinin bilinmediği bildirilmektedir. Mahalleye adını veren bu cami bugün tamamen betonarmeden yapılmış olup özgünden oldukça uzak bir yapıdır.

6.3. ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Mektep fevkani bir kâgîr yapıdır. Alt katında hazneli bir çeşme yer almaktadır. Hazne ile alt kat 3 aksa bölünmüş olup, giriş, hazne ve kuyunun bulunduğu diğer bir oda bölgesi vardır. Alt katta hazne kendi içinde bir tonoz, koridor başka bir tonoz ve diğer hol kesişen başka bir tonoz ile örtülmüş, zemin kat tavanı oluşturulmuştur. Mektebin bir adet yol cephesinden birde kuzey cephesinden girişi vardır ki giriş kapısı oldukça alçaktır. Bu giriş, merdiven sahanlığının altında kalmaktadır. Üst katta tek kollu taş bir merdiven ile çıkılmaktadır. Merdiven sahanlığı holden gelen tonozla oturmaktadır. Üst katta yazlık mektep ve bir de içerisinde ocak bulunan derslik mekânı yer almaktadır. Derslik mekânı kubbeli bir mekândır. Yazlık mektep ise tonoz ile örtülüdür. Çatı kirpi saçaklar üzerine oturtulmuştur. Çatı kaplaması kurşundur. Tekkenin cepheleri 3 sıra tuğla 2 sıra taş almalı duvar olup, ön cephe kesme taştandır.

6.3.1. Ahmed Paşa (Hacı) Çeşmesi Mimari Özellikleri

Çeşme, Mektebin Boybey Sokaktan giriş kapısının sağ yanında, mektebin ön cephesinin orta aksında yer almaktadır. Çeşmeye ait hazne derslik kısmının altında kalmaktadır. 3,40x4,40 m ebatlarında olan hazne penceresi helâlara giden koridordaki duvarda olup içi sıvalıdır. Çeşmenin yüzü kesme taştan olup, döneme özgü bir kemer içinde mermer aynası vardır. Kemer aynalarında, rûmîler ve şakâyıklarla bezeli şemseler, şaşırtmalı olarak dizilmiş, kemerin alt ve üst sınırlarında yarım şemseler yer almıştır. Kemerin her iki yanında ise klasik döneme ait motifli birer adet gülbezek bulunmaktadır. Kemer içinin tümü mermer ile kaplanmıştır. Kemer içi aynayı üç bölüm olarak ele alırsak selvi motifler

ortasında gülbezek etrafı 12 kollu yıldız desenli geometrik kompozisyon, ikinci bölümde ortada gülbezek ve etrafında bardaklıklar en altta da suyun akıtıldığı bitkisel klasik formda bitkisel desenli ayna mevcuttur. Çeşmenin teknesi asfalt altında kalmıştır. Kesme taştandır. Tüm bu bezeme programı değerlendirildiğinde çeşmede 18.yüzyıl geçiş dönemi kompozisyonu hakimdir. Ayna taşında yer alan 12 kollu yıldız desenli geometrik form Klasik Döneme, şemsler palmetler ve bitkisel motifler ise Lale Devri formlarıdır. Çeşme bu özellikleri ile Lale Devrinin sayılı örneklerindendir (Şekil 6.3). Çeşmeye sonradan eklendiği düşünülen 4 satırlı kitabede yazılıdır;

Sahib-ül hayrat sabıka Devlet-i Aliyyede Çavuşbaşı

Olup bin yüz yirmi sekiz tarihinde

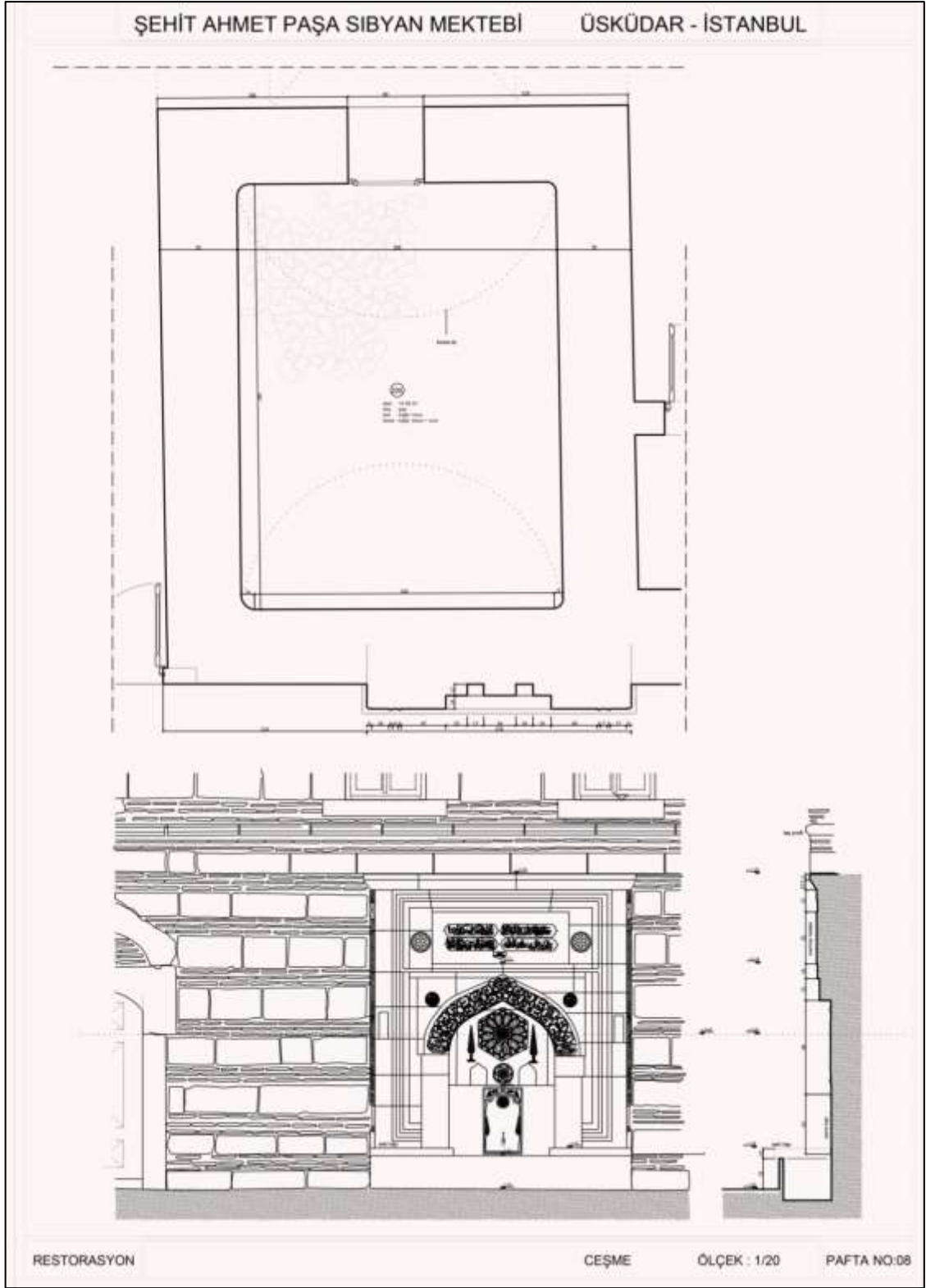
Vradin muhaberesinde şehiden vefat

İden Anadolu Valisi merhum Elhac Ahmed Paşa, 1116.

Şekil 6.3. Ahmed Paşa (Hacı) çeşmesi kitabesi.

Şekil 10’da mermer kitabe görülmektedir. Çeşmenin plan ve cephesi aşağıdaki gibidir. Çeşme hazne duvarları 82 cm olup 336x447 cm ebatlarındadır. Döşemesi tuğladandır.

Şekil 6.4. Restorasyon projesi çeşme plan ve ön cephe çizimi.

6.4. ARŞİV BELGELERİNE GÖRE MEKTEBİN İNŞASI, TAMİRLERİ VE ONARIMLARI

Mektebin yapım tarihi olarak H.1116 M.1709 bilinmektedir. Bu veri ile alakalı bilgi ön cephesinde yer alan çeşmenin kitabesinden alınmaktadır [38].

Çeşme mekteple birlikte yapılmış ancak kitabe daha sonra eklenmiştir [31]. Ahmet Paşa 1128 tarihinde vefat etmiş olması ve kitabede şehit olduğundan bahsedilip 1116 tarihi atılması kitabenin sonradan eklendiğini göstermektedir. Mektebin 1881 yılında tamir edilmiş olduğu bugün bulunmayan bir kitabeden öğrenilmiştir. Kitabe Mehmet Raif Bey tarafından okunmuş Mir’at-ı İstanbul adlı eserinde yayınlanmıştır.

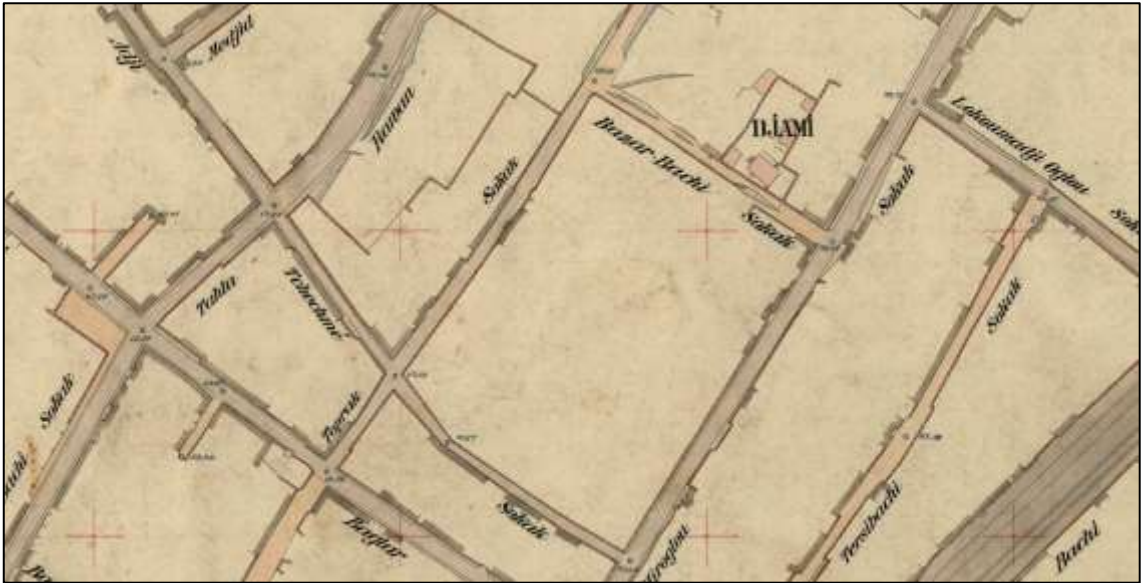
Bani-i evveli merhum şehid Ahmet Paşa
Eylemiş idi bu taş mektebi muhkem ihya
Yüreği taş olsa cevri-i çarhu gerdun
Dil-i aşık gibi kalmış idi hayfa viran
Pek güzel eyledi ta’miratı merd-i said
Kıldı bu nev eseri hayre karin Rabb-ı Mecid
Re’feta tarihi yaz cud-i ali hayr-hah
Yaptı bu mektebi sibyana rızaen-lillah

1298

Üsküdar da iki mektep vakfeden paşanın bu mekteplere akar olarak ne bıraktığı ile alakalı bir vakfiye tespit edilememiştir. Mekteplerden biri tamamen yok olmuş, bir diğeri de harap hale gelmesi ilgi çekicidir. Her iki yapının da aynı mimariye sahip olduğu belirtilmektedir [29]. Fevkane kâgir yapılara o dönemler de zarar veren en büyük faktörün doğal afetler olduğu düşünülerek İstanbul depremleri incelenmiştir. Yapılar inşa edildikten sonra İstanbul’da yıkıcı etkisi bulunan kayıtlara geçen deprem; 22 Mayıs 1766 da yaşanmıştır. Yapının bu dönemde hasar gördüğü düşünülmektedir. Süleyman Kaya - Muhammed Emin Durmuş tarafından yapılan H.1184/ M.1770 – H.1214/M.1800 tarihleri arasında Üsküdar’da faaliyet gösterip Üsküdar Şer’iyye Sicillerinde muhasebe kaydı bulunan tüm mektep vakıflarının gelir kaynakları ve giderleri incelenmiş. Bu incelemede Şehit Ahmet (Çavuşbaşı – Türk Ahmet) Sıbyan Mektebinden bahsedilmemesi bunu desteklemektedir. Bu veriler ışığında mektebin uzun bir süre harap kaldığı ve daha

sonraları Ali isminde bir şahıs tarafından M.1298/ H.1881 yeniden yapılracasına ihya edildiği kitabeden öğrenilmiştir. Ancak Nermin Haskan, Yüzyıllar Boyu Üsküdar kitabında kitabenin eksik olması sebebiyle yanlış okunduğundan ve tamirinin saray telgrafında memur Pertev Bey tarafından yaptırıldığını ve bu dönemde yapıya bir kuyu eklendiği bildirilmektedir. Yapının hasar görüp tekrar faaliyete geçirilmesindeki sürecin bu kadar uzun sürmesine sebep olarak 1768’den 1774’e kadar süren Osmanlı-Rus Savaşının ve hemen sonra yaşanan 1787’den 1792’ye kadar süren Avusturya savaşının sebep olduğu düşünülmektedir.

1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile ilkokul zorunlu hale getirilmiş bu sebeple bina ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 1881 yılında da bu ihtiyacı karşılamak amacıyla binanın tamir edildiği düşünülmektedir. Mektebin 1894 Büyük İstanbul depreminde tekrar zarar gördüğü Nermin Haskan’ın aynı eserinde belirtilmektedir. Bu konuyu destekleyen başka bir kaynak bulunamamıştır [39]. Bu ölçekte küçük bir yapının defaten onarılması ilgi çekicidir. Bununda sebebi ise vakfiye hükümleridir. Tüm vakfiyelerin değişmez maddesi; yapının harabe hale gelinceye kadar arka arkaya dört kez onarılması bu onarımlara rağmen tekrar harabeye döner ise yıkılabilmesine izin verilmesidir [21]. 1913 -1914 tarihli Alman mavilerine bakıldığında mektep yapısı çizili olmayıp sadece köşe noktaları çizilidir. Karşısında yer alan Yıldızlı Tekke çizili olup, mektebin yapı olarak çizili olmayışından bu dönemde yapının harap halde olduğu anlaşılmaktadır (Harita 6.3).

Harita 6.3. Alman mavisi no: c8.

Mektebin 1924 yılına ait durumu Vakıf Sicil Defterleri 7.sayısından öğrenilmektedir [40]. Defterlerde yapının enkaz/münhedim olduğu ve yerinin de Eski Eserler Müzesi’ne

verildiği kayıtlıdır. 03.03.1924 tarih ve 430 sayılı 'Tevhid-i Tedrisat (Eğitimin Bütünleştirilmesi) Kanunu' ile mekteplerin ve arsalarının Özel İdarelere devredilmesi istenmiş, kurulacak olan bir heyet ile tarihi ve görsel kıymeti olmayan mekteplerin arsalarının ise satılarak gelirleriyle yeni okul yapılması ön görülmüştür. Bu durum itirazlara sebep olmuş 1.9.1925 gün ve 6/4115 sayılı bir yönergeyle, değişiklik yapılarak sadece tarihi ve görsel kıymeti olmayanların Özel İdarelere devredilmesine ve onarılabilecek durumda olanların tamir edilerek kullanımının sağlanması, hiçbir şekilde kullanılamayacak durumda olan mekteplerin ancak satılabileceği bildirilmiştir [21]. Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebinin de bu kapsamda devredildiği düşünülmektedir. Bununla birlikte 1930 tarihli Pervitch paftalarında bu yapı görülmektedir. Bu plana göre mektebin yanında yaklaşık 3 metre genişliğinde bir yan bahçe mevcuttur. Arkasında ise ahşap binalar vardır. Binalar arka cephenin yarısını kaplamakta diğer yarısı ise bahçedir. Çatısı kırma ahşap çatı olarak işlenmiştir (Harita 6.4).

Harita 6.4. Pervitch 55 nolu pafta.

Dershanenin üstünde muhtemelen olması gereken kubbenin ise 1894 depreminde yıkıldığı ve yerine ahşap kırma çatı yapıldığı düşünülmektedir. Bu tarihten sonra ki kayıt ise 1940 yılına ait olup İbrahim Hakkı Konyalı'nın "Üsküdar Tarihi" kitabında geçmektedir;

"Ben 1940 yılında mektebi incelerken Arslan isminde bir emekli jandarma, mektebin merdivenini ve kitabesini pervasızca yıkarak evinin duvarında yapı malzemesi olarak kullandığını gördüm. Merdiveni yıkıldığı için yukarıya çıkarak inceleyemedim. Mektep, bir sofa, bir dersane ve bir de muallim odasından oluşmuştur. Odanın kapısında "Maşallah 1298" yazısını okuyabildim.

Dershanenin iki tarafında üçer penceresi vardı. Üstünü de komşular çökertmişti. Mektebin yerdeki kırılan parçaları da Arslan'ın duvarında görüliyordu [41].”

diye bahsedilmektedir.

Burada bahsedilen tarih Mirat-ı İstanbul eserinde yer alan kitabe ile aynı tarihe denk gelmektedir. Bahsedilen maşallah yazının da kayıp kitabe ile aynı zamanda yapıya eklendiği düşünülmektedir. Ancak bugün her iki kitabede kayıptır.

6.5. MEKTEBİN TESCİL KAYDI, MÜLKİYET DURUMU

Mektebin mülkiyeti günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir. Daha evvel İstanbul vilayetine kayıtlı olan mülkün devri 1967 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılmıştır. Şekil 6.6'da 1.9.1925 gün ve 6/4115 sayılı bir yönergeyle İstanbul Vilayetine satışının yapıldığı ve 1961 yılında geri alındığı düşünülmektedir. Vakfiyesi Şehit Ahmet Paşa ya aittir.

Vilayeti	İstanbul	 Türkiye Cumhuriyeti TAPU SENEDİ						FOTOĞRAF		
Köyü	Uçuklar									
Nahiyesi										
Mahallisi	Fotoğ. 52									
Köyü										
Sokağı	Baybay									
Müşterinin Adı veya Mervisi										
Vergisi	G. Eft	Vergi	Satış	Pafta	Ada	Parcel	Yüz Ölçümü			
No	Tred.	Kıymeti	Bedeli	No.	No.	No.	Ha.	M²	Dm²	
52-53	2-4		Tic. alin	44	194	15		110	00	
52-53										
Vaat		Herşey ve matrik ile								
Bina		Plaza Cihidir.								
Dilekçe		İstanbul Vilayeti idaresince kavgitil ilana 744 Sayılı k sun gere- giyle Vakıflar Genel müdürlüğünden 2000 tenqili İstanbul vakıflar bun müdürlüğün 1/4/1961 Tarih ve 42-19150/541 sayılı yadıyla bildirilmişten sonra tenqil edilmiştir.								
Malik		Vakıflar Genel müdürlüğü								
GİLDİSİ		Yerleşme No.	Cid No.	Bahis No.	Sıra No.	Tarih	GİTTİSİ			
1478			4/511			22/4/1961				
Fot. No.		 					GİTİSİ			
Fot. No.							GİTİSİ			
Fot. No.							GİTİSİ			
Tarih		Not : Mülkiyetin kurtu arid haklar ile gerkül mülkiyetin mülkiyetidir.					Tarih			

Şekil 6.6. Parsele ait tapu senedi.

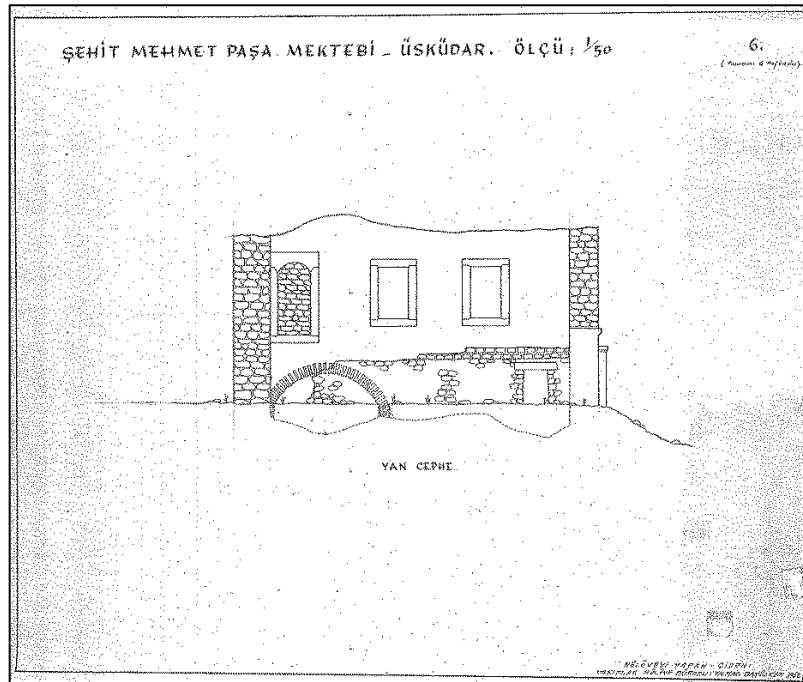
Mektep GEEAYK. 14.IV.1973 tarih ve 7086 sayılı kararı ile Taş Mektep (Sıbyan Mektebi) ve Ahmet Paşa Çeşmesi olarak Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir. Ayrıca G.E.E.A.Y.K. 29.IX.1959 tarih ve 1212 sayılı genel kararlarda listelenmiştir. Mektebe ait envanter belgesi aşağıda sunulmuştur (Şekil 6.7).

[illegible]

Şekil 6.7. Mektebe ait envanter fişi.

6.6. MEKTEBE AİT CUMHURİYET DÖNEMİ ONARIMLARI

Vakıflar Genel Müdürlüğü haline dönüşen Evkaf Nezareti Cumhuriyet ile birlikte çok fazla bürokratik değişim göstermiştir. 1950'li yıllara kadar birçok kültür varlığı kaynak ayırlamadığı ve parasal ihtiyaç sebebiyle satılmış veya devir olmuştur. 1950-1960 yıllarda ise çıkan kanunlar birçok varlığının geri devrinin yapılmasına olanak sağlamış ve vakıflar da bir atılım göstermiştir. 1957 yılında kabul edilen 7044 sayılı Kanun'la "aslında vakıf yoluyla vücuda gelip, hazine, belediye ve özel idarelerin mülkiyetine geçmiş bulunan korunması gerekli tarihî ve mimarî kıymeti bulunan eski eserlerin mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devrolunmuştur." Bu kanun ile her yıl bütçeden vakıf onarımları için ödenek ayrılmasını da karar altına almıştır. 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1963 yılında alınan bir karar ile restorasyon programına yer verilmiştir [42]. 1962, 1963 ve 1964 yılları arasındaki Vakıflar Genel Müdürlüğünün dönem bütçesinin %39'u kültür varlıklarının onarımına ayrılarak en yüksek değere ulaşılmış, böylece birçok eser kurtarılmıştır [43]. Mektebin tapu kayıtlarında da görüldüğü üzere mülkiyeti 1961 yılına kadar İstanbul vilayetindeyken 1961 yılında İstanbul Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. 1962 yılında Vakıflar Rölöve Bürosu mimarlarından Yılmaz Bayülken tarafından rölöveleri hazırlanmıştır. Zemin katta helalar holünde bulunan bahçeye çıkan merdiven ve arka cephenin yarısının dolu olması Pervitich paftalarını doğrulamaktadır (Harita 6.4).

Şekil 6.8. 1961 yılına ait mektebe ait rölöve kesiti [32].

1989 yılında statik büro tarafından hazırlanan teknik raporda yapının bağlayıcı malzemelerdeki bozulma sebebiyle her an yola göçebileceği ve çatısının olmadığı, arka duvarlarının yıkık olduğu, ön cephe kalıntısının ise can ve mal güvenliği için tehlike arz ettiği ve restore edilerek çevresi için tehlikenin izole edilmesi gerektiği bildirilmiştir (Şekil 6.9).

TEKNİK RAPOR

Üsküdar Pazarbaşı Mahallesi, Boybeyi Sokak, Fennî Ali Efendi Camii'ni Karşısında eski eser niteliğinde üç adet beden duvarı mevcuttur. Bu duvarlar bu güne kadar sadece hatı cephesi beden duvarı korunabilmiş cami kalıntısı olduğu tahmin edilen duvar statik yönden tarafından tahkik edildi.

Söskorusu eski eser duvar küfeki taşı ile klasik tuğladan meydana gelmiş olup, tahminen 4,5 metre yüksekliğinde ve yola cephesi bulunmaktadır.

Duvarın üst kısmında bulunan bazı taş ve tuğlaların üzerine yağış yağmur ve kar neticesi birbirleri arasındaki bağlayıcı malzemenin bulunmuş olmasından dolayı her an yol kısmına düşebilecek bir duruma gelmiş bulunmaktadır.

Mahalle sakinlerinin can güvenliği açısından mezkûr duvarın üst kısmında tehlike arzeden bir kısım taş ve tuğlaların söktürülmesi icap eder.

Durumu bilgilerinize gereğini emirlerinize arz ederim.

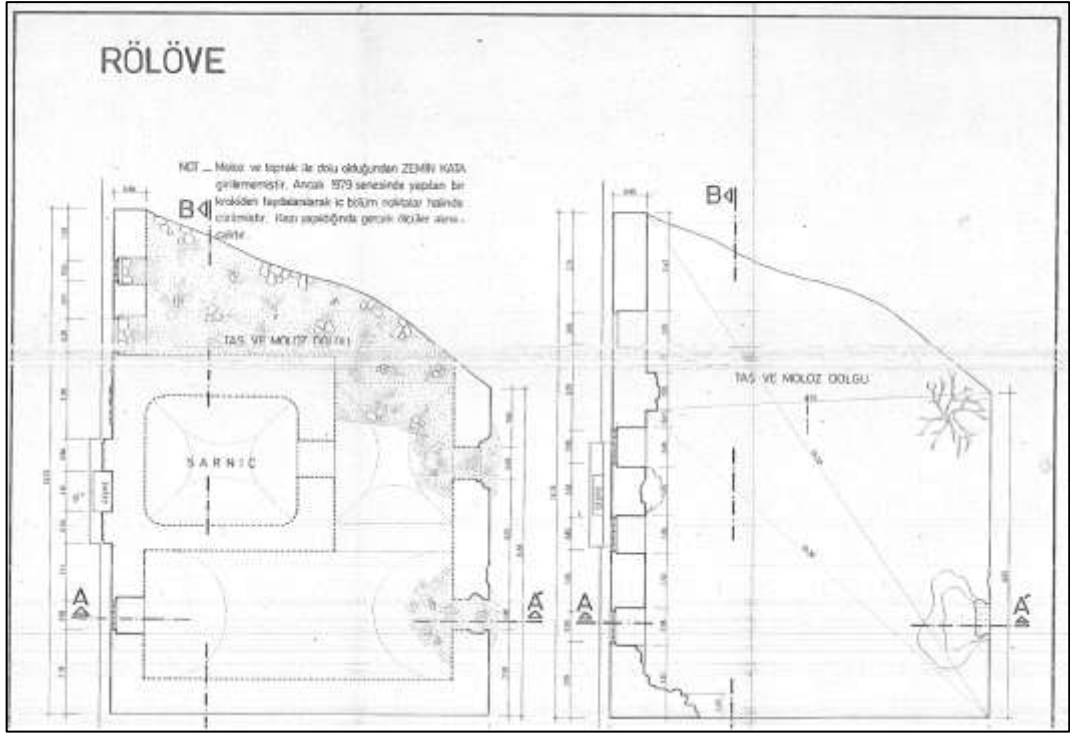
16.2.1989

[Redacted Signature]

Çetin TUNÇAY
İng.Myh.
Stk.Br.Şefi

Şekil 6.9. Vakıflar statik büro teknik raporu 1989 [44].

1990 yılında çizilen rölöve de yapının sadece ön cephe duvarının yüksek olduğu diğer duvarlarının bir kısmının yıkıldığı, yapının içinin tamamen moloz ve toprak ile dolduğu görülmektedir (Şekil 6.10).

Şekil 6.10. 18.10.1990 tarih ve 2417 sayılı III numaralı KVTVKK onaylı rölöve planı [32].

Teknik rapor Şekil 6.9 sonrasında 18.10.1990 tarih ve 2417 sayılı III numaralı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca hazırlanan rölöve, restorasyon projeleri onaylanarak fonksiyon olarak çocuk kütüphanesi verilmesine karar verilmiştir.

Şekil 6.11, Şekil 6.12.'de 1993 yılında 'İstanbul Üsküdar Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi Emanet onarımı işi' Paşalı İnş.San. ve Tic.Ltd.Şti. firmasına ihale edilmiş, 25.08.1993 tarihinde sözleşme imzalanmış ve onaylanan proje doğrultusunda başlanılmıştır. Bu ihale kapsamında yapılan çalışmalar tutanağa bağlanmıştır (Şekil 6.13).

061(34.17)-91-91/ 499
Üsküdar.194 ad.15 parsel:

11. MART 1991

ÜSKÜDAR BELEDİYE BAŞKANLIĞINA

ŞEHİR

İlgi: Üsküdar Bel.Bşk.ın, 28.2.1991 tarih ve (02)(09) 91/114-853-Ç say.yas.
Mülkiyet-i İdarine-i Üsküdar, Pasarbaşı mahallesi, 194 ad.15 par-
sel'de bulunan Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebinin rölöve ve restorasyon pro-
jeleri yazması ekinde.

1991 yılı onarım programında yer alan esere Çocuk Kütüphanesi fonksiyonu
verilecektir.

Bilgilerinize rica ederim.

BÖLGE MÜDÜRÜ ADINA

[Redacted]
Mustafa İNAMOĞLU
Bölge Mm.Yrd.

11. MART 1991 BŞ. Mm. : H. E. K. B. A. S. T.
11. MART 1991 BŞ. Yrd. : T. Ü. K. E. P. A. S. A.
11. MART 1991 M. : K. E. C. Ö. V. E. N.

Ek: (2 ad. proje)

Şekil 6.11. Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile Üsküdar Belediye Başkanlığı arasında yazışma [44].

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL İLİ NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

Toplantı tarihi ve no: 130- 18.10.1990

Karar tarihi ve no : 2417- 18.10.1990

İstanbul ili, Üsküdar ilçesi, 44 pafta, 194 ada, 15 parsel hakkında İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 12.9.1990 tarih ve 1193 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

İstanbul ili, Üsküdar ilçesi, 194 ada, 15 parselle ilgili olarak teklif restorasyon projesinin uygun bulunduğuna, giriş kapısı önüne yapılacak merdiven komusunun bina içersinde girişte çözülmesine, çeşme ve kapının kullanılabilir biçimde önünün açılmasına, imar planının yapıyı koruyacak şekilde düzenlenmesine, restore edilen yapının Çocuk Kütüphanesi olarak kullanılma fonksiyonunun uygun bulunduğuna karar verildi.

GIRAY (Muhteşem)

BAŞKAN

BULUNMADI

AYSU (Emre)
BAŞKAN YARDIMCISI

TÜRKGENÇ (Erol)
Üye

BİLGİN (Bülent)
Üye

KOYUNLU (Alpaslan)
Üye

BOLUK (Mehmet)

Büyük Şehir Belediye Temsilcisi İst. Vakıflar Bölge Ml. Tem.

BULUNMADI

Üye

ÇETİN (Erol)

Şekil 6.12. Kurul kararı [44].

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

- İLGİ: a) İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 20.12.1993 tarih ve 313_2328 sayılı yazısı.
b) Onarım kontrollerinin 20.12.1993 tarihli raporu.
c) Onarım müteahhidinin 15.12.1993 tarihli başvurusu.

İŞİN ADI : İstanbul Üsküdar
İŞİN YERİ : Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi 1993 Yılı
Emanet Onarımı
KEŞİF BEDELİ : 600.000.000._TL
İHALE TENZİLATI : % 2
İHALE BEDELİ : 588.000.000._TL
SÖZLEŞME TARİHİ : 25.8.1993
İŞ YERİ TESLİMİ : 2.9.1993
İŞ BİTİM TARİHİ : 20.12.1993

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü
Eski Eser Emanet Taşeron 1993 Yılı Birim Fiyatlarına göre (600.000.000._)
1.nci keşif bedelli, İstanbul Üsküdar Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi
1993 Yılı Emanet Onarımı İşinin sözleşmesi 25.8.1993, yer teslimi
7.9.1993 tarihinde yapılmıştır.

Kontrollar Restoratör Güneş Erdim ve Nispet Hatice Nalbant'ın
20.12.1993 tarihli raporunda; söz konusu yapının uzun zaman moloz ve toprak
altında kaldığı yapılan hafriyat sonunda orjinal merdiven yeri ile kuyunun
bulunduğu, ayrıca yan duvara bitişik muhdes kömürlük ve molozların
kaldırıldığında, yan duvarların ilk hazırlanan projedeki gibi taş ve

.. / ...

Şekil 6.13. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].

6.6.1. 1993 Yılı Vakıflar Bölge Müdürlüğü Onarımı

1993 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğüne başlanılan Emanet Onarımı işi projede revizyona gidilmesi sonrası 1994 yılında da devam etmiştir. Çalışmalar sırasında; araştırma hafriyatı, yonu taşı çürütülmesi, her yerde taş, tuğla duvar çürütülmesi, sıva raspası, derz açılması, kemer, kubbe vb. gibi imalatların askıya alınması, iş iskelesi, kagir

inşaat yıkımı, betonarme işleri “1 nolu” hakedişte tamamlanmıştır. Şekil 6.14’de 09.12.1993 yılında revize restorasyon projesi hazırlanarak gövde duvarlarının niteliği değiştirilmiş ve süre uzatımı ve ödenek aktarılması talep edilmiştir (

Şekil 6.13, Şekil 6.15).

KONTROLLUK RAPORU		K KONTROLLUK
İstanbul-Üsküdar Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi, 1993 Yılı Emanet.....		
Onarım İnşaatı..... işi için,		
düzenlenen	26.11.1993	tarih ve (..... 1) sayılı hakediş raporuna dahil edilen
imalat ve ihzaratlar hakkında düzenlenen kontrollük raporudur.		
Bu hakedişte;		
Araştırma harfiyeti, yonu taşı çürütülmesi, her yerde taş, tuğla duvar çürütülmesi, sıva raspesi, derz açılması, kemer kubbe v.b. imalatın eskıya alınması, iş iskelesi, kargır inşaat yıkımı, hatıl betonları ve buna bağlı imalatlar, kamyonla kazı ve inşaat artığı ve taş nakli alınmıştır.		
26.11.1993		
KONTROL	KONTROL	KONTROL

Şekil 6.14. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].

T.C.
BAŞBAKANLIK
Vakıflar Genel Müdürlüğü

SAYI :
KONU :

ANKARA

- 2 -

tuğla sıralı (almazık) olmadığı görüldüğü, bu durum restorasyon projesinin bulunan bu bulgular doğrultusunda yeniden hazırlanarak 9.12.1993 tarih ve 295/2252 sayılı yazı ile İstanbul III Numaralı K.T.V.İ.K. lara gönderildiği kuruldan alınacak karar doğrultusunda hareket edeceği belirtilerek 1993 Yılında harcanamayan ödeneğinin 1994 yılına aktarılarak onarım gerekliliğinin verilmesini talep etmektedir.

GÖRÜŞÜLÜŞÜ: Kontrol raporunda belirtilen hususlar dikkate alınarak bu işe ait dosyanın incelenmesinde caminin çıkan izlere göre projede revizyon yapılarak kurula gönderilmesi ve kuruldan çıkacak karar doğrultusunda hareket edileceği için bu konuda müteahhide atfedilecek bir kusur noksan tesbit edilememiş 1993 yılı içinde projelerin elde edilememesi ve 1993 yılı ödeneğinin tamamının yılı içinde sarfedilememesi hususu "doğrudan idarenin sebep olduğu hal" olarak belirlenmiştir.

İdarenin sebep olduğu hal nedeniyle yılı içinde ikmal edilemeyen ödenek tutarı olan 600.000.000.-TL 252.889.048.-TL- 347.110.952.-TL nin 1994 yılına aktarılmasına 1993 yılı ödeneğinin 252.889.048.-TL 1994 yılı ödeneğinin 347.110.952.-TL olarak belirlenmesine aktarılan bu ödenek için verilecek sürenin hesaplanmasında 1993 yılı ödeneğinin süresi 7.9.1993- 20.12.1993= 104 takvim günü; bir günde yapılması gereken süre 600.000.000.-TL = 5.769.231.-TL

104

Şekil 6.15. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].

İstanbul III numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunun 07.04.1994 tarih ve 6577 sayılı kararı Şekil 6.16 numaralı belge ile revize projeler onaylanmış ve işe devam edilmiştir. Ancak 2. Hak ediş kontrollük raporunda da belirtildiği üzere Şekil 6.17'de 2 nolu hakedişte ise ahşap makaslı çatı yapımı, yalıtımı ve kiremit kaplanması, tüm cephelerin sıvanması, betonarme imalatların tamamlandığı bina temeli ile alakalı çalışmaların temel çözümü yapılmadığından bahsedilerek ödeneğin bittiği bildirilmiştir.

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI İSTANBUL İİİ NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULU KARAR		
Tarih ve No: 7.4.1994 - 303	Toplantı Yeri İSTANBUL	
Tarih ve No. : 7.4.1994 - 6577		
İstanbul İİİ, Üsküdar İlçesi, Şehit Ahmet Paşa Sübyan Mektebi, 44 pafta, 194 ada, 15 parsel hakkında; İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 9.12.1993 gün ve 2252 sayılı yazıları okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşme sonunda; İstanbul İİİ, Üsküdar İlçesi, Şehit Ahmet Paşa Sübyan Mektebi, 44 pafta, 194 ada, 15 parselde bulunan taşınmaz için önerilen projenin dilçelikliği durumuyla uygun bulunduğuna karar verildi.		
 Yıldız TOKER Müdür ASLİ GİBİDİR		
KUBAN (Doğan) BAŞKAN İmza	AYSU (Emre) BAŞKAN YARDIMCISI Bulunmadı	
TÜRKGENÇ (Erol) ÜYE İmza	ODEKAN (Ayta) ÜYE İmza	EKİNCİ (Okday) ÜYE İmza
YURTSEVEN (Rıdvan) Üsküdar Belediye Tems. Bulunmadı	NALBANT (Hatice) İst.Vak.Böl.Müd.Tems. Bulunmadı	
A.P.		

Şekil 6.16. Kurul kararı.

KONTROLLUK RAPORU		K KONTROLLUK
İSTANBUL-ÜSKÜDAR ŞEHİT AHMET PAŞA SİBYAN Mektebi 1993.YILI..... EMANET ONARIM İNŞAATI..... işi için, düzenlenen tarih ve (.....2.....) sayılı hakediş raporuna dahil edilen imalat ve ihzaratlar hakkında düzenlenen kontrolluk raporudur.		
Bu hakedişte ; Ahşap maksalı çatı yapımı ve buna bağlı kiremit kaplama,mahya yapımı,kiremit altı tecrit yapımı, çinko yağmur olukları ve boruları, tüm dış cephelerin horasan harçla sıvası 1 kat büyük odanın horasan harçlı sıvası, tüm pencere lentoları ve kemerleri, eksik taş duvarlar, yonutaşı imalatlar üst B.A. hatıl imalatları girdileri ile ahşap tavan, ahşap pencere doğramaları alınmıştır. Ancak ; Zemin kat sıvaları bina temeli ile ilgili çalışmadan sonra, bina girişi koridoru ve asma ahşap döşeme imalatlarında temel çözümünden sonra yapılacaktır. Bu durumda ayrılan ödenek bitmiştir. 16.4.1994		
23/ V. 1994		
KONTROL	KONTROL	KONTROL

Şekil 6.17. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].

7. ŞEHİT AHMET PAŞA SIBYAN MEKTEBİ (TAŞ MEKTEP, ÇAVUŞBAŞI MEKTEBİ) 2013 YILI RESTORASYONU

Üsküdar Belediye Başkanlığınca 26.10.2011 tarihinde 07.04.1994 tarih ve 6577 sayılı karar (Şekil 25) ile onaylı proje doğrultusunda ihaleye çıkılmıştır. 25.11.2011 tarihinde ÖZSOY İNŞ. TUR.TİC.SAN.A.Ş. firması ile sözleşme imzalanmış, 29.11.2011 tarihinde yer teslimi yapılmıştır.

7.1. ÇEVRE OLUŞUMU VE GÜNCEL VERİLER

1994 yılında ki restorasyon çalışmaları tamamlanamadığı için bina atıl durumda kalmıştır. Binanın üzerini örten klasik kiremit kaplı çatı, binaya olumsuz yönde yük getirmekle birlikte yağmur ve kar gibi etkileri önlediğinden geçici bir süre de olsa binaya fayda sağlamıştır. Yapı, kare planlı olup ön cephesi kesme taştan diğer cepheler ise almaşık duvar şeklinde yığma bir binadır. Binanın taşıyıcı sistemini oluşturan taşıyıcı duvarlar her iki asal doğrultuda düzgün bir aks sistemi üzerine kurulmuştur. Zemin kat örtüsü çoklu tonoz olup her iki istikamette de tonozlar bulunmaktadır. (çeşmenin haznesi, giriş holü, hela holü ve koridor kısmı). Mektep etrafında yolda ve çevresinde kotlar yükselmiş yapı ortalama 80 cm her cephesinden toprak altında kalmıştır. Dış kapıdan binaya girildiğinde hemen sol taraftan merdivenle üst katta bulunan eyvan bölümüne ulaşılması gerekmekte ancak merdiven ve zemin döşemesi 1993 yılında tamamlanmamıştır. Binanın sol cephesi 1993 yılı restorasyonu sırasında 4 adet betonarme kolon ile oluşturulmuştur. Beşik çatıda bu duvarda bulunan betonarme kirişe taşınmıştır ve üstüne binmektedir (Şekil 7.2). Bu alan sıvanmadan bırakılmış olup, demir donatılar korozyona uğramıştır. Ayrıca yapı ön cephesinde, cephenin sol tarafında, üst kat penceresinin sol tarafına denk gelen ve düşeyle bir açı oluşturan çatlak ile yatayda ve düşeyde deformasyonlar görülmüştür. 1999 yılı depremi sonrası yapının strüktürel açıdan zarar gördüğü tespit edilmiştir. Ön cephenin sol cephe istikametinde düşeyden kaçma söz konusu olduğu gözlemlenmiştir. Geçmiş yıllarda yapılan iyileştirme çalışmalarında örgü kurallarına uyulmadığı, yenilenen kemer, tuğla ve hatıl gibi yapı elemanları da özgün mimariye uygun yapılmadığı, ön cephede bulunan çeşmeye restorasyon amacıyla

müdahalede bulunulmadığı, yol kotunun yükselmesi neticesinde su teknesinin alt kotunun yol seviyesi altında kaldığı ve giriş kapısından binaya eğilerek girildiği görülmüştür. Yapının genelinde özgün olmayan taş malzemeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun Vakıflar çalışanları tarafından tutanak altına alındığı ve 1993 yılındaki restorasyon sırasında müteahhit firmanın uyarıldığı Şekil 7.1' den anlaşılmaktadır.

B.02.1.VGM.1.13.00.03(3417)93.317 / 2356
22/ARALIK 1993

Üsküdar Şehit Ahmet Paşa
Sıbyan Mektebi.

PAŞALI İNŞAAT SAN.VE TİC.LTD.ŞTİ.
Hatay Sokak 18/20 Kızılay/ANKARA

Mülkiyeti idaremize ait Üsküdar, Pazarbaşı Mahallesi,
Boybey Sokak, 44 pafta, 194 ada, 13 parsel sayılı taşınmaz
Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebidir.

Yerinde yapılan incelemede:

- 1- Ön cephe sol üst pencere lento taşının tamiri yapılmadan yerine konduğu görülmüştür. Bu tür taşların "Latex - Based Bonding Emulsion" ile tamir edildikten sonra yerine monte edilmesi,
- 2- Arka cephe pencere sövelerinde kullanılan taşların uç kısımlarının kırık ve taş iççiliğine itina gösterilmediği,
- 3- Arka cephede projesinde gösterilen bir pencerenin unutulduğu,
- 4- Üst katın hatıl, yan cephe kolon kalıpları ve demirleri döşendikten sonra kontrollükçe demir teslimi alınıp, bilahare betonun dökülebileceği,

Bundan böyle bağlanacak her imalatla idaremize haber verilmesi gerektiği hususunda bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim.

BÖLGE MÜDÜR ADINA

Ahmet İMAN
Bölge Müdür Yrd.

.../ARALIK/1993 Rest. G.ERDİM
22./ARALIK/1993 Mimar H.NALBA
..../ARALIK/1993 Şb.Md.Yrd E.ÇETİN
22./ARALIK/1993 Şl.Md.V. T.ÜNKAR

Şekil 7.1. Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazışması [44].

Şekil 7.2. 2012 yılına ait foto [32].

Sol yan cephede ise ilke kararlarına tamamen aykırı olan betonarme sistem kullanılarak yazlık mektep kapatılmıştır. Kolonlar arası doğramalar yerleştirilmiş, parapet olarak delikli tuğla kullanılmıştır. Bu cephede oluşturulan doğramalar ile sıbyan mekteplerinin karakterine uygun olmayan bir cephe karakteri oluşturmuş, eyvan tek bir odalı plana dönüştürülmüştür.

Şekil 7.3. 2012 yılına ait iç mekan foto [32].

Pencere söve lentoları aykırı malzemeler ile geliş güzel örülerek oluşturulmuştur. Malzeme olarak kimi yerde beton kaldırım taşı kullanılmıştır. Pencerelelerin bir kısmında boşluk kalmış bu boşluklar ise tuğla ile geliş güzel doldurulmuş, işin tamamlanamadığı gözlemlenmiştir (Şekil 7.2, Şekil 7.3).

Şekil 7.4. 2012 yılına ait iç mekan foto [32].

Şekil 7.5. 2012 yılına ait dış cephe foto [32].

Kesme taş lentolar içeriden bakıldığında tekniğe aykırı bir şekilde yerleştirildiği boşlukların aykırı malzemeler ile doldurulduğu görülmektedir(Şekil 7.4, Şekil 7.5).

Şekil 7.6. 2012 yılına ait iç mekan foto [32].

Sol yan cephede kullanılan kesme taş malzeme özgün malzeme ile uyumsuz olarak yapılmıştır. Duvar yüzeyinde bulunan sıva ise çimento içeriklidir (Şekil 7.7, Şekil 7.8).

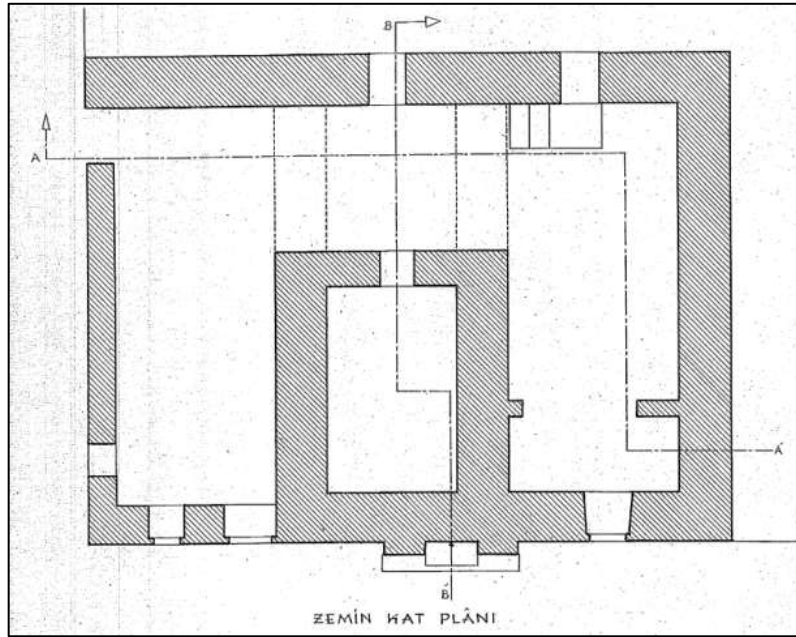
Şekil 7.7. 2012 yılına ait sol yan cephe foto [32].

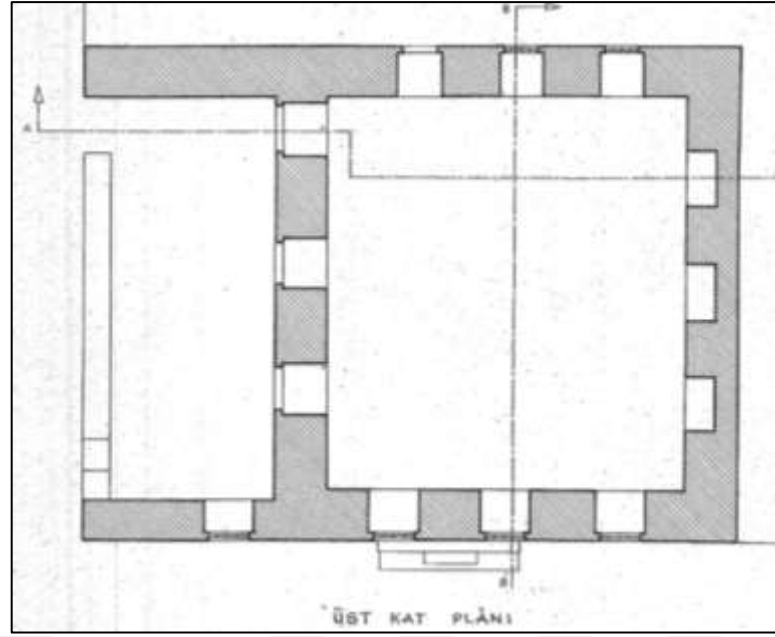
Şekil 7.8. 2012 yılına ait sol yan cephe foto [32].

7.2. DÖNEMSEL ANALİZ ÇALIŞMASI REVİZYON PROJE KARARI

İhaleye esas olan 6577 sayılı karar ile onaylı restorasyon projesi incelendiğinde; 1961 yılına ait rölövede yapının sol yanından ve arka cephesinden giriş olduğu üst kat planında ise yazlık mektep kısmının tamamen açık olduğu görülmektedir (Şekil 7.9, Şekil 7.10).

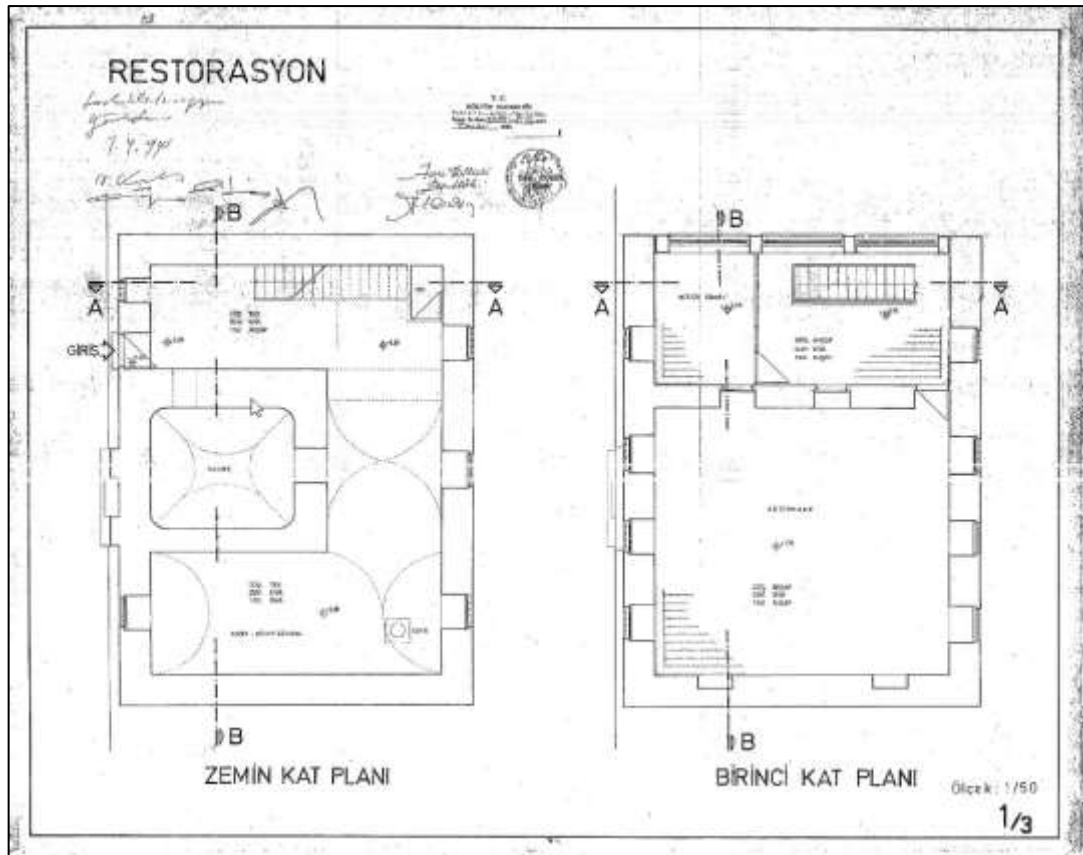

Şekil 7.9. 1961 yılına ait mektebe ait restitüsyon çizimi [32].

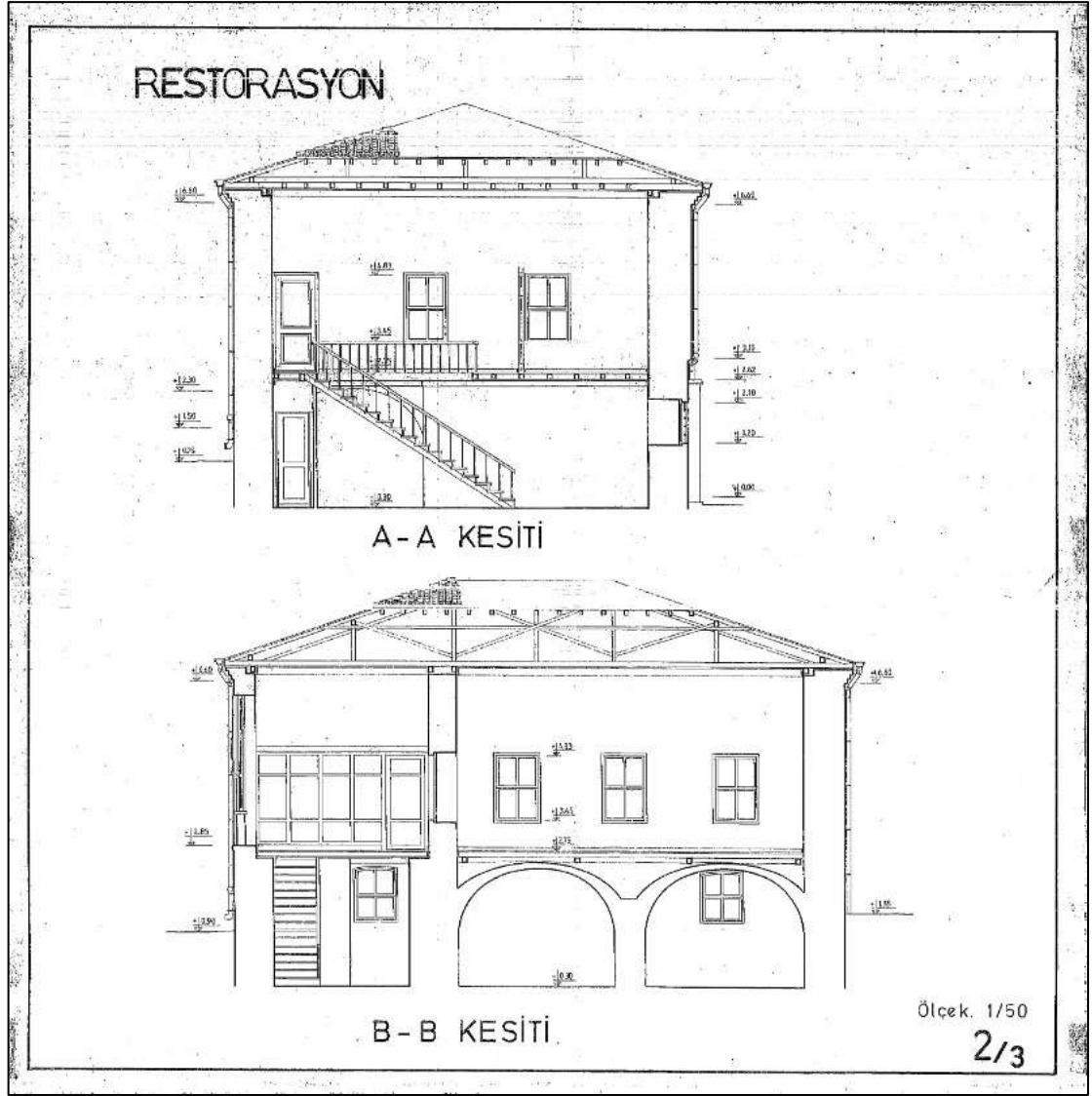

Şekil 7.10. 1961 yılına ait mektebe ait restitüsyon çizimi [32].

Oysaki onaylı restorasyon projesinde bunlar dikkate alınmamıştır (Şekil 7.11, Şekil 7.12).

Şekil 7.11. 1994 yılına ait KTVKK onaylı restorasyon projesi kat planı [32].

Şekil 7.12. 1994 yılına ait KVTVKK onaylı restorasyon projesi kesitler [32].

6577 sayılı karar ile onaylı restorasyon projesinde planda görüldüğü gibi alt katta ise kütüphane deposunun oluşturulduğu görülmektedir. Üst katta ise camekanlı bölücülerle müdür odası oluşturulduğu derslik kısmının ise kütüphane alanı olarak işlevlendirildiği görülmektedir. Yapı, dönemsel olarak Ahmediye Sıbyan Mektebi, Valide-i Cedid Sıbyan mektepleri ile aynı özellikleri göstermekte hatta aynı mimarın eserleri oldukları düşünülmektedir. sıbyan mekteplerinin genel olarak mimari programları bilinmektedir. Bunlara göre; fevkani olan mektebin derslik kısımlarının kubbe ya da tonoz ile örtülü olması gerekmektedir. Oysa onaylı projede pasalı tavan çizilmiş, beşik çatı alaturka kiremit ile örtülmüştür. Yazlık Mektep (eyvan) kısmı ise bir oda gibi değerlendirilerek pencere ve parapetler çizilmiştir. Oysa Ahmediye örneğinde ki gibi açık kalması gerekmektedir. Değerlendirmeler sonrası revizyon projeler şekillendirilmiş ve alınan

kararlar maddelere halinde belirtilmiştir.

7.2.1. Zemin Kat Planı

Mektebin zemin katı 3 ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş holü, ikinci bölüm ortada su haznesi, üçüncü bölüm helâların bulunduğu bölümdür. Mektep 135 m² alana oturmaktadır. Uzun kenarı 13.60 m kısa kenarı ise 10.20 m dir. Duvar kalınlıkları 100 cm civarında değişkendir. Bu katın yüksekliği tonoz kilit taşı hizasında 3.20 m, üzengi taşı yüksekliği 1.40 m dir. Zemin katta ana giriş dışında sol yan cepheden merdiven sahanlığı altından bir giriş birde arka bahçeden giriş bulunmaktadır. Merdiven altındaki girişin çocuklar için açıldığı düşünülmektedir. Kapı yüksekliği 1,95 m dir. Arka bahçeye açılan kapının önünde kot farkından dolayı iki basamak bulunmaktadır. (1961 yılı rölöveye uygun olarak) ancak arka bahçe artık mektep parselinde olmayıp özel mülkiyette kalmaktadır. Bu sebeple bu veri restorasyon projesine işlenmemiştir.

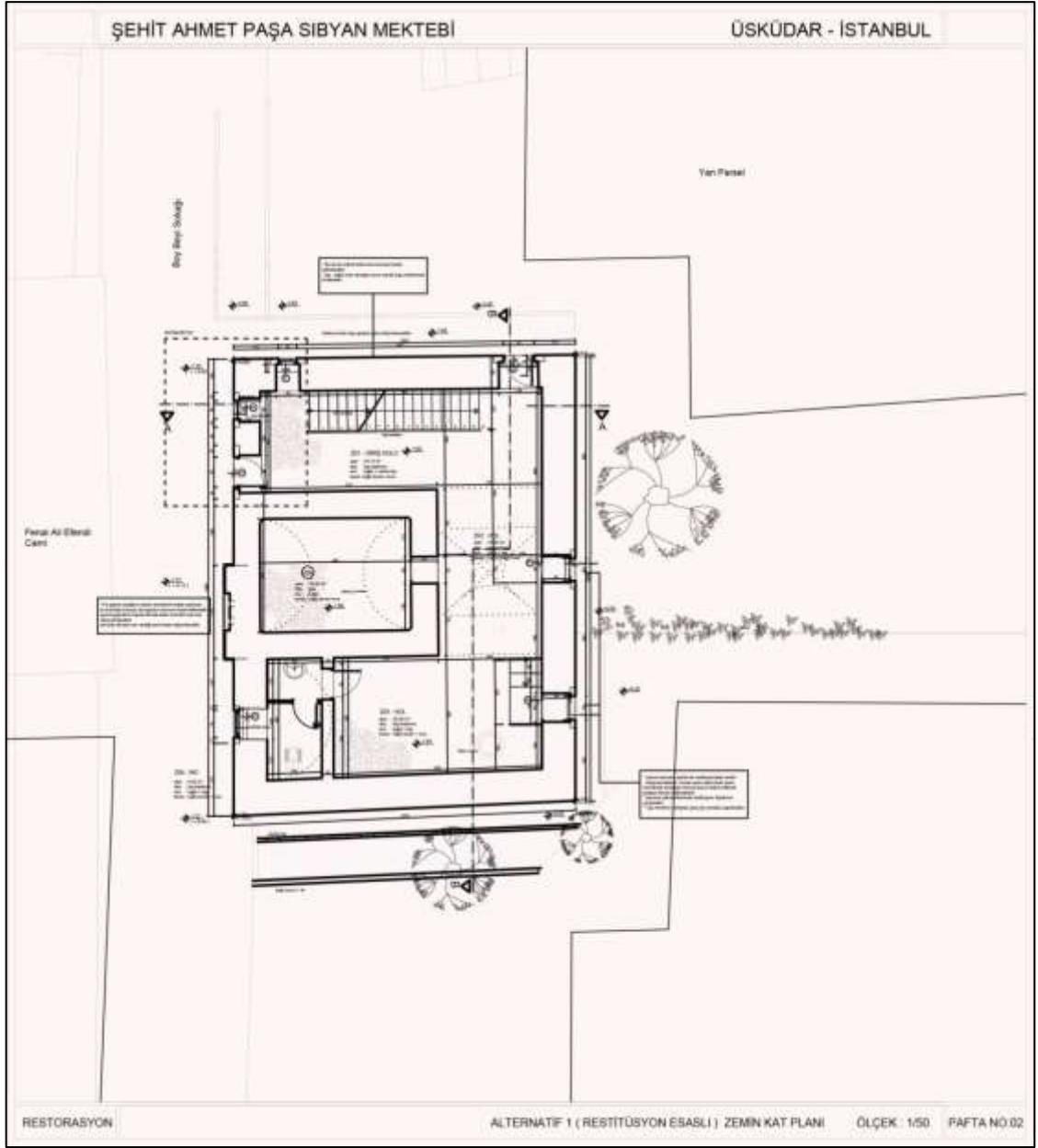
Arşiv belgelerinde bahsedilen kuyu, kazı kalıntısı hafriyat altında tespit edilmiştir (Şekil 7.13). Bahçe çıkış merdiveni ve kuyu korunmaktadır. Yapının fonksiyonunu devam ettirmesi için ıslak hacimlere ihtiyaç vardır. Helâya ait olduğu düşünülen taban taşı bulunmuştur (Şekil 7.14). Taşın bulunduğu bölümde 1.60 m genişliğinde hela bölümleri oluşturulmuş, bölücü duvar harman tuğlası ile örülmüştür. Çeşmeye ait hazne 4.47x 3.38 m ebatlarındadır. Hazne olması sebebiyle tüm köşeler yuvarlak kesitlidir. Haznenin üst örtüsü tonozdur. Hazne duvarı özgününe uygun olarak kapatılarak hazne penceresi oluşturulmuştur.

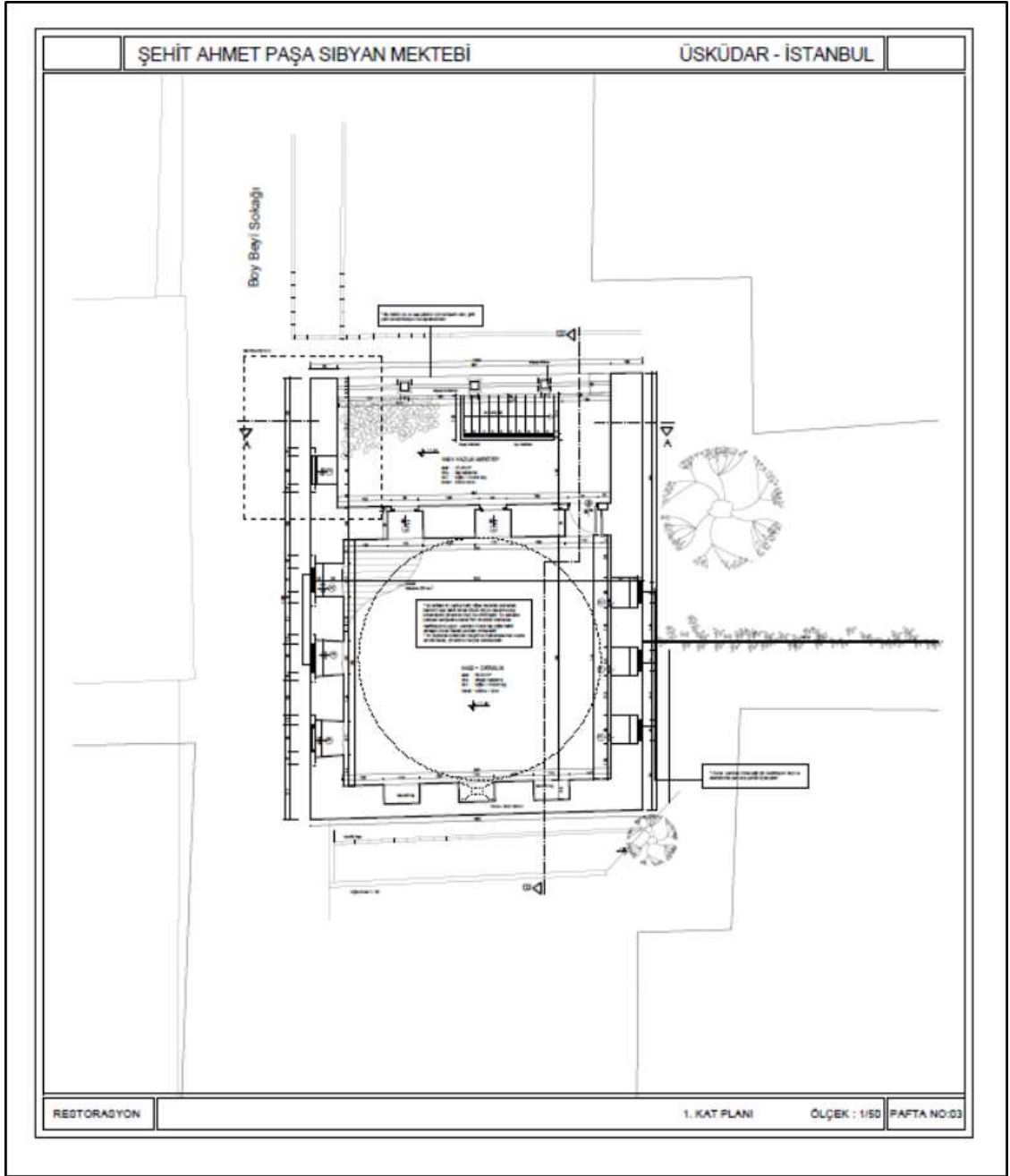
Şekil 7.13. Hafriyat sonrası bulunan kuyu.

Şekil 7.14. Hafriyat sonrası bulunan hela taşı.

Şekil 7.15. Zemin kat planı.

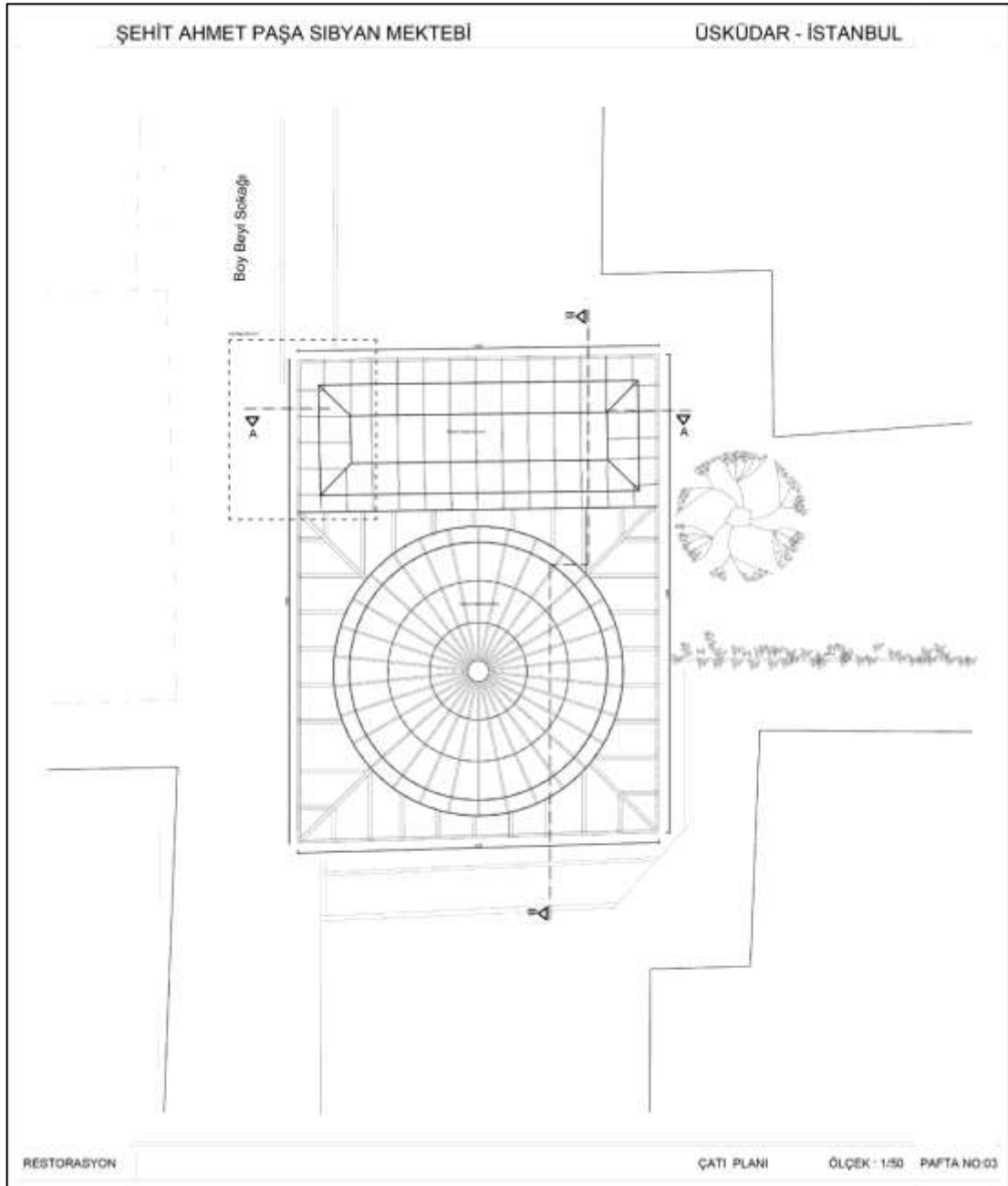

Şekil 7.17. Üst kat planı.

7.2.3. Kubbe ve Tonozlar

Sıva raspası sonrası tonoz izleri alt katta ortaya çıkmıştır. Alt katta yazlık mektebin döşemesini oluşturan ve içinden tek kollu merdivenin çıktığı tonoz teknik resim olarak çizilmiş, statik olarak değerlendirilerek projelendirilmiştir. Tüm tonoz ve kubbeler hem tavan planlarında hem de kesitlerde gösterilmiştir. Yapı gövde duvarları hem zaman içinde hem de yapılan yanlış uygulamalar ile çok büyük deformasyona uğramış ve yorulmuştur. Yazlık mektep ve derslik kısmının üst örtüsünün yükünün azaltılmasına, tuğla örgü yerine daha hafif bir malzeme olan ahşap konstrüksiyondan imal edilmesine

karar verilmiştir (Şekil 7.18).

Şekil 7.18. Çatı planı.

7.2.4. Cepheler

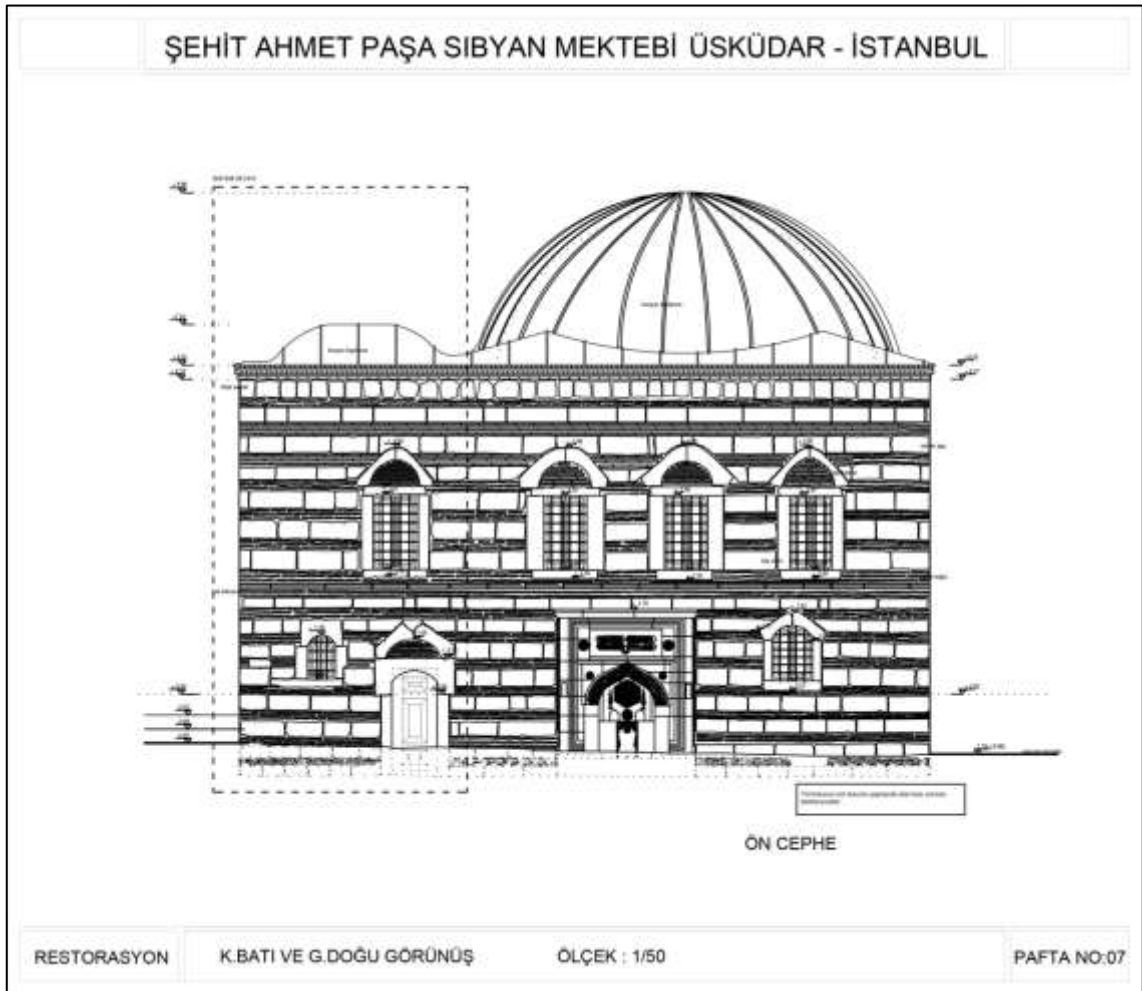
Cepheler planlardan gelen veriler doğrultusunda şekillendirilmiştir. Cephe karakterinde yer alan almaşık duvar dokusu korunmuştur. Duvarlar üç sıra kirpi saçak ile bitirilmiş, kurşun ile üst örtü kapatılmıştır.

7.2.4.1. Ön Cephe

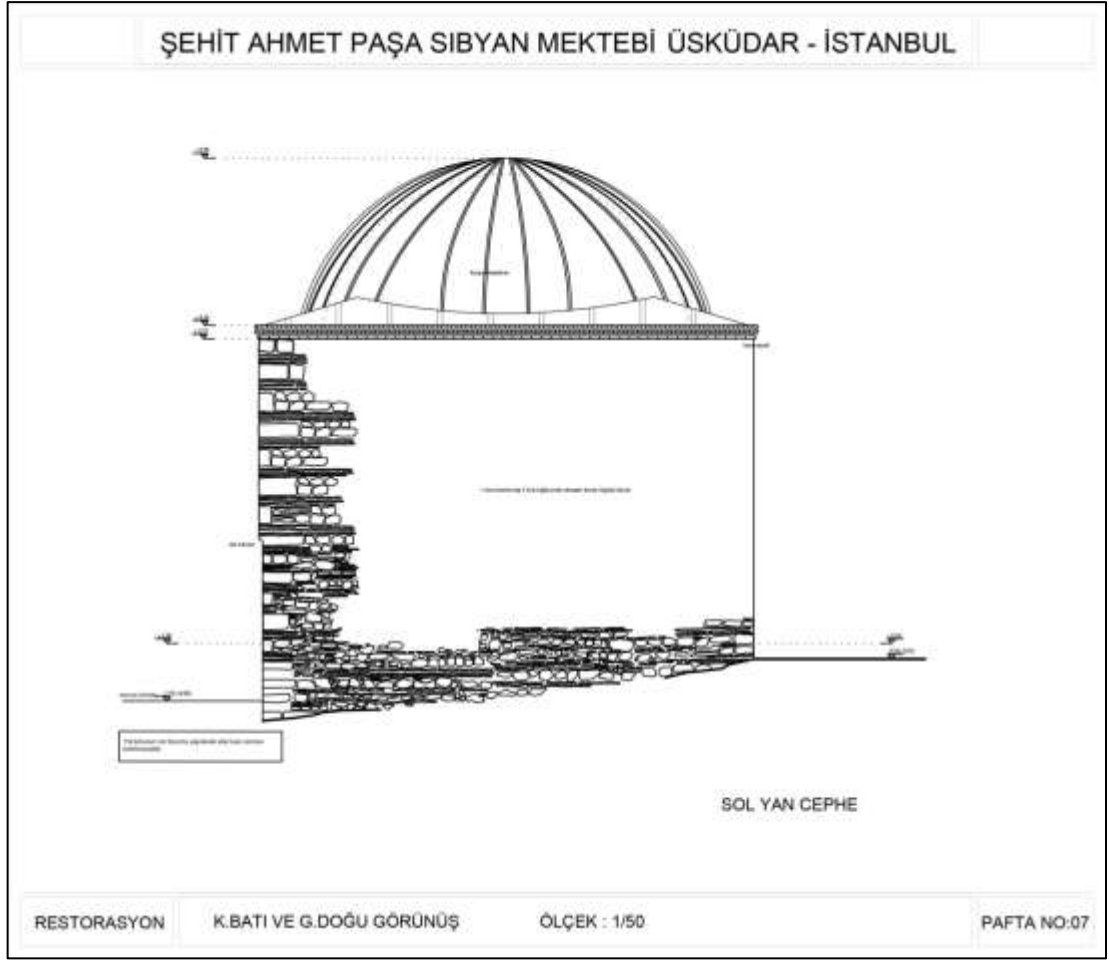
Ön cephe diğer taşlardan farklı olarak bir sıra kesme taş üç sıra tuğla ile örülmüştür. Bu

cephede yer alan ve dönemin mimari akımını yansıtan Hacı Ahmet Paşa Çeşmenin olduğu gibi korunması esastır. Ancak ön cephe duvarındaki ötelenme hesaplanmış ve tehlike arz ettiği belirlenmiştir. Bu sebeple çeşme kornişini sonrası duvarların sökülerek yeniden örülmesine karar verilmiştir. Cephe üç sıra kirpi saçak ile tamamlanmıştır.

Ön cephe yüksekliği, kirpi saçak başlangıcı ise koruma kurulu arşivinden alınan fotoğraflar doğrultusunda 7.85 m olarak belirlenmiştir. Bu cephede zemin kat seviyesinde giriş kapısı çeşmenin solunda helalara ait pencere bulunmaktadır. Üst katta ise dört adet 0.85x1.48 ebatlarında dikdörtgen kesitli pencereler vardır. Pencerelerin üçü dersliğe biri ise eyvana aittir. Tüm pencerelerin tuğla ağırlık kemerleri vardır. Kemerler dışardan algılanmakta, cephe kesme taş ve tuğla ile yapılan süslemeler ile hareketlendirilmiştir (Şekil 7.19).

Şekil 7.19. Ön cephe çizimi.

Şekil 7.20. Sol yan cephe çizimi.

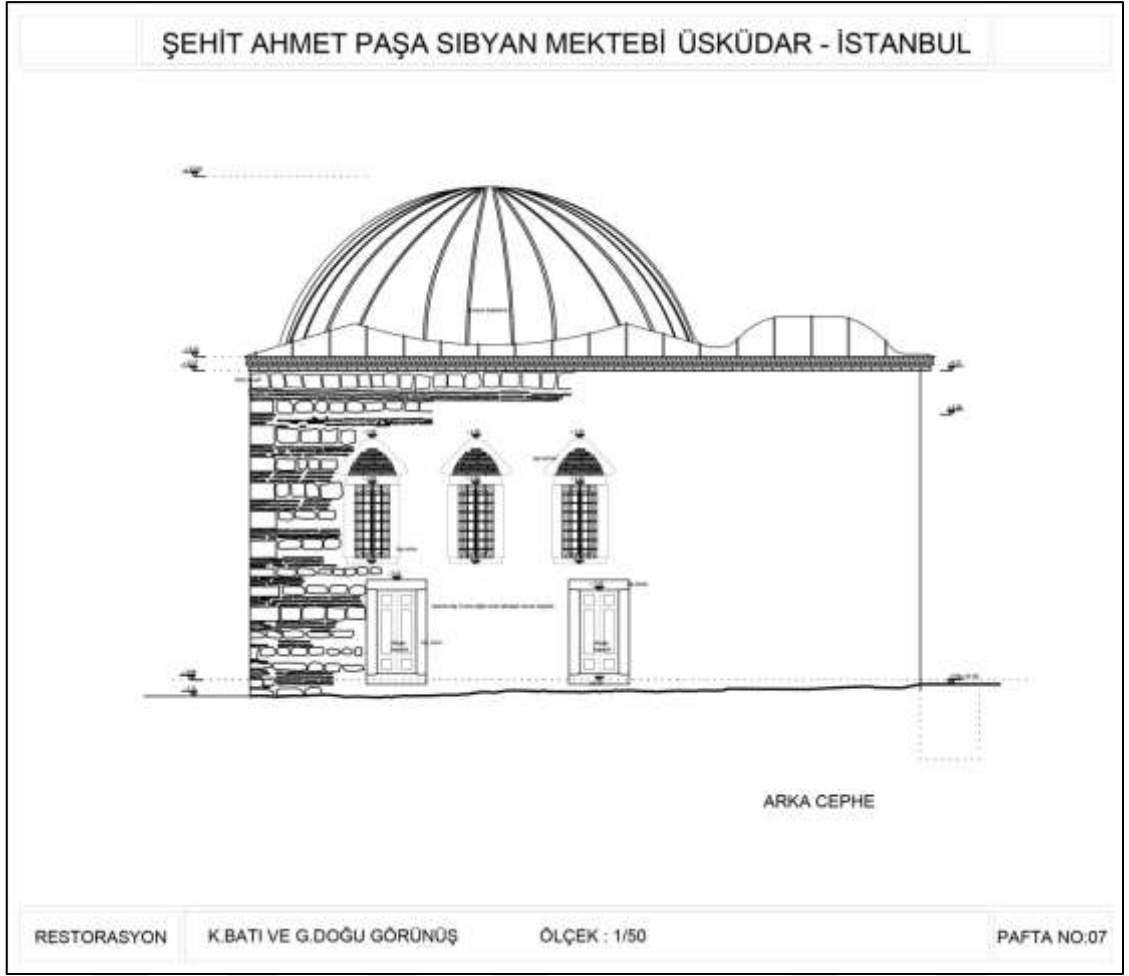
7.2.4.2. Sol Cephe

Sağ cephe tamamen kör bir cephe olup Boybey sokaktan 7.80 m yüksekliğindedir. Arşiv verilerine göre bu cepheye bitişik duran bina sebebiyle duvar hasar görmüş özgün olmayan malzemeler ile tamiratlar yapılmıştır (Şekil 7.21). Cephe muhdeslerden arındırılarak bir sıra taş üç sıra tuğla almaşık duvar şeklinde örülerek üzeri sıvanmasına karar verilmiştir.

Şekil 7.21. Boybey sokaktan mektebin görüntüsü [32].

Fotoğrafta görüldüğü üzere yapıya bitişik bir bina bulunmaktadır. Bina yıkılmıştır.

Şekil 7.22. Arka cephe çizimi.

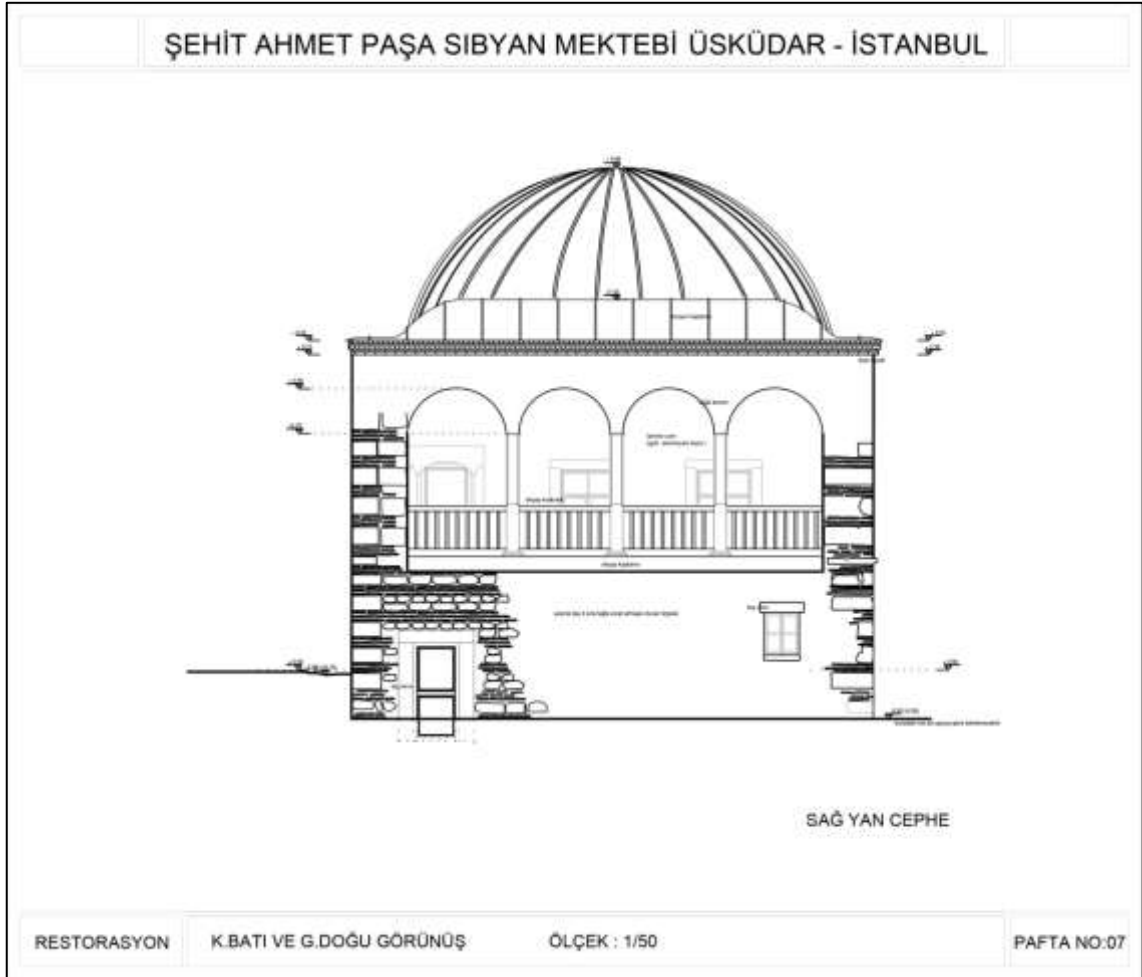
7.2.4.3. Arka Cephe

Arka cephede mevcut durumda bulunan pencereler 1961 yılına ait rölöveye göre farklı yerlerde bulunurlar. Bu pencerelerin yerlerinin değiştirilebilmesi için zemin katta duvarların sökülmesi gerekmektedir. Böyle bir uygulamanın yapıya zarar vereceği düşünülmüştür. Bu sebeple oldukları gibi rölöveye uygun bir şekilde restorasyona çizilmiştir. Ayrıca 1961 yılında ki rölövede giriş holüne bakan bir adet pencere mevcuttur. Yapıyı zayıflatmamak amacıyla projede bu pencere gösterilmemiştir. Kapatılacak helâ holündeki pencereler ise özgüne uygun ebatlarına göre aynı yerde düzenlenmiştir. Bu cephe arkadaki toprak dolgu sebebiyle gömülü durumdadır. Özgün kota kadar kazılarak cephe açığa çıkarılmıştır.

7.2.4.4. Sağ Cephe

Bu cephe en çok müdahale gören cephe olup betonarme sistem eklenmiştir. Öncelikle cephe muhdeslerden arındırılarak ve özgün malzeme ile 1.kat seviyesine kadar almasıık duvar şeklinde örülmüştür. Yazlık mektep kısmı ise dört kemeri taşıyan ahşap dikmeler

ile eyvan halinde düzenlenmiştir. Bu mekânın kış günlerinde kullanımını sağlayabilmek amacıyla gizli alüminyum profillerle çerçeve oluşturulmuş ve lamine cam ile kapalı mekân halinde getirilmiştir.

Şekil 7.22. Sağ yan cephe çizimi.

7.2.5. Çevre Düzenlemesi

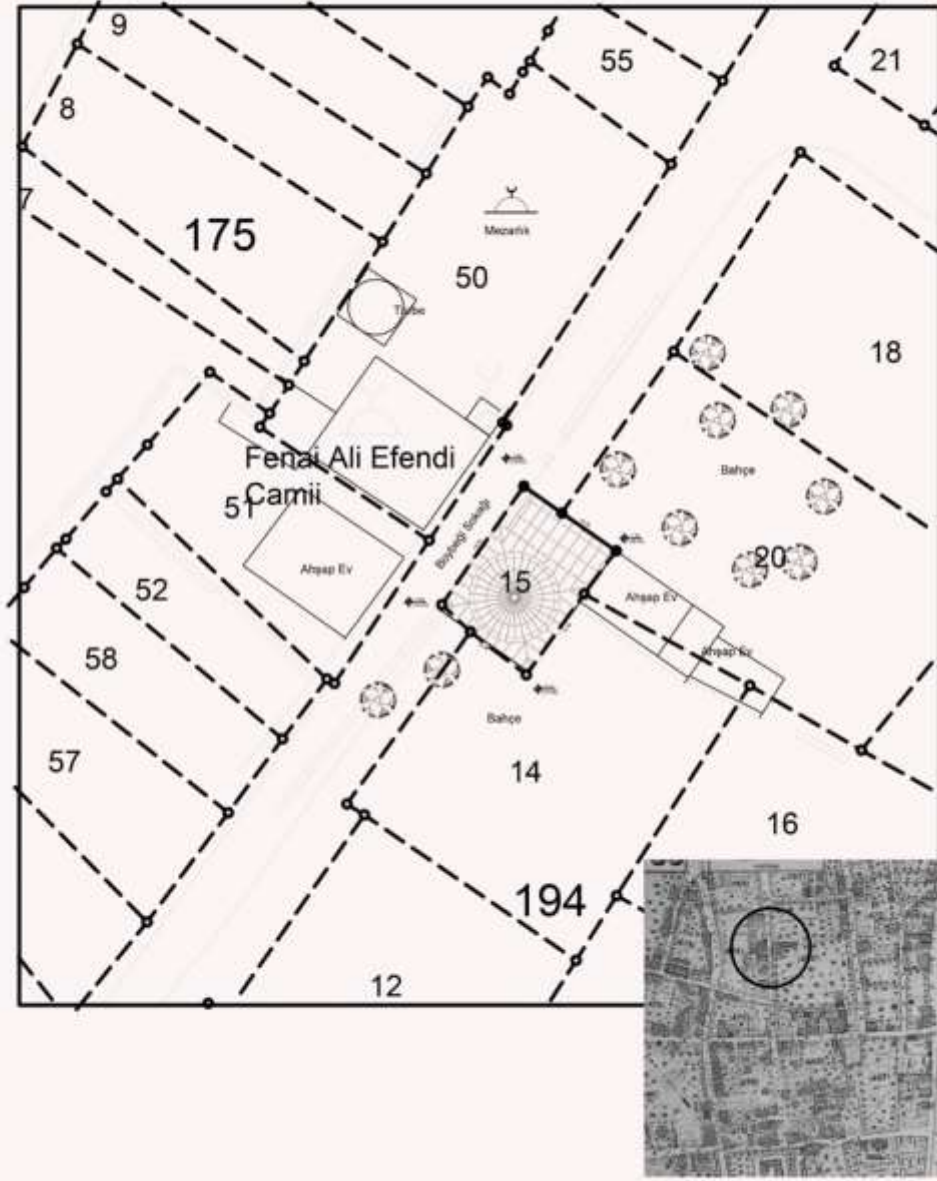
Çeşme önü yaklaşık 40-60 cm civarında gömülmüş durumdadır. Çeşme yalağı Boybey sokakta bulunan alt yapının izin verdiği ölçüde düşürülerek açığa çıkarılmıştır. Mektebin sol yanındaki kapı ve pencerenin açılabilmesi için yan parselden (194 ada 20 parsel) gerekli izinler alındıktan sonra 1.20 m civarında kot düşürülmüştür.

7.3. GÜNCEL RÖLÖVE REVİZE RESTORASYON VE RESTİTÜSYON PROJESİ

Koruma yöntemi olarak yapının günümüze ulaşan tek yapı ölçeğinde inşa edilmiş 18. yüzyıla ait sıbyan mektebi olduğu göz önüne alınarak tarihsel belge değerinin korunması

amaç edinilmiştir. Bu ilke doğrultusunda güncel rölöve, revize restitüsyon ve revize restorasyon projeleri Üsküdar Belediye Başkanlığınca proje müellifi Mimar Merve Sağlık tarafından hazırlanmıştır. Derslik kısmının örtüsü kubbe olarak, yazlık mektep kısmı örtüsü ise tonoz olarak çizilmiştir. Ayrıca zemin kattaki raspalar sonrası açığa çıkan tonozlar merdiven, kuyu izleri restitüsyon projesine aktarılmıştır. Derslik kısmında ısınma için gerekli olan ocak dönemsel analiz sonrası projelendirilerek restitüsyona işlenmiştir. Restorasyon Projesi revizyonu sırasında yapının statik durumu değerlendirilmiş, gövde duvarlarının yük analizleri yapılarak yeniden yapılacak tuğla kubbe ve tonozun yapıya etkileyeceği yük değerlendirilmiştir. Analitik çalışmalarla harç analizi yapılarak mevcut dolgu harçları değerlendirilmiştir. Raspalar sonrası açığa çıkan hasar tespitleri sonrası onarım şekilleri projelere aktarılmıştır. Sıbyan mektebinin restorasyon ilkelerine uygun bir şekilde restore edilmesini sağlayacak projeler hazırlanmıştır (Şekil 7.24, Şekil 7.25, Şekil 7.26, Şekil 7.27, Şekil 7.28).

RESTITÜSYON

VAZİYET PLANI

ÖLÇEK : 1/200

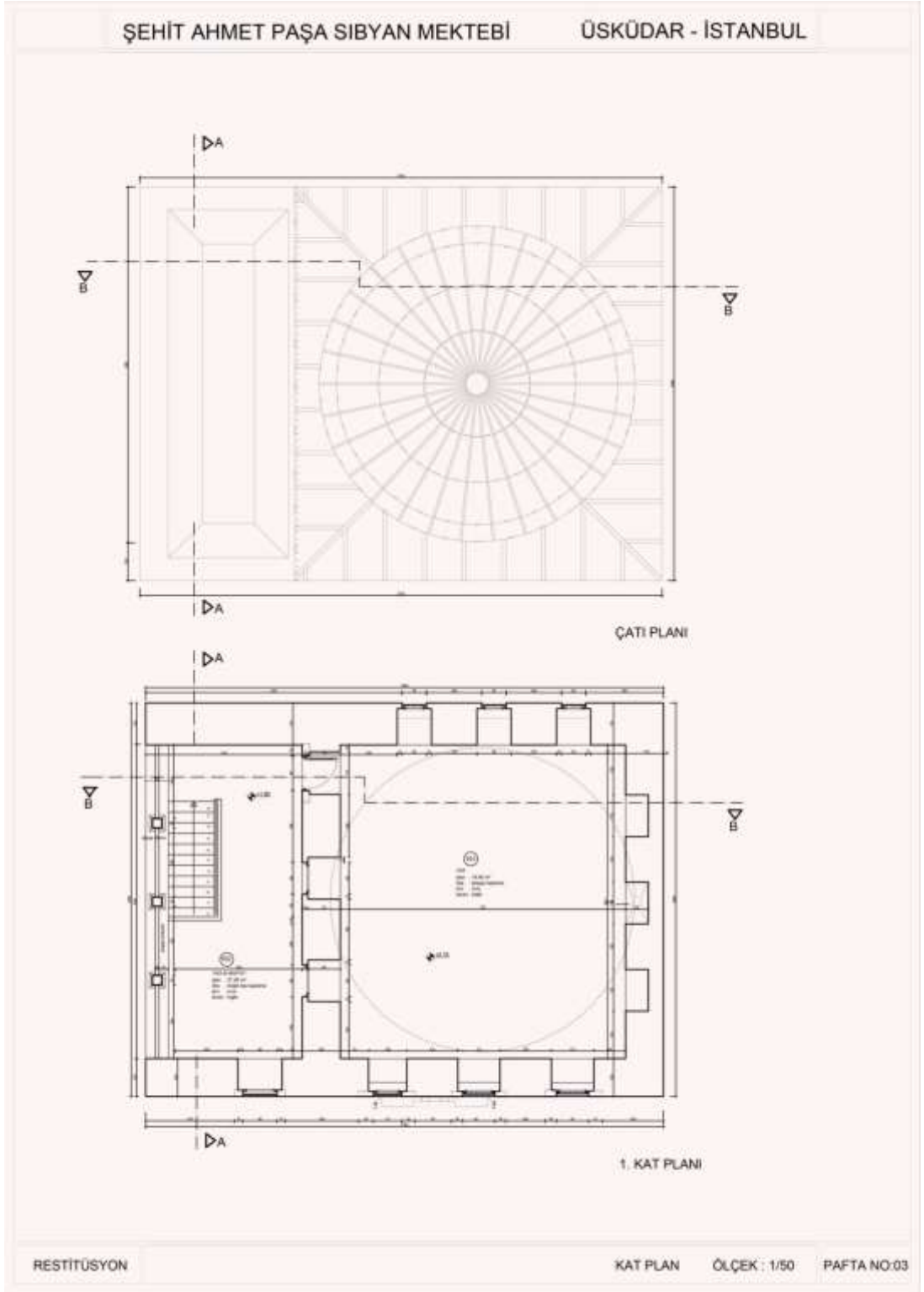
PAFTA NO:01

Şekil 7.23. Restitüsyon vaziyet planı.

KÜSBÜ

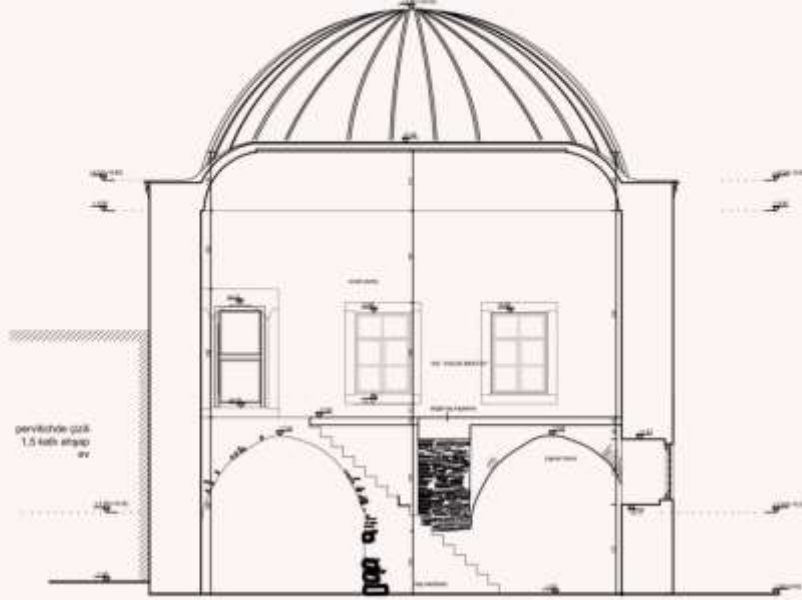

67

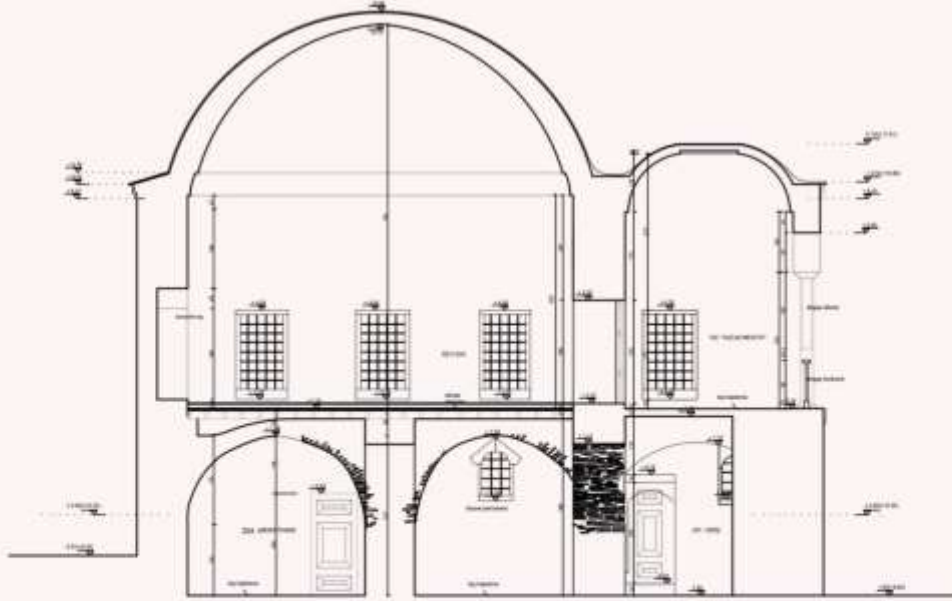

Şekil 7.26. Restitüsyon üst kat planı.

ŞEHİT AHMET PAŞA SİBYAN MEKTEBİ ÜSKÜDAR - İSTANBUL

A - A KESİTİ

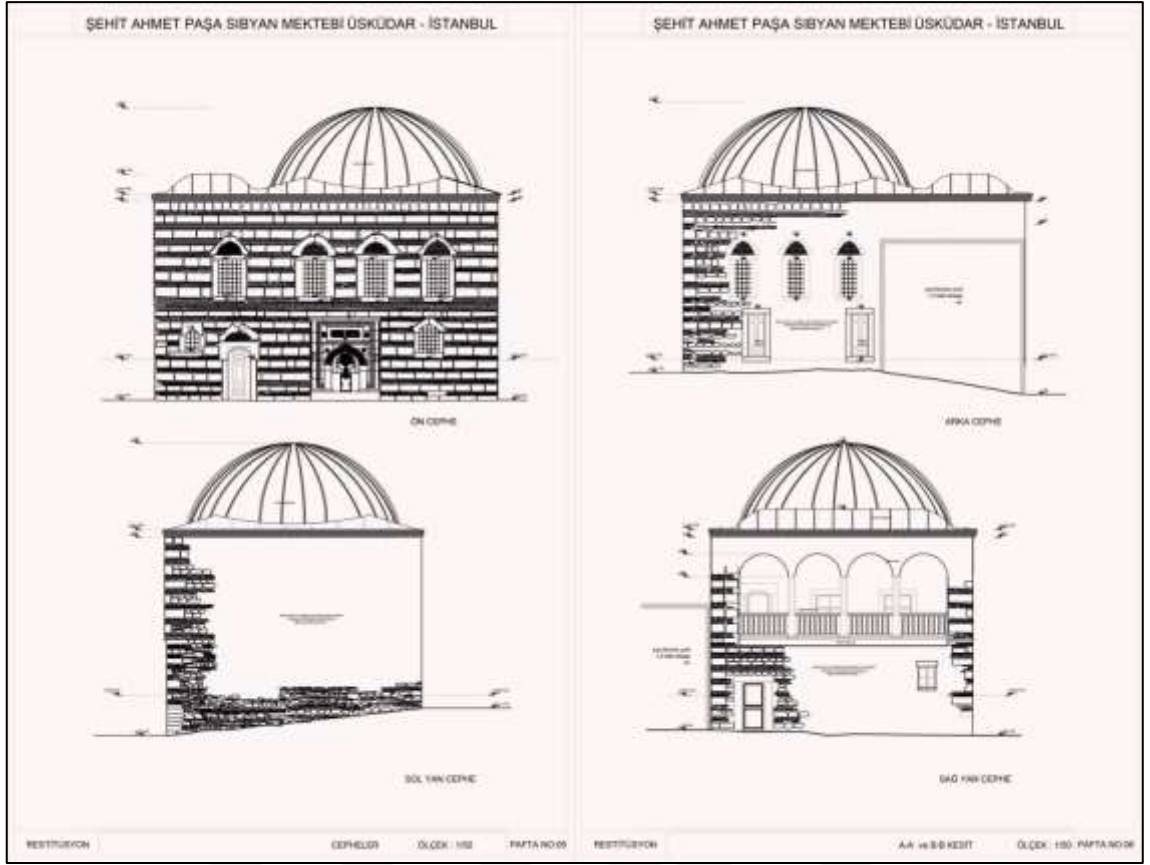
B - B KESİTİ

RESTİTÜSYON

A-A ve B-B KESİT

ÖLÇEK : 1/50 PAFTA NO:04

Şekil 7.27. Restitüsyon kesitler.

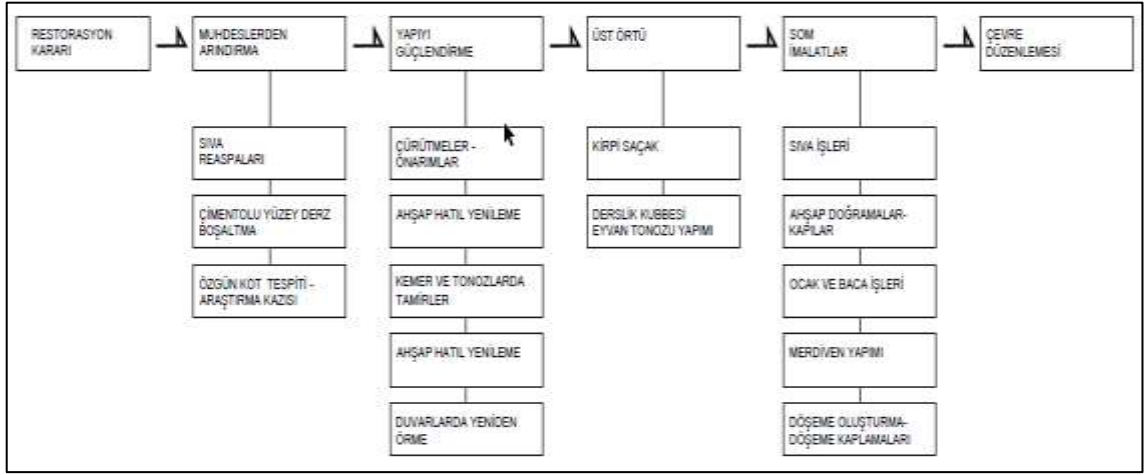

Şekil 7.28. Restitüsyon cephe çizimi.

Yasa gereği projeler mülkiyet sahibi Vakıflar Bölge Müdürlüğüne iletilmiştir. Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün incelemesi ve onayı sonrası projeler 07.05.2013 tarihinde İstanbul 6 numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun onayına sunulmuştur. İstanbul 6 numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 05.06.2013 tarih ve 1133 sayılı karar (Şekil 8.1) ile revize restorasyon projesi onaylanmıştır. Onay sonrası uygulama süreci başlamıştır.

8. REVİZE RESTORASYON PROJESİ DOĞRULTUSUNDA UYGULAMA SÜRECİ

Revize restorasyon projesi onay kararı doğrultusunda Özsoy firması ile imzalanan sözleşme gereği işe devam edilmiştir. Firmaya yapılan kurul kararının tebligatı sonrası projeler onaylanıncaya kadar geçen süre işin süresine eklenmiştir.

Şekil 8.1. Revize restorasyon projesi doğrultusunda uygulama süreci şeması.

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 05.06.2013/87
Karar Tarih ve No : 05.06.2013/1133

Toplantı Yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Üsküdar İlçesi, Valide-i Atik Mahallesi, Boybey Sokak, 44 pafta, 194 ada, 15 parselde bulunan, mülkiyeti Şehit Ahmet Paşa Vakfına ait, Üsküdar Belediyesine tahsisli, tapusunda "Harap ve Metruk Mektep" vasıflı, 140.00 m2 yüzölçümlü, Üsküdar Merkez Uygulama İmar Planında kalan, G.E.E.A.Y.K.'nın 14.IV.1973 tarih ve 7086 sayılı kararı ile Taş Mektep (Sıbyan Mektebi) ve Ahmet Paşa Çeşmesi olarak tescil edilen Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi ve Çeşmesine ilişkin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin onayını isteyen Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul 2. Bölge Müdürlüğü'nün 07.05.2013 tarih ve B.02.1.VGM.1.25.08/4115 sayılı, 29.05.2013 tarih ve B.02.1.VGM.1.25.08/4885 sayılı yazısı, G.E.E.A.Y.K.'nın 29.IX.1959 tarih ve 1212 sayılı kararı, İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 14.11.1988 tarih ve 804 sayılı, 19.09.1989 tarih ve 1579 sayılı, 11.12.1989 tarih ve 1885 sayılı, 08.08.1990 tarih ve 2528 sayılı kararları, İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 18.10.1990 tarih ve 2417 sayılı, 07.04.1994 tarih ve 6577 sayılı kararları, Kurulumuzun 16.01.2013 tarih ve 916 sayılı kararı, hazırlanan uzman raporu okundu, ekleri ve işlem dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

İstanbul İli, Üsküdar İlçesi, Valide-i Atik Mahallesi, Boybey Sokak, 44 pafta, 194 ada, 15 parselde bulunan Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi ve Çeşmesi için sunulan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN
Ahmet CAN
(BULUNMADI)

ASLI GİBİDİR
Serdar TUĞRUL
MÜDÜR
İ. Sinan PEHLİVAN OĞLU
Kültür ve Turizm Uzmanı
Y.Şehir Plancısı

BAŞKAN YARDIMCISI
Elif ÖRNEK ÖZDEN
İMZA

ÜYE
Hamdiye AYSEZEN
İMZA

ÜYE
Mehmet ERDAL
İMZA

ÜYE
Öner ÖZYAR
İMZA

ÜYE
Turan GÖKYILDIRIM
İMZA

ÜYE
Hilal KAZAN
İMZA

ÜYE
Seniye ONUR
İst.B.Şehir Bld.Tems.
İMZA

ÜYE
Şadan ÖZKAYA
Üsküdar Bld. Tems.
İMZA

ÜYE
İhsan ERİŞ
İst. Vakıflar 2. Böl. Müd. Tems.
İMZA

05/06/2013 V.A.

Şekil 8.2. 05.06.2013 tarih ve 1133 sayılı İstanbul 6 numaralı Kültür Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulunun kararı.

8.1. DURUM TESPİTLERİ – MUHDESLERDEN ARINDIRMA

İşin başlangıcında durum tespitleri yapılmıştır. Önceki onarımdan kalma muhdesler tespit edilerek arındırılması planlanmıştır. Ancak bu iş sırasında yapı statik açıdan tehlikeye gireceğinden bazı önlemler alınmıştır. Öncelikle ön cephe duvarına ve betonarme olarak yapılan yan kirişlere yükü veren ahşap çatı sisteminin sökülmesine karar verilmiştir. Sıva rasparları yapılarak özellikle arka ve yan cephedeki çatlaklar tespit edilmiştir (Şekil 8.3)

Şekil 8.3. 2013 yılına ait sağ yan cephe fotoğrafı.

Öncelikle sıbyan mektebi kimliğine aykırı olan beşik çatı, yazlık mektep kısmındaki ahşap doğramalar sökülmüştür. Doğal zeminin tespiti için kazılar yapılmıştır. Belgelerde bahsedilen kuyu, hela taşı, eşik taşları tespit edilmiştir (Şekil 8.4).

Şekil 8.4. 2013 yılı onarım sırasında tespit edilen kuyu ve hela taşı.

Yapıya önceki onarım sırasında eklenen bu elemanlar oldukça büyük zararlara sebep olmuştur. Özellikle ahşap beşik çatıda büyük kesitte ağaçlar kullanılmış gövde duvarlarına gereksiz fazla yük verilmiştir (Şekil 8.5).

Şekil 8.5. 2013 yılı onarım sırasında tespit edilen çatı makasları.

Ayrıca eklenen betonarme kiriş ve yığma duvarların birbirleri ile olan uyumsuzluğu ve

farklı çalışmaları çatlaklara sebep olmuştur. Kimyasal olarak çimento tuzlanmaya sebep olmuş yonu taşlarda yüzey kayıpları oluşmuştur. Çeşme haznesinin kullanımı için zemin katta kapı açılmış ve bu açıklık tonozlarda çatlaklara sebep olmuştur. 1999 yılı İstanbul depremi de etkili olmuş, zemin katta tonozlarda çökmeler yarıklar oluşmuştur.

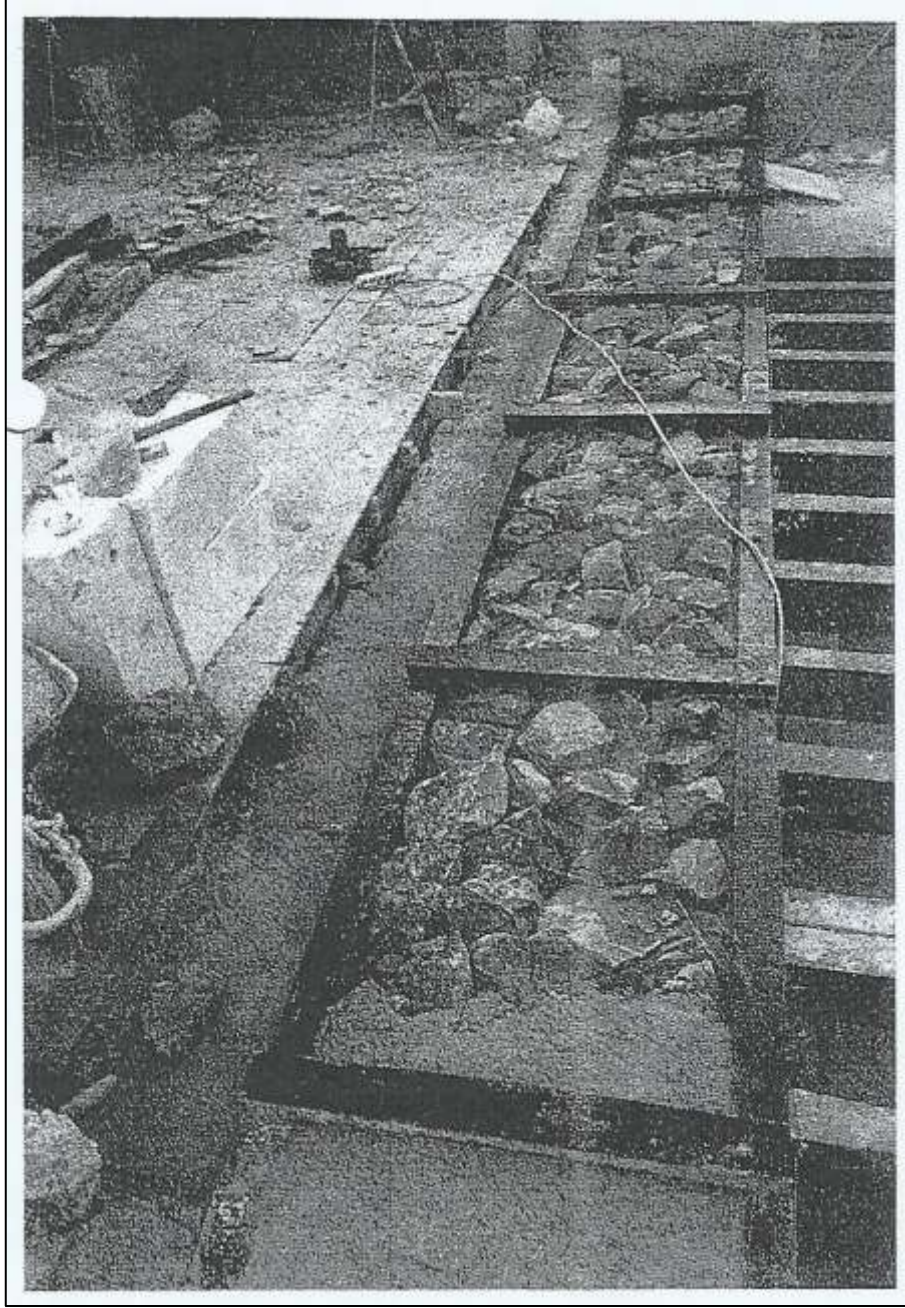
8.2. ÇEVRESEL VE MÜLKİYET SORUNLARI

Mektebin bulunduğu parsel yapı sınırı ile eşleşmektedir. Yani gövde duvarları parsel sınırlarıdır. Oysaki yapı etrafında kazı yapılarak özgün döşeme kotunun bulunması gerekmektedir. Bu şekilde yapı açığa çıkarılabilecektir. Özellikle yapının yan ve arka duvarları komşu parsellerde 194 ada 14 ve 20 parselde kalmaktadır. Yapılacak olan kazı için parsel sahiplerinin izni gerekmiştir. Mektebin ön cephesi ise Boybey sokakta kalmaktadır. Yola 56 cm çıkmış olan parselde çeşme yalağı ve su teknesi asfalt altında kalmıştır. Bu ögenin açığa çıkarılması için yolda kazı yapılması gerekmiştir. Ancak yolda bulunan İSKİ, İGDAS ve AYEDAŞ hatları bu durumu engellemektedir. Bu engellerin aşılması halinde de yol tek şeride düşmektedir. Yapıya daha fazla yük eklememesi için sökülen ahşap çatı yerine proje aşaması uzun süreceği için geçici çatı örtüsü ilave edilmiştir. Bu çatı aynı zamanda gövde duvarlarına da destek verecek şekilde tasarlanmıştır.

8.3. MÜDAHELE BİÇİMLERİ

8.3.1. Duvarların Sağlamlaştırması

Temellerin ve duvarların toprak altında kalan kısımları açığa çıkarılmıştır. Bu yüzeylerde suyun ve nemin etkisi ile harcın bağlayıcılığındaki azalma dikkate alınarak, üst yapıyı korumak amacıyla güçlendirme yapılmıştır. Mektebin zemin kat seviyesinde arka ve yan duvarları korunarak duvarlar sağlamlaştırılmıştır. Bu aşamada öncelikle yığma yapılarda duvarların bütünlüğünü ve beraber çalışmasını sağlamak için kullanılan ahşap hatıllar kontrol edilmiştir. Çürüyen hatılların bulunduğu alanlar çürütülerek meşe kerestesinden hatıllar eklenmiştir (Şekil 8.6, Şekil 8.7) [45].

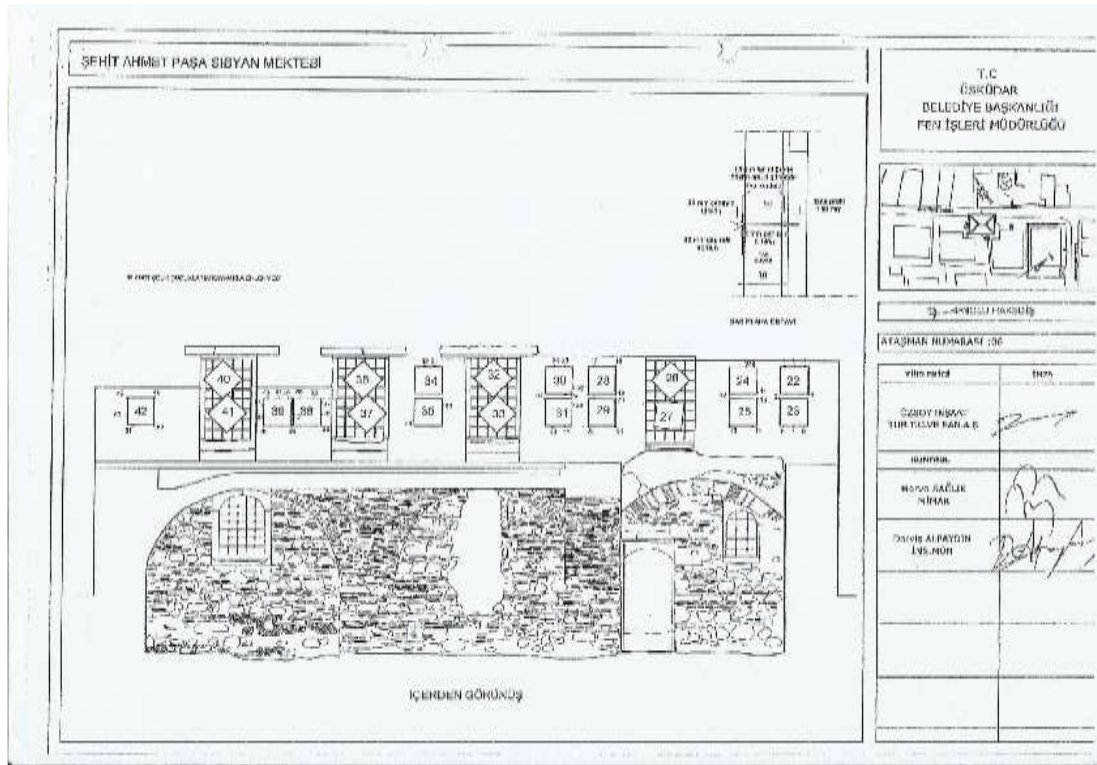
Şekil 8.6. 2013 yılı onarım sırasında uygulanan ahşap hatıllar.

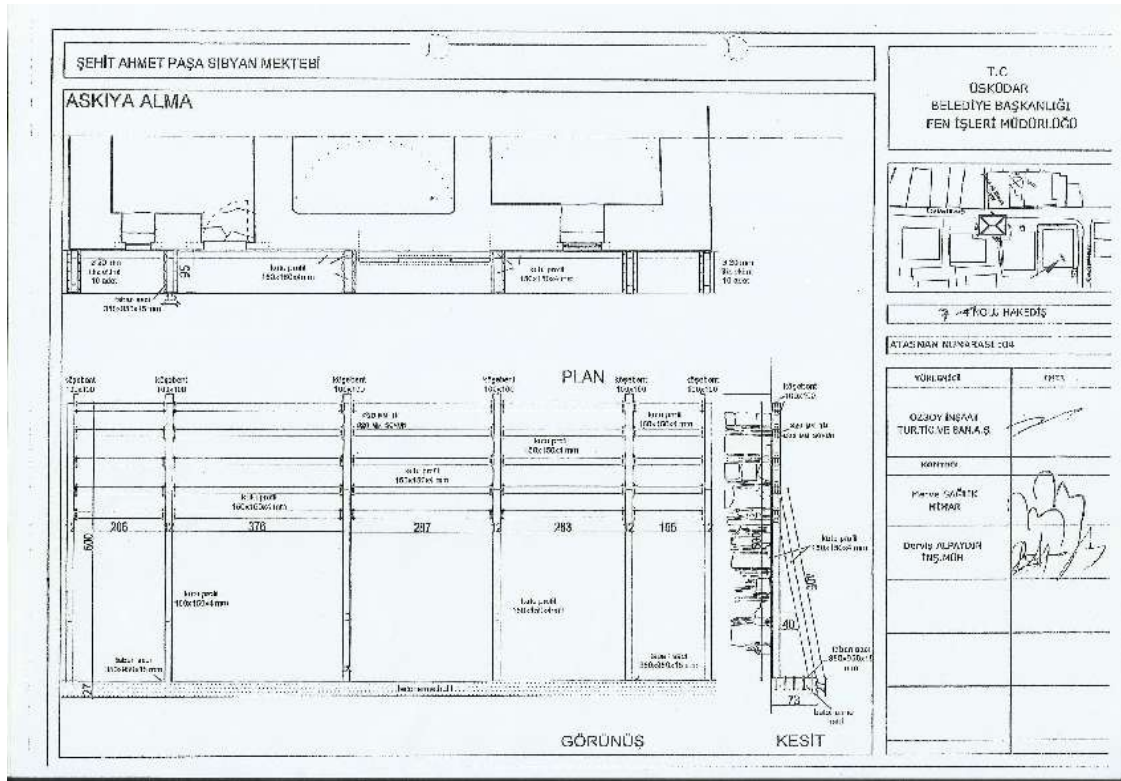
Şekil 8.7. 2013 yılı onarım sırasında uygulanan ahşap hatıllar.

İkinci adım olarak boşalmış derzler tespit edilmiş ve onarımına geçilmiştir. Bilindiği gibi taş yığma yapılar duvarların orta kısmında boşluklu dolgu malzemesi bulunan sandık duvarlardan oluşmaktadır. Bu duvarların bütünlemesi için içerisinde yer alan boşlukların doldurulması esastır. Boşalan derz aralıklarından yapıya zarar vermeyecek bir basınç ile özgün harç kimyasına uygun bir bağlayıcılığı olan harç enjekte edilerek duvarlar güçlendirilmiştir. Özellikle sağ yan cephe de daha evvel bir yapının bulunması ve sonradan ortadan kalkması sonrası bu cephe çok zarar görmüştür. Enjeksiyon bu duvarda yoğun bir şekilde uygulanmıştır. Mektebin üst örtüsü kurulmadan yapılması gereken diğer bir iş kalemi ise yeniden örme olup [45] muhdes olan betonarme ve delikli tuğla,

beton parke ile örülen sol yan cephe aslına uygun olarak yeniden örülmüştür. Hem yapıya yük vermemek hem de özgün malzeme tespit edilemediği için taşıyıcı kolonlar ahşap olarak seçilmiştir. Mektep içinde yer alan çeşme haznesinin duvarı evsizler tarafından yıkılmış ve oda olarak hazne kullanılmıştır. Koridorda yer alan tonoz kaide olan duvar yeniden örülerek hazne penceresi açılmıştır. Mektebin ön cephesinde dönemin en önemli eserlerinden biri olarak sayılan Hacı Ahmet Çeşmesi yer almaktadır. Bu çeşmeye zarar vermeden uygulamaya devam edebilmek açısından ön duvar geçici olarak çelik levhalar ile güçlendirilmiştir. Levhalar içten ve dıştan 40 cm x 40 cm ebadında levhalar ile koruma altına alınmıştır. Bu levhalar ön cephede yer alan payandalara bağlanmıştır (Şekil 8.8, Şekil 8.9).

Şekil 8.8. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.

Şekil 8.9. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.

Projede de görüldüğü üzere metal konstrüksiyondan payandalar yapılmıştır. Saç levhalar ile özellikle 1. kat seviyesindeki yonu taşlarının hareketliliği giderilerek bu cephede sağlamlaştırmalara başlanılmıştır. Enjeksiyon boşluklar net belirlenemediği için patlatma riski taşıdığından bu cephede taş yenileme, metal parçalar ile güçlendirmeler yapılmıştır. Bu aşamadaki ana karar üst örtüyü taşıyacak olan gövde duvarlarını sağlamlaştırmaktır. Taş yenileme sırasında taşlar düşeyde harç ile bağlanırken yatayda da birbirine metal kenetler ile bağlanmıştır. Metal kenet olarak paslanmaz lamalar kullanılmıştır (Şekil 8.10, Şekil 8.11).

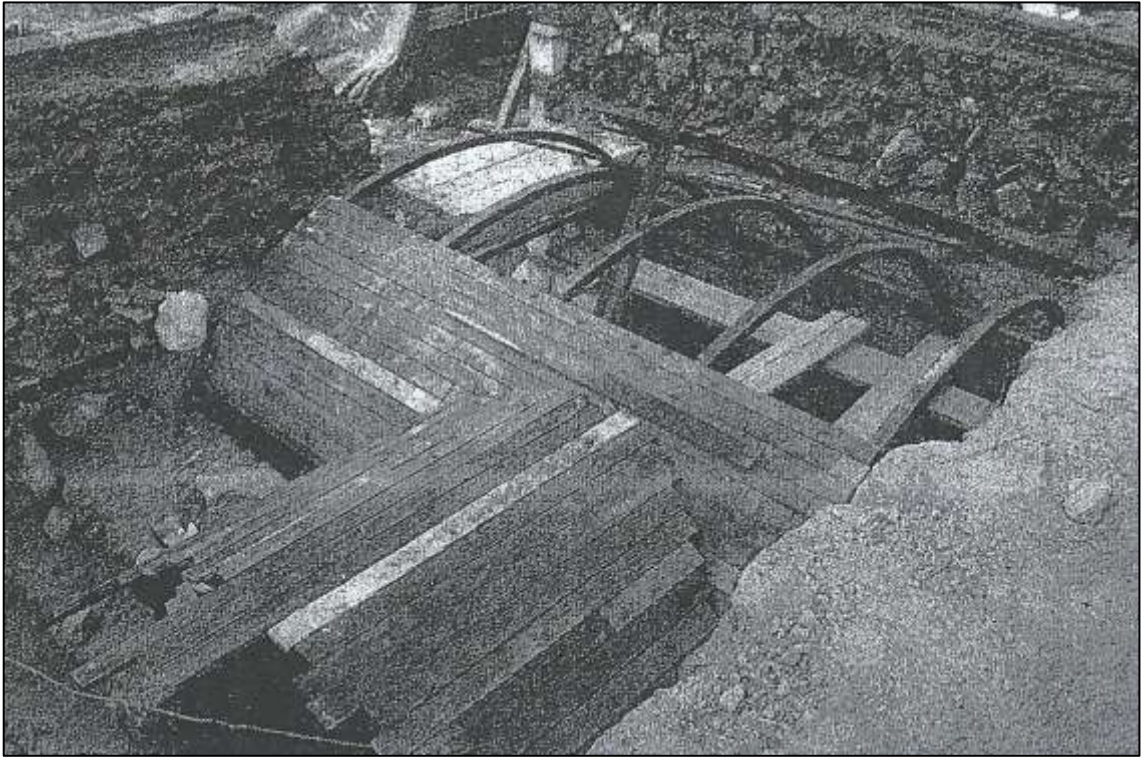
Şekil 8.10. 2013 yılı onarımı ön cephe kenet uygulaması.

Şekil 8.11. 2013 yılı onarımı ön cephe kenet uygulaması.

8.3.2. 1. Kat Döşemesinin Sağlamlaştırılması

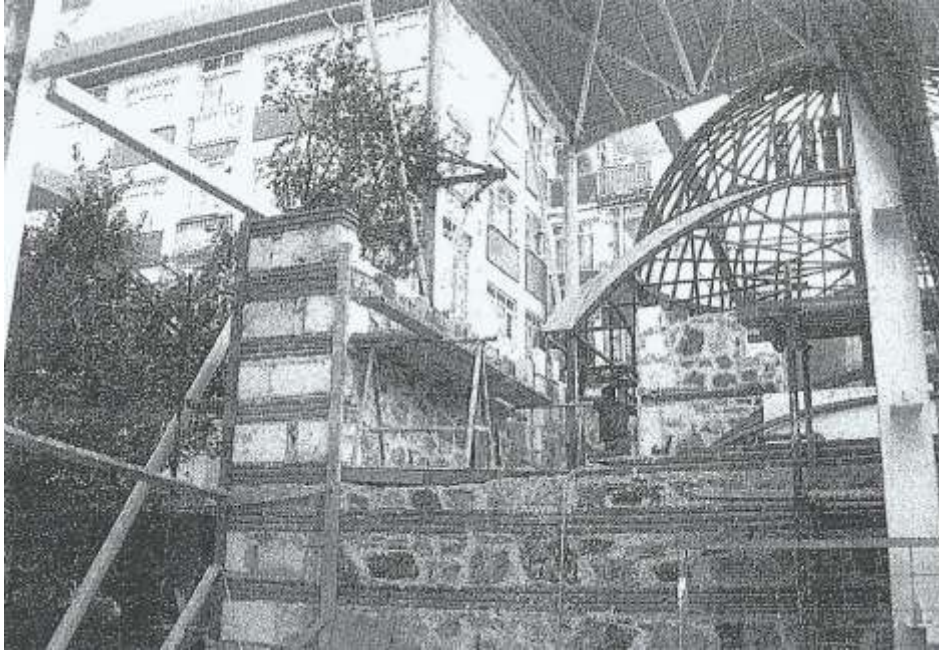
Birinci kat döşemesi zemin katın örtüsü olan farklı yönlerde 4 adet tonoz ile oluşmuştur. Giriş kapısının olduğu bölgedeki tonoz yok olmuştur. Bu tonozun içerisinden üst kat merdiveni çıkmaktadır. Tonoza ait izler gövde duvarında tespit edilmiştir. Bu izler doğrultusunda tuğla tonoz yeniden örülmüştür. Diğer tonozlarda ise özgün tuğlalarda deformasyonun çok fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu deformasyonun giderilebilmesi için tuğla yenileme, derz tamirleri yapılarak tonozlar güçlendirilmiştir. Tonozların sağlamlaştırılması sonrası gövde duvarları aralıklarıyla çalışan ahşap ızgara sistemleri kurulmuştur. Ahşap kirişlere tonozdan destek alınarak döşeme sağlamlaştırılmıştır. Böylece kat döşemesi kaplama hariç sağlam bir şekilde hazır hale getirilmiştir (Şekil 8.12, Şekil 8.13, Şekil 8.14).

Şekil 8.12. 2013 yılı onarımı zemin kat tonozları kalıbı.

8.3.3. Üst Örtü

Restorasyon projesi ile mektebin derslik kısmı tek kubbe, açık derslik (eyvan) kısmı ise tonoz ile örtülmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu tonoz ve kubbenin zaten zarar görmüş gövdeye daha fazla yük vermemesi için hesaplar yapılmış ve ahşap karkasla oluşturulacak olan tonozun çok daha sağlıklı bir çözüm olacağına karar verilmiştir. Tuğla kubbenin yükünü taşıyacak olan duvarlar nispeten daha sağlamdır. Hazırlanan ahşap tonoz üstü bağdadi tekniğiyle horasan sıva öncesi çıtalarla yüzey oluşturulmuştur. Tonoz ve kubbenin üzeri kurşun altında yalıtımı sağlamak amacıyla toprak ile sıvanması sonrası yalıtım amacıyla keçe su izolasyonu yapılmış kurşun için gerekli olan keçe serilerek 2 mm kurşun ile tonoz ve kubbe kaplanmıştır. Kubbenin üzerine 200 cm yüksekliğinde mermer alem uygulanmıştır. Alemin şekli dönemsel analiz sonrası belirlenerek uygulanmıştır (Şekil 8.15, Şekil 8.16, Şekil 8.17, Şekil 8.18).

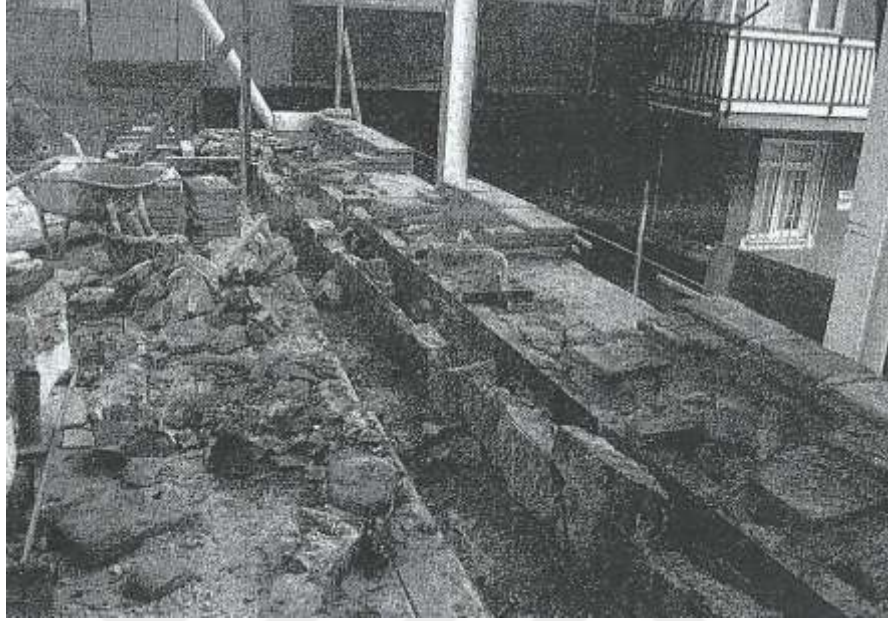

Şekil 8.15. 2013 yılı onarımı sırasında geçici çatı ve kubbe kalıbı.

Şekil 8.18. 2013 yılı onarımı sırasında tuğla kubbe sıvanması.

Ahşap tonozda 10x15 cm, 8x15 cm, 10x10 cm meşe ağaçları karkasta kullanılmış, ara bağlantılar içi ise 5x10 cm çam kereste kullanılmıştır (Şekil 8.19, Şekil 8.20).

Şekil 8.19. 2013 yılı onarımı kirpi saçak örümü.

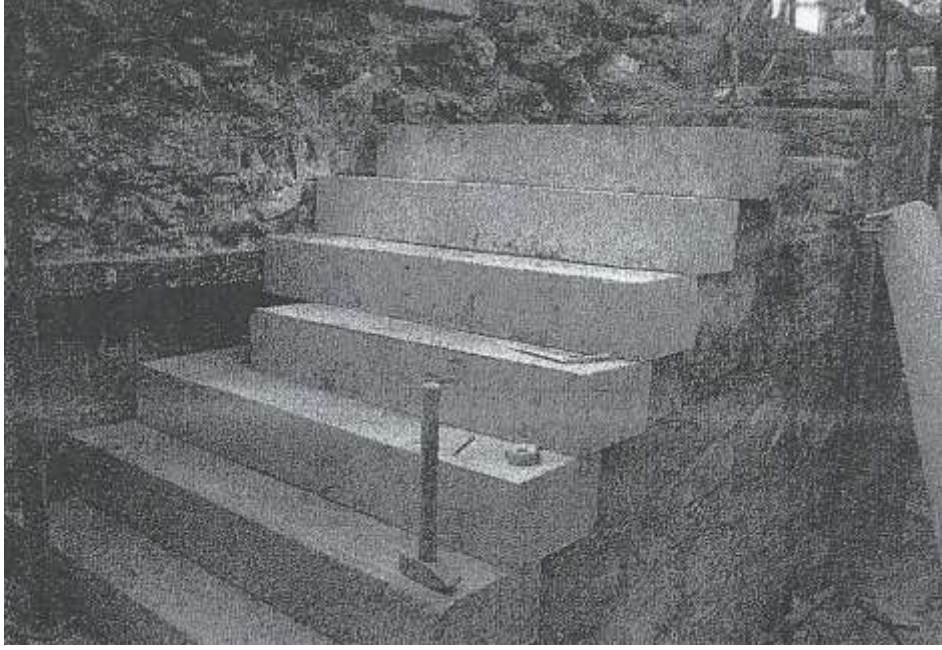
18. yüzyıl birinci dönemi yapıları üslup olarak klasik döneme yakın yapılardır. Şehit Ahmet Sıbyan Mektebi de bu özellikleri taşımaktadır. Bu sebeple üst örtüye zemin oluşturan 3 sıra kirpi saçak çepeçevre gövde etrafında örülmüştür.

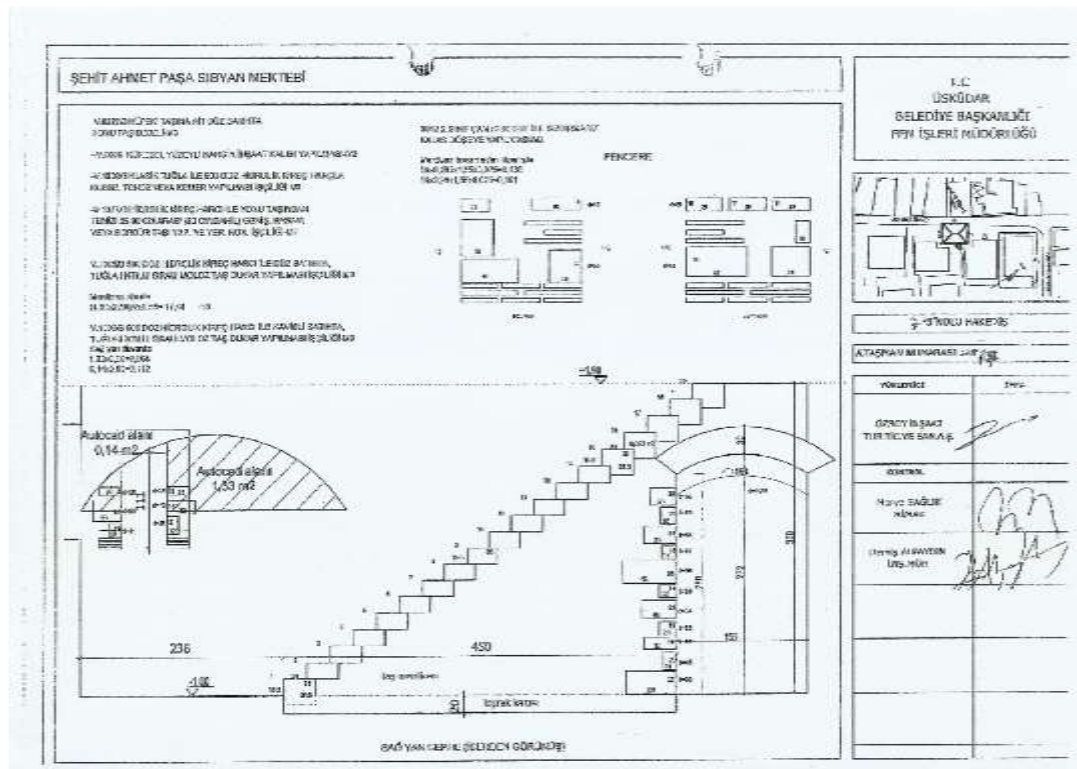
Şekil 8.20. 2013 yılı onarımı kirpi saçak örümü.

8.3.4. Merdiven

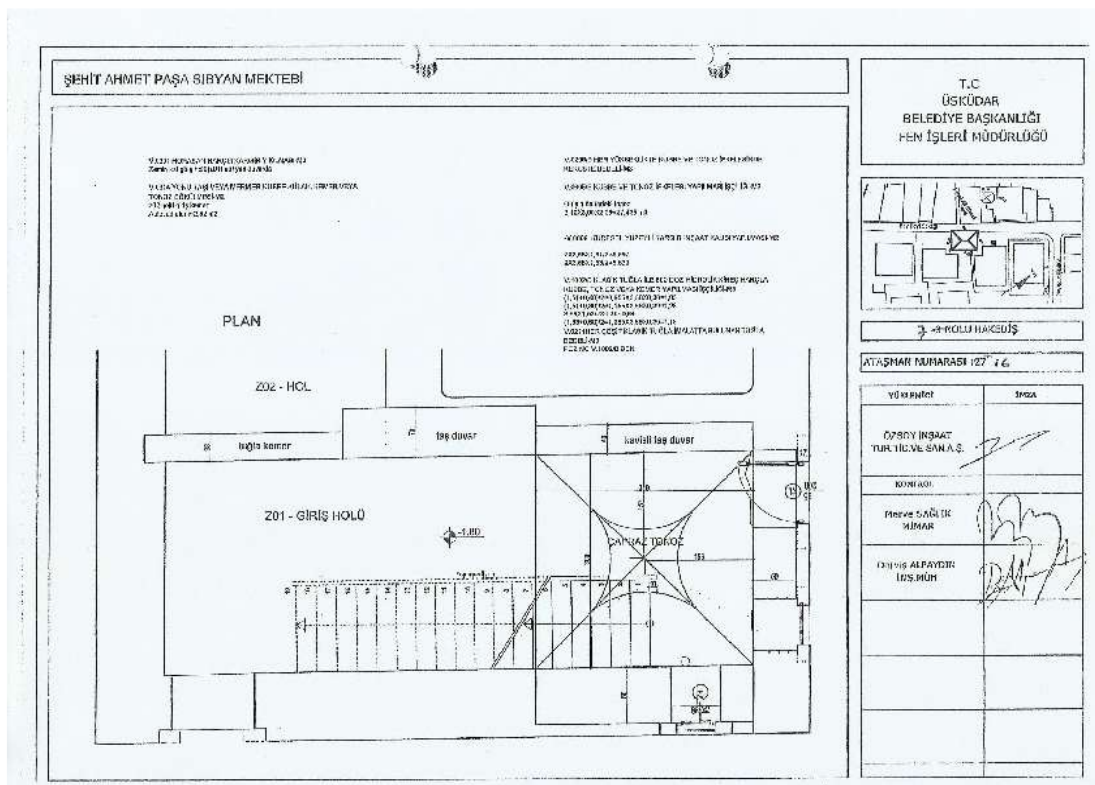
Zemin kattan üst kata çıkışı sağlayan merdiven tamamen yok olmuş ancak hem 1994 yılındaki çalışmada hem de günümüzdeki uygulamasında merdivenin izleri tespit edilmiştir. En büyük sorun rıht yüksekliği olmuştur. Osmanlı mimarisinde 22 cm rıhtlar genel olarak kullanılmıştır. Bu uygulamada da rıht yüksek tutulmuştur. Merdiven basamakları özgüne uygun olarak yekpare kesme taştan kullanılmıştır. 19 adet basamak oluşturulmuştur. Merdiven sahanlığı altından çocuklar için başka bir giriş bulunmaktadır (Şekil 8.21, Şekil 8.22, Şekil 8.23).

Şekil 8.21. 2013 yılı onarımı kesme taş merdiven uygulaması.

Şekil 8.22. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.

Şekil 8.23. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.

8.3.5. Kapı ve Doğramalar

Özgün doğrama şekli hakkında herhangi bir belgeye ulaşamamıştır. Pencere ebatları değerlendirilerek pencerelerin açılışları projede belirlenmiştir. Bu doğrultuda pencere doğramaları meşe ağacından imal edilmiştir (Şekil 8.24).

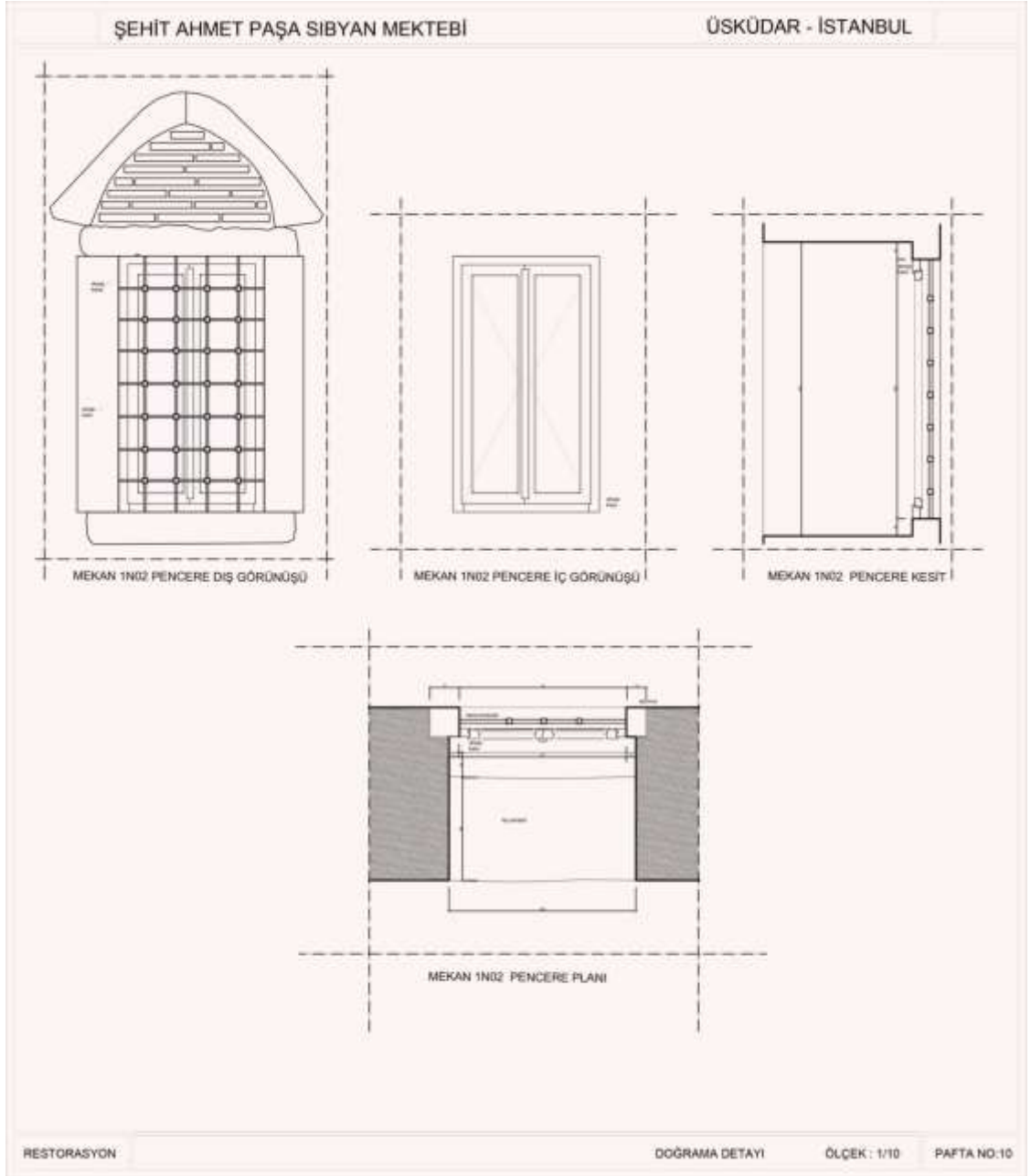
Mektek kapısı direk sokağa açılmaktadır. Boybey sokaktaki yükselme sebebiyle kapı yüksekliği 200 cm olarak belirlenmiştir. Diğer giriş kapısı ise merdiven altında kalması sebebiyle aynı yükseklik problemi bu kapıda da yaşanmıştır. Ancak bilinen bir mimari yaklaşım olarak bu kapı zaten öğrenci giriş kapısı olması sebebiyle alçak tutulduğu düşünülmüştür. Dershane kapısı ise daha korunaklı bir alandadır. Üç tablalı olarak projeye uygun imal edilmiştir (Şekil 8.25).

8.3.6. Ocak

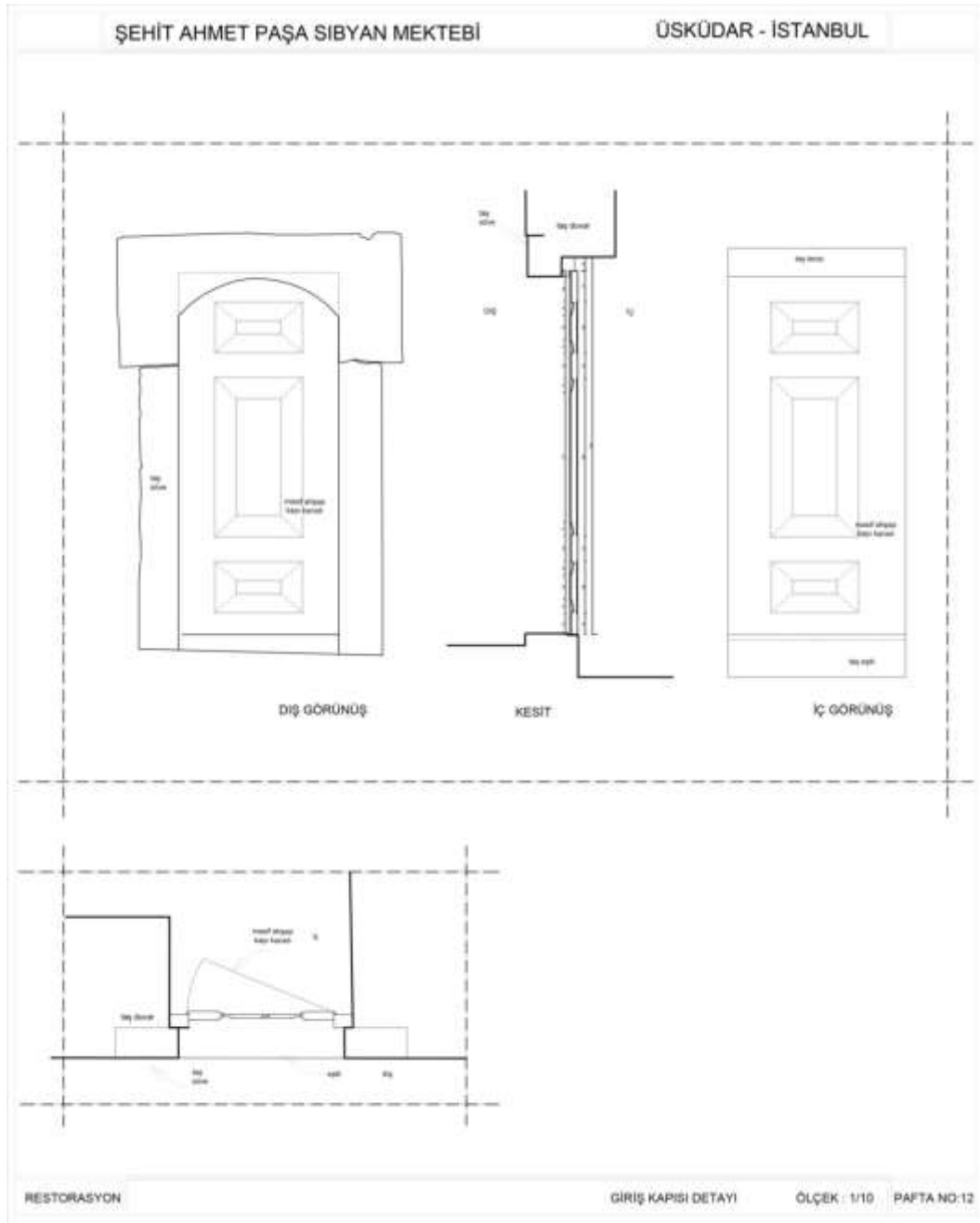
Dönemsel analizler sonucunda derslik kısmında sol yan cephe yer aldığı düşünülmüş bu doğrultuda projelendirilmiştir. Mektebe ait ocak hakkında bilgi olmaması sebebiyle basit sade bir ocak tercih edilmiştir. Ocak fonksiyonunu devam ettirebilmesi için gerekli olan öğelerde uygulanmıştır. Ocağa ait tüteklikler duvar içinde yapılmış, çatıdan sonra ise baca ateş tuğlasından uygulanmıştır. Kirpi saçaktan sonra 2.65 m yükselen bacanın üstü düz kırma bitiş ile tamamlanmıştır (Şekil 8.26, Şekil 8.27).

Diğer Uygulamalar

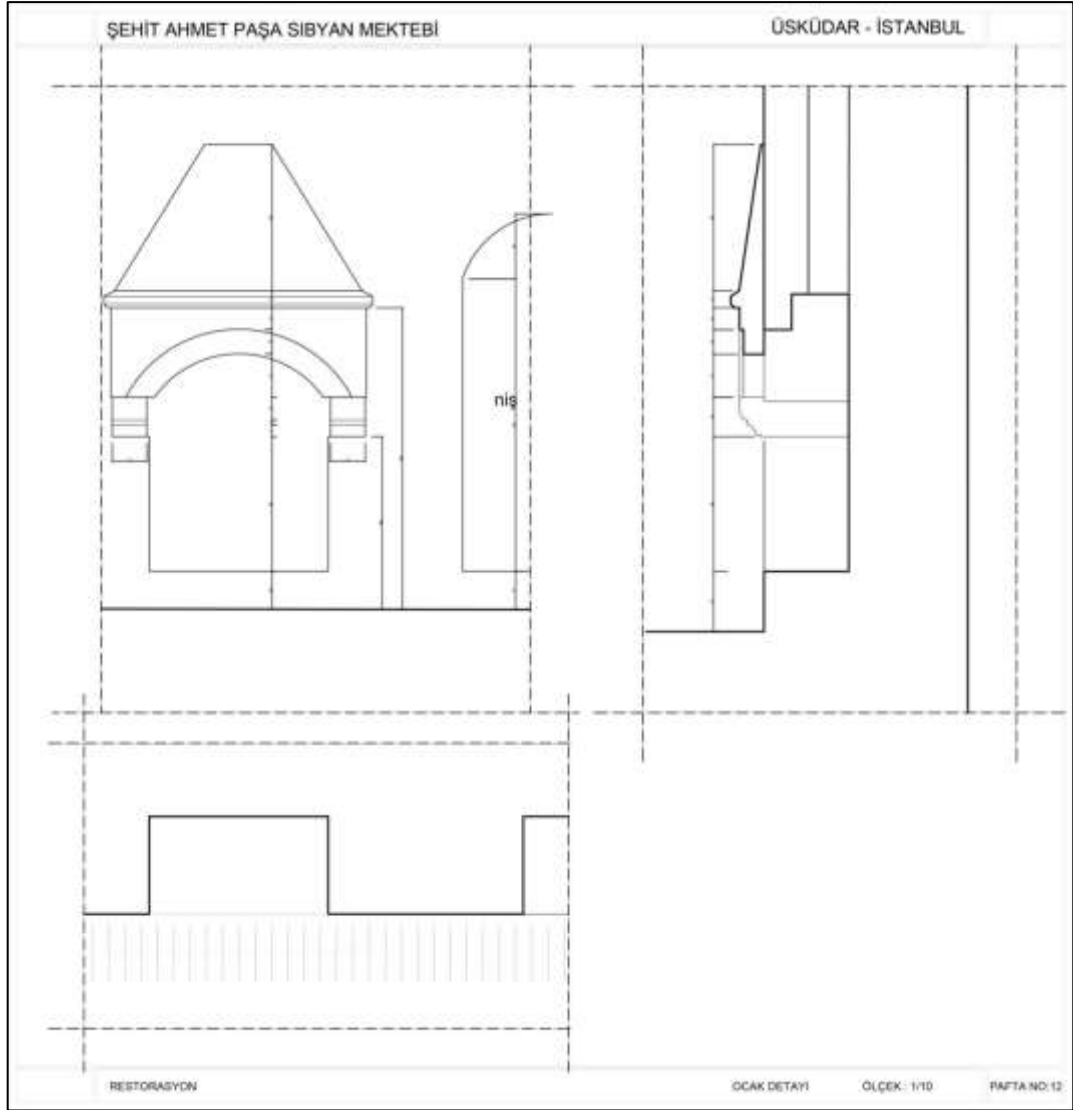
Yapı gövde, üst örtü gövde duvarları oluşturulup dış etkenlerden korunaklı hale getirildikten sonra yapı içindeki uygulamalara devam edilmiştir. Zemin katta yer alan ve fonksiyon zorunluluğu olarak projelendirilen tuvalet ve mutfak tesisatları ile mekanik tesisatlar, elektrik tesisatları çekilmiştir. Bir yapının konforunu sağlayan en önemli etken olan bu disiplinlerin iyi çalışması halinde kullanıcı memnun edilebilmektedir. Duvarlar aslına uygun olarak horasan sıva ile sıvanmıştır. Zemin kaplamaları meşe kerestesinden biçilerek döşenmiştir. Tavan kaplamaları restorasyon projesine uygun olarak yapılmıştır.

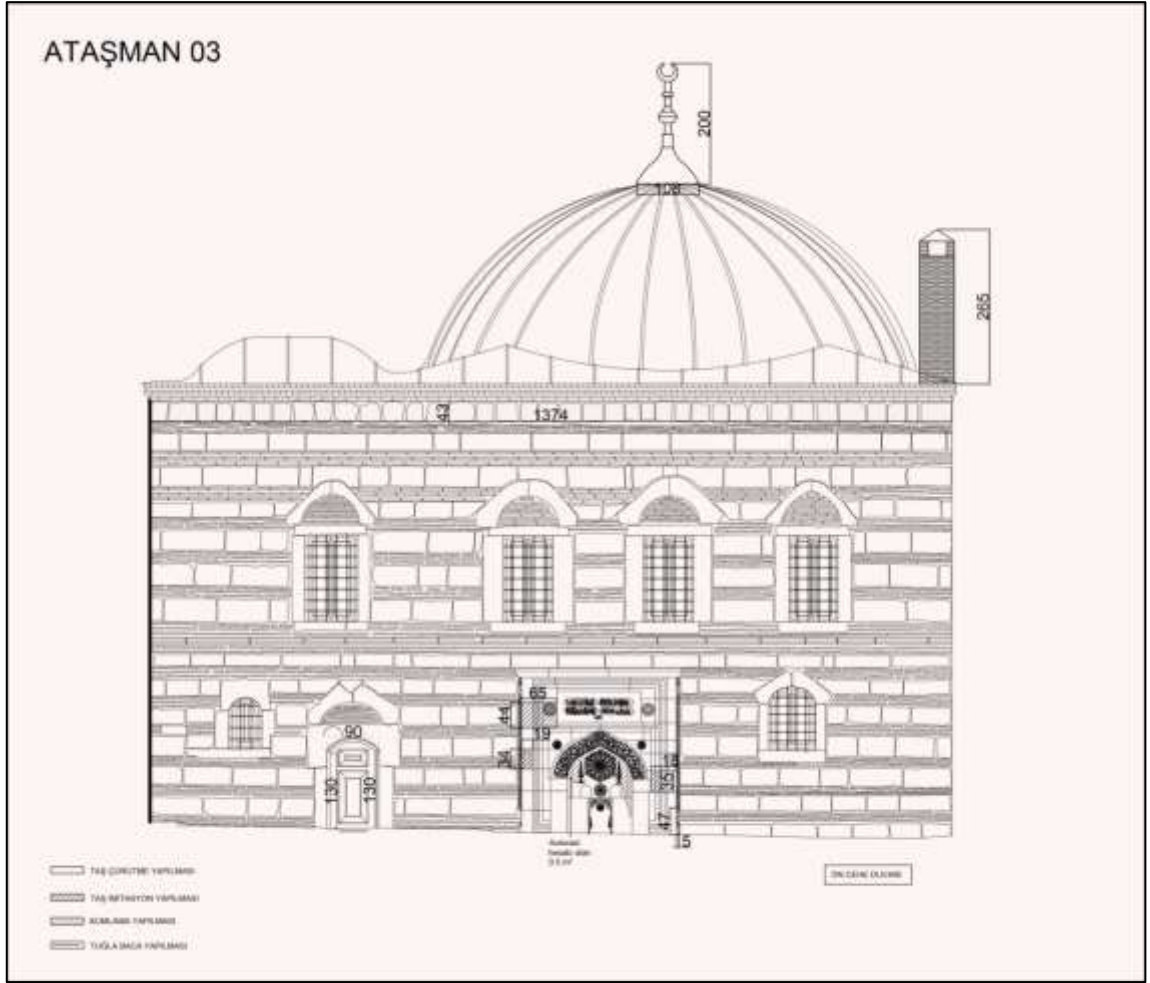
Şekil 8.24. Restorasyon projesi doğrama detayı.

Şekil 8.25. Restorasyon projesi giriş kapısı detayı.

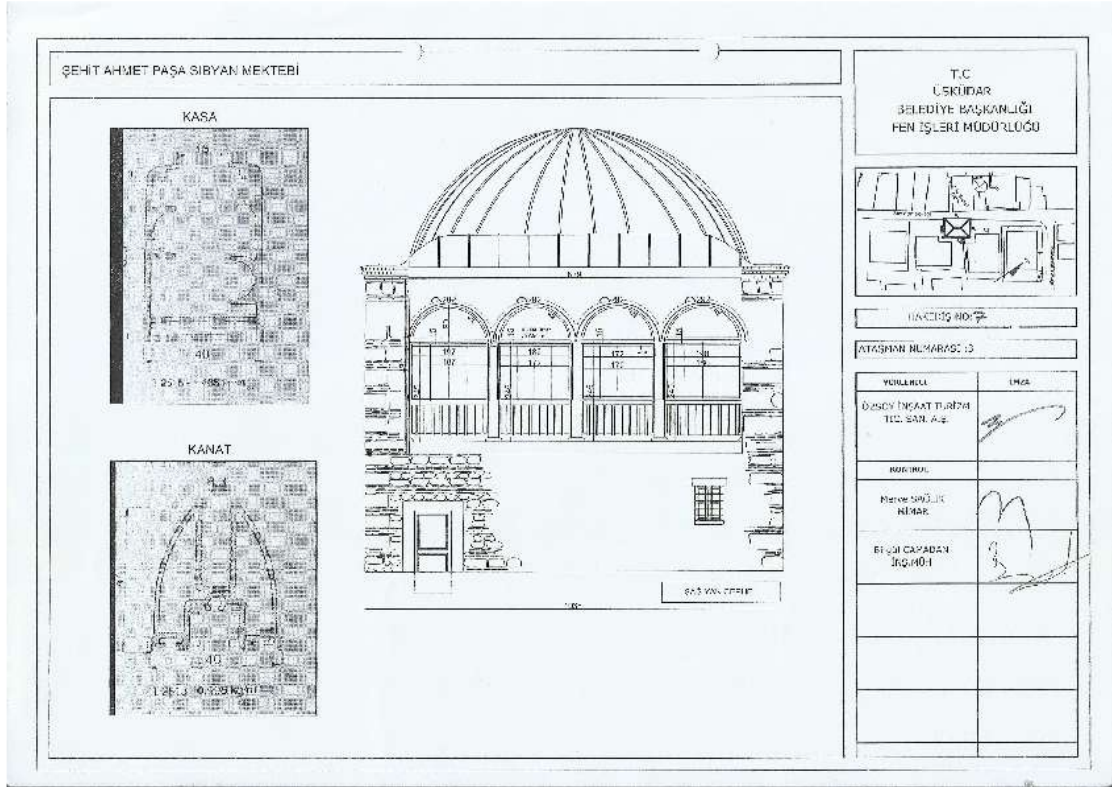
Şekil 8.26. Restorasyon projesi ocak ve yaşmak detayı.

Şekil 8.27. Alem ve baca görünüşü.

8.3.7. Yazlık Mektep (Eyvan)

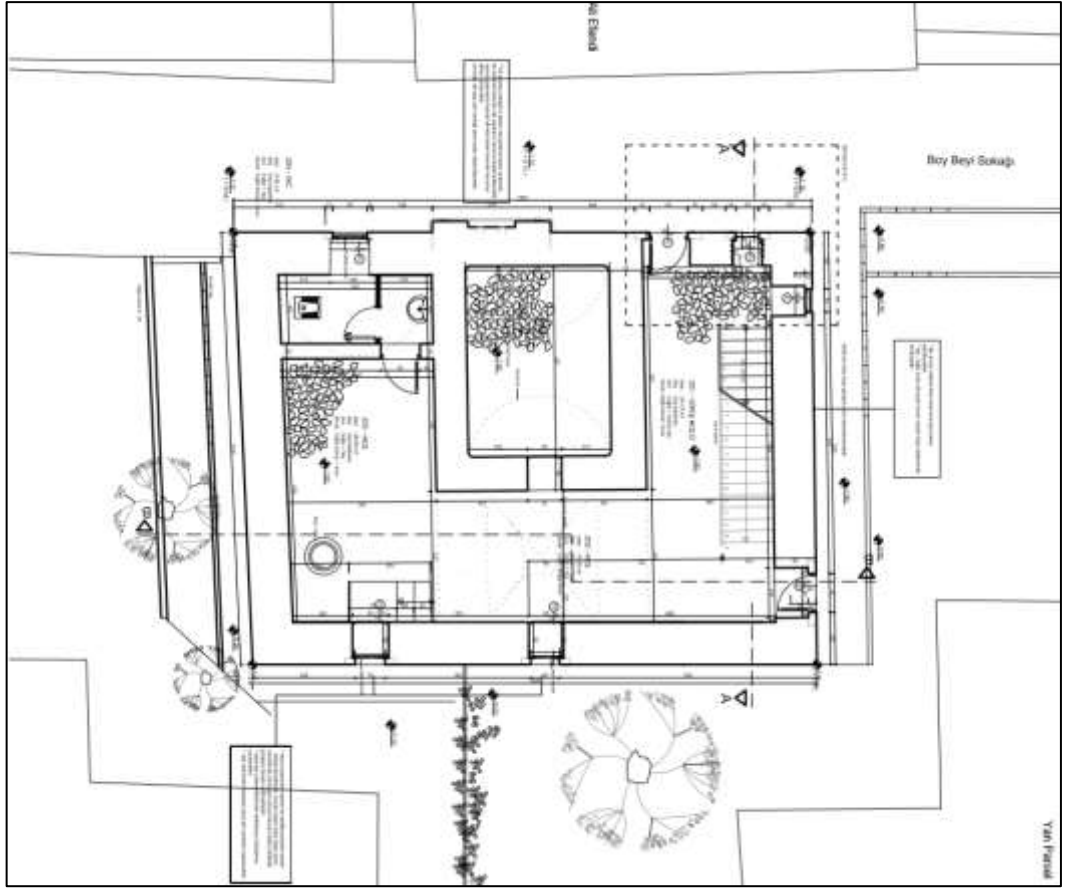
Bu alan mektebin en önemli bağımsız bölümü olup, dış ortama açık bir alandır. Ancak günümüz kullanıcıları düşünüldüğünde kapatılması kararı alınmış ve restorasyon projesi bu doğrultuda çizilmiştir. Yapılan uygulamada cephenin kapalı olduğu algısını en aza indirecek ve dilenirse açılacak bir doğrama seçimi yapılmıştır (Şekil 8.28).

Şekil 8.28. İhaleye ait hakediş metraj çizimi.

8.3.8. Çevre Düzenlemesi

Yukarıda da bahsedildiği üzere mektebin en büyük problemi mülkiyet sorunudur. Parselizasyon sırasında mektep gövdesi ile sınırlandırılmıştır. Yandan öğrenci girişi başka bir parselde kalmaktadır. Yapılan görüşmeler sonrası yan parsel ile anlaşmaya gidilmiş parselin terk alanı olarak bir alan kabul edilmiş ve giriş bu alandan sağlanmıştır. Mektebin sağ yan cephe hariç tüm cephelerine kot düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenleme sonrası sol yan cephede – 1.16 (60 cm – kot) kotuna inilmiş, 120 x 615 cm genişliğinde bir alan oluşturularak kapıya ulaşım sağlanmış, çevre düzenlemesi yapılarak zemin traverten kaplanmış korkuluk konularak güvenlik sağlanmıştır. Yapı etrafında drenaj yapılarak zemin sularının yapıya zararı engellenmiştir. Ön cephede yer alan Hacı Ahmet Çeşmesinin su teknesi asfalt altından kurtarılarak açığa çıkarılmıştır. Ama maalesef sokak genişliği izin vermediği için açıkta bırakılamamış etrafı kum ile doldurularak üzeri cam kaplanmıştır. Çeşmenin suyu akıtılmıştır (Şekil 8.29, Şekil 8.30).

Şekil 8.29. Vaziyet planı.

Şekil 8.30. Uygulama sırasında sol yan cephede yapılan kazı ve çevre düzenlemesi.

8.4. Kullanılan Malzeme Seçimi

1964 tarihli Venedik Tüzüğünde kültür varlıklarının “anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır” diye belirtilmektedir. Restorasyonda malzeme ve yapım sistemlerinin değiştirilmemesi gerekmektedir [45]. Bu sebeple restorasyon öncesi mektepte kullanılan malzemeler tespit edilmiştir. Ön cephede İstanbul’da en çok rastlanılan küfeki taşı olarak bilinen fosilli kireç taşı kullanılmıştır. İstanbul ve Trakya’da birçok yapıda kullanılan "lümaşelli kalker", "maktralı kalker" ya da "Bakırköy taşı" adlarıyla da bilinen kalker taşında deniz kabuklarının istiridye kabuklarının yer almaktadır [46]. Günümüzde kullanılan ocaklar Edirne Pınarhisar, Sülloğlu İlçelerinde yer almaktadır. Bu ocaklardan alınan numuneler ile özgün taş kıyaslanmış doku ve renk olarak uygun olan ocağın taşı kullanılmıştır. Tuğla malzemeler ise özgün malzeme ölçü ve ebatları esas alınarak yeniden döktürülmüştür.

8.5. Yapılan İşler Özeti ve Hakedişler

İstanbul 6 numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 05.06.2013 tarih ve

1133 sayı ile onaylanan restorasyon projesi doğrultusunda devam eden işin geçici kabulü 13.06.2015 tarihinde yapılmıştır. İşin süresi boyunca 6 hakediş ve bir mukayeseli keşif yapılmıştır. İşin süresi mücbir sebeplerden dolayı ve İdare kaynaklı uzaması sebebiyle firmaya fiyat farkı verilmiştir. Hakediş raporlarında görüldüğü üzere, 217 adet birim fiyat kullanılmıştır. Bu pozlardan 11 adedi özel poz olup bu uygulamaya esastır. Restorasyon yapılan Şehit Ahmet Sıbyan Mektebi 135 m² oturumlu ve iki kat bir yapıdır. Buna göre bu restorasyonun yapım maliyeti 2013 yılı birim fiyatları ile yaklaşık 3.836 TL civarındadır.

Şekil 8.31. Açılış fotoğrafı.

Şekil 8.32. Eyvan yazlık mektep içinden fotoğraf.

Şekil 8.33. 1. kata çıkan merdiven ve cam örtü.

Şekil 8.34. Açılış fotoğrafı.

Şekil 8.35. Açılış fotoğrafı.

9. BULGULAR VE TARTIŞMA

Osmanlı döneminde eğitim yapılarına önem verilmiş ancak, ortak bir disiplin sağlanamamıştır. Sıbyan Mektepleri bir camii, külliye içinde ve yakınında inşaa edilerek eğitimciler ve yapının ihtiyacı olan fonksiyonlar giderilmiştir. Mimari program olarak derslik, teneffüşhane (bazen bahçe, bazen yazlık mektep) ve bazı örnekler de hocalar için bir odadan oluşmuştur. Yapılar zaman içinde mimari akımlarında etkisiyle yerden yükseltilerek çoğunlukla fevkani yapılara dönüşmüştür.

Restorasyon kavramı aslında Osmanlıda da varolan vakıf malının yaşatılması prensibiyle benzerdir. Her iki kavramda da esas yapının geleceğe aktarılmasıdır. Restorasyonda esas kavram; olduğu gibi korunmasıyken vakıf kavramında ise yapıya eklentiler yapılarak veya mimari akımlarla yenilenerek yapının yaşatılmasıdır. Vakıf eserlerinde bunun sağlanabilmesi için vakfiyelerle ile yapıların tamirâtı için akarlar bırakılmıştır.

Tez konumuz olan Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebini geçirdiği süreçler, tarihsel veriler doğrultusunda yapının birkaç kez harap hale geldiği bilinmektedir. Vakfiyelerin ortak maddesi olan yapının harabe hale gelinceye kadar arka arkaya dört kez onarılması prensibi sayesinde yapı Cumhuriyet dönemine ulaşmıştır. Bu süreçte satışı yapılmıştır ancak arsanın küçük olması sebebiyle olsa gerktir ki müdahale edilmemiş, harap halde yapılacak olan restorasyon tarihini beklemiştir. Restorasyon ilke ve kavramları değişmese de restorasyon teknikleri sürekli bir gelişim göstermektedir. Bu süreçte mektepte yapılan onarımlarda restorasyon tekniklerindeki değişim aktarılmıştır.

Yapılacak olan restorasyonda en önemli işlem arşiv araştırması sonucu hazırlanmış restitüsyon ve restorasyon projeleridir. Bu projelerin ilke kararları doğrultusunda hazırlanması esastır. Restorasyonunun yapılabilmesi için gerekli olan yasal süreçler şemalar ile gösterilmiştir. Restorasyonun tamalanması sonrası yaşayabilmesi için gerekli olan en önemli şey kullanılmasıdır. Boş olarak kalan birçok yapıda sorunlar fark edilmediğinden yapıda büyük hasarlar oluşmaktadır.

Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi yığma bir yapıdır. Yığma yapılar düşey yüklere yapısal güvenlikle inşa edilmişlerdir. Depremde meydana gelen yatay kuvvetlere karşı daha az güvenli yapılarıdır [45]. Yaşanan sarsıntıların etkisi gözlemlenmemekte ve

ökmelerle sonuçlanmaktadır. Yapılardaki diğ er bir problem ise sudan kaynaklanan problemlerdir. Sarsıntılar veya malzemelerin eskimesi sebebiyle yapıların üst örtüsü hasar görmesi sonrası, yapının içerisindeki döşeme ve bağlayıcılara büyük zararlar vermektedir. Özellikle yol kotlarının çok yükselmesi sonrası birçok yapı yol kotundan aşağıda kalmaktadır.Su, duvarlar boyunca yükselmekte ve içerde yer alan ahşap malzemelere zarar vermektedir. Bu durum birçok eski eser için kaçınılmazdır. Yeni yapılacak olan asfalt altaki katmanın üstüne atılması sonrası yüksekliliği 1.00 mt ve daha fazlayı bulan kot yükselmeleri görülmektedir. Bu etkenlerden kurtulmanın en kolay yolu yapının kullanılması ve yapının içindeki kullanıcılar tarafından gözlemlenmesidir.

şehit Ahmet Sıbyan Mektebi mülk sahibi olan Vakıflar Genel Müdürlüğünce tahsis protokolü ile İlçe Belediyesine yap-işlet modelinde tahsisi yapılmıştır. İlçe belediyesince restorasyon tamamlanması sonrası yapı “İftah İşlami İlimler Akademisi” adında İftah İlim ve Kültür Derneğine kiralanmıştır. 14.11.2016 da açılış töreni yapılmıştır (şekil 93).

şekil 9.1. Açılış fotoğrafı.

Günümüzde dernekte, mektebin özgün kullanımına uygun olarak Kur'an-ı Kerim Eğitimi verilmektedir. Ayrıca ihtisas ve bilimsel eğitimlerde yapılmaktadır.

10. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çocukların 4 yaşında eğitime başlamaya hazır oldukları ve olumlu etkileri bilimsel olarak ispat edilmiş bir gerçektir [47]. Bu yaştan itibaren sosyal becerileri gelişmekte ve topluluk içine uyum gösterebilmektedir. Sıbyan mektepleri de bu gerçek üzerine kurulmuş ve 4 yaş üstü çocuklara eğitim vermek amaçlanmıştır. Yapının mimari programı da bu doğrultuda hizmet ettiği yaş grubunun ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiştir.

Sıbyan mektepleri küçük ölçekli ve az maliyetli yapılar olması sebebiyle genellikle külliye'nin bir kenarında veya mahalle arasında tek yapı olarak inşa edilmiştir. Külliye içerisinde yer alanlar fonksiyonunu devam ettirmiş ve korunmuşken tek yapı olarak yapılmış olanlardan günümüze ulaşan örnek çok azdır.

Bu çalışmada kapsamında ;

*Sıbyan Mekteplerinin tarihçesi

*18.yy dönemin sosyal yaşantısı içinde bu mekteplerin yeri ve önemleri hakkında bilgiler ve ulaşılan kaynaklar

*Bu mekteplerin çevreleri ile olan uyumları ve çevresel etki düzeyleri

*Bu mekteplerin yapılışında dikkate alınan ihtiyaçların neler olduğu, hangi gereksinimleri karşılamak üzere inşa edildikleri,

*Mimari proje açısından bu yapıdaki mekânlar, görevleri ve birbiri ile ilişkileri,

*Ülkemizde restorasyon geçmişi

*Restorasyon aşamaları ve süreçlere ait şemalar

*Statik proje açısından taşıyıcı sistem özellikleri ve ölçüleri

*Restorasyon ihtiyacını oluşturan etkenlerden öne çıkanlar

*Bu mektep özelinde restorasyon ilke karar ve müdahale biçimleri

*Restorasyon maliyeti ve birim alana düşen maliyeti,

gibi birçok alanda detaylı mevzuat bilgisi, teknik bilgi, yönetmelikler, tasarım ve imalat vb. kapsamda bilgiler verilmiştir. Bu süreçte bir yapının yaşayabilmesi için vakfedilen akarların devamlılığının önemi gözlemlenmiştir. Vakfiyesi ile yapılar ayakta tutulabilmiş, akarı olmayan yapılar ise yok olup gitmiştir. Şehit Ahmet Paşanın diğer vakfiyeleri buna

tipik bir örnektir.

Bu çalışmada eserin Cumhuriyet dönemi onarım süreçleri anlatılmış ve restorasyon ilkelerindeki hızlı değişimden bahsedilmiştir. Bu süreçte restorasyon ilkelerinde ki gelişmede aktarılmıştır. 1956'lı yıllarda sadece projelerin çizilmesiyle yetinilmiş, 1994 yılında yapılan restorasyon da ise çimento esaslı malzeme kullanılmış fonksiyon ağırlıklı yürütülmüştür.

Günümüzde özgün malzeme ve özgün teknik kullanılmaktadır. Ayrıca restorasyon çalışmaları ile ilgili olarak kamuda ihale süreçleri ve doğurduğu problemlerde gözlemlenmiştir. Bütçe olmadan restorasyon yapılamayacağı, uzman ekibin önemi 1994'deki onarımda ortaya çıkmıştır.

Günümüz onarımında ise güncel olmayan proje ve sonuçlar için restitüsyon verilerinin dikkate alınmasının; yapının yaşatılması için ne kadar önemli olduğu belirtilmiştir.

Ülkemizde restorasyon uygulamaları hızlı bir artış göstermektedir. Özellikle Vakıflar tarafından eserlere büyük bütçelerin aktarılması bu sektörü hareketli bir hale getirmiş, diğer kurumlara da öncü olmuştur. Ancak korumaya bakış, uygulama ilkeleri, restorasyon ölçütlerinin ortak bir çerçevede oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda 2013 yılında ICOMOS Türkiye Milli Komitesi tarafından Türkiye Mimari Koruma Bildirgesi yayınlanmıştır. Bu bildirge restorasyon ve koruma konusunda ulusal etik bir çerçeve oluşturmuş, akademik ve mesleki camiayı bir araya getirerek önemli bir terminoloji olmuştur [48].

Restorasyon her zaman dinamik bir uygulama şeklidir. Zaman içinde yapı sürekli değişim gösterdiği gibi restorasyon teknolojisinde de gelişmeler olmaktadır. Bu durum uygulamayı etkilemektedir. Restore edilecek her eserin kendine özgü olduğu ve müdahale şekillerinin de kendine özgü olduğu unutulmamalıdır. Evrensel ve ulusal kriterler kanunlar değerlendirilmeli uygulama yaklaşımları bu doğrultuda belirlenmelidir. Herhangi bir müdahale öncesinde kültür varlığının yapım malzemesi, yapım tekniği, taşıyıcı sistem özellikleri araştırılmalı; [45] bozulma nedenleri ve sorunları bu doğrultuda incelenmelidir. Bu araştırmalara dayanan bir temel yaklaşım geliştirilmeli, bu yaklaşım ışığında kısa ve uzun vadeli bir planlama yapıp buna bağlı projeler üretilmeden uygulamaya geçilmemelidir.

Korumaya yönelik projelendirme süreçleri “toplum yararı”nı öne çıkaran bir anlayışla kurgulanmalıdır. Korumanın sürdürülebilirliği kapsamında dengenin koruma aleyhine

bozulması önlenmelidir. Türkiye Mimari Koruma Bildirgesinde ‘Herhangi bir müdahale öncesinde kültür varlığının yapım malzemesi, yapım tekniği, taşıyıcı sistem özellikleri araştırılmalı; bozulma nedenleri ve sorunları bu doğrultuda incelenmelidir. Bu araştırmalara dayanan bir temel yaklaşım geliştirilmeli, bu yaklaşım ışığında kısa ve uzun vadeli bir planlama yapıp buna bağlı projeler üretilmeden uygulamaya geçilmemelidir. Korumaya yönelik projelendirme süreçleri “toplum yararı”nı öne çıkaran bir anlayışla kurgulanmalıdır. Korumanın sürdürülebilirliği kapsamında dengenin koruma aleyhine bozulması önlenmelidir.’ olarak bahsedilmektedir. Bu sebeple yapılacak olan restorasyon öncesi ve sonrasının belgelenmesi çok önemlidir. Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi restorasyonunda bunun önemi bir kez daha fark edilmiştir. 1961 yılında alınan rölöve birçok karara öncülük etmiştir.

Restorasyon çalışmalarında, maalesef proje aşamasında sıva raspası, statik değerlendirmeler yapılamamaktadır. Bu durum yetersiz projeler ile ihalelerin yapılmasına ve revizyonlara gidilmesine sebep olmaktadır. Bu süreçte gecikmelere yol açmaktadır. Restorasyon mekanik, elektrik, statik ve mimari disiplinlerin hatta bazen yer bilimcilerin bir arada çalışması gereken bir çalışma şeklidir. Uygulama öncesi müdahale tekniklerinin, yapı güvenlik değerlerinin belirlenmesi tüm disiplinlerin bir arada çalışarak sonuç elde edilmesi gereklidir. Yapılacak olan restorasyon uygulamasında yapının tarihi belge izlerinin kaybedilmemesi özgünlüğünün tüm boyutları ile korunması gerekmektedir. Az müdahale esas olmalıdır. Tüm bu uygulamalar sonrası ise yapı mutlaka bir kullanıcıya teslim edilmelidir.

Bir yapı yaşatılacaksa iyi bir araştırma, belgeleme sonucu hazırlanan restitüsyon projesi ve yapı iyice araştırılarak uygulama yöntemlerin kararlara bağlandığı restorasyon projesiyle yaşatılacaktır ve en önemlisi ise yapının içindeki ile yaşayacağı ve sürece dayanacağı gerçeğidir.

Sıbyan mekteplerinin tarihçesi ve 18. yy. Sıbyan mekteplerinde yapılan dönemsel analizler restitüsyon projelerine etkili olmaktadır. Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebi de bu amaçla incelenmiştir. Restorasyon kararları koruma ilkesi amaç edinilerek alınmıştır. Yapının yaşayabilmesi için çevre ile uyumu sağlanmış, kotlamalar yapılmıştır. Ayrıca tahsis yapılarak kullanımı sağlanmıştır. Tahsis yapılan kuruluşun aynı fonksiyonu devam ettirmesi yapı için büyük bir kazançtır.

11. KAYNAKLAR

- [1] F. Güldal, *Elifba'dan Muallime Mahalle Mektebi*. İstanbul, Türkiye: Aktiv Palet, 2017, ss.52.
- [2] G. Örs, "Osmanlı Devri Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme" Yüksek lisans tezi, Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 1985.
- [3] P.F.Unan. (2020, 5 Mayıs). Fatih Külliyesi [Online]. Erişim: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unan/akademik36.html>.
- [4] S. Eyice, "Beyazıt II Camii Ve Külliyesi İstanbul'da Sultan II. Bayezid tarafından yaptırılan selâtin camii ile ek binaları," *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1983, böl.1, ss. 47.
- [5] A. Memioğlu, "İmparatorluktan Cumhuriyete ilköğretim," *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c. 41, ss. 242-252, 2003.
- [6] Ç. B. Dikmen ve F. Toruk, "Sıbyan mektepleri mimarisi, Abdullah Paşa Sıbyan Mektebi örneği," *Vakıflar Dergisi*, sayı 48, ss. 35-73, 2017.
- [7] E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, Türkiye: Türk Tarih Kurumu, 1976, ss. 204.
- [8] C. Baltacı, "Eğitim Sistemi," *Osmanlı dünyayı nasıl yönetti devlet yönetimi, iktisat ve askeri teşkilat eğitim sistemi gündelik hayat*, İstanbul, Türkiye: İz, 1999, böl.3, ss. 246.
- [9] M. Hızlı, "Osmanlılarda ilköğretim tarihi," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.6, sayı 12, ss. 86, 2008.
- [10] Ö. Aksoy, *Osmanlı Devri İstanbul Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul, Türkiye: İsmail Akgün Matbaası, 1968, ss.52.
- [11] Z. Ahunbay. (2020, 26 Ekim). Mektep [Online]. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mektep#3-mimari>.
- [12] Ö. Acer. (2019, 20 Aralık). Süleyman Efendi Sıbyan Mektebi [Online]. Erişim: https://www.academia.edu/6048924/%C3%96zlem_Acer_S%C3%9CLEYMAN_EFEND%C4%B0_SIBYAN_MEKTEB%C4%B0.
- [13] D. Kuban, "İstanbul nazım planı için hazırlanan rapor," İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü, Türkiye, 1969.
- [14] H. Şehsuvaroğlu, *Boğaziçi'ne Dair*, İstanbul, Türkiye: İnkılap Kitabevi, 1986, ss.127.
- [15] M. Karaman, "Üsküdar'ın Türkiye kimliği: Üsküdar anadolu içinde," *I. Üsküdar Sempozyumu*, İstanbul, Türkiye, 2004, ss. 223.

- [16] M. Ağaoğlu, "XVIII. yüzyılda İstanbul Mimarîsi ve Osmanlı batılılaşması kaynakçası," *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 4, sayı 14, ss. 111-153, 2017.
- [17] S. Eyice, "XVIII. yüzyılda Türk sanatı ve Türk mimarisinde Avrupa neo klasik üslubu," *Sanat Tarihi Yıllığı*, sayı 9, ss. 163-190, 1981.
- [18] Avunduk İnşaat Turizm Sanayi ve Tic.Ltd.Şti., "Restorasyon raporu," Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye, 2005.
- [19] O. Gündoğdu, "Üsküdar'daki Ahmediye Külliyesi haziresi," Yüksek lisans tezi, Türk Sanatı Anabilim Dalı, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2016.
- [20] T. Kap ve M. Sağlık, "Tarihi eser restorasyonunda beton teknolojisi kullanımı", *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi*, c. 7, sayı 2, ss. 88-99, 2018.
- [21] E. Madran, "Cumhuriyetin ilk otuz yılında (1920-1950) koruma alanının örgütlenmesi," *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c. 16, sayı 1-2, ss. 59-97, 1996.
- [22] Y. S. Levent, *Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış*, Ankara, Türkiye: Mimarlar Odası Yayınevi, 2009, ss. 62.
- [23] Anıtlar Yüksek Kurulunun kuruluşuna ilişkin kanun, T.C. Resmi Gazete, Sayı:7853, 9 Temmuz 1951.
- [24] Anonim, *Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar-1*, Ankara, Türkiye: Mimarlar Odası Yayınevi, 2009, ss. 18.
- [25] Taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonuna ilişkin kanun, T.C.Resmi Gazete, Sayı:19500, 24 Haziran 1987.
- [26] İCOMOS Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi. (2020, 5 Mart). [Online]. Erişim: <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr>.
- [27] Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ilişkin kanun, T.C. 1982 Anayasası, 1982.
- [28] M. Aydın, "Kaptan-ı Derya Canım Hoca Mehmed Paşa," *Bilig Dergisi*, sayı 77, ss. 27-53, 2016.
- [29] Anonim, (2018, 9 Ağustos). Üsküdar'ın kaybolmuş eserleri [Online]. Erişim: <https://www.facebook.com/Üsküdarin-Kaybolmuş-Kültür-Eserleri> 465035476980877/.
- [30] S. Genç, "XVIII. yüzyılda Üsküdar hanları," 2. *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*, İstanbul, Türkiye, 2018, ss. 140.
- [31] M. N. Haskan, "Üsküdar çeşmeleri," *Yüzyıllar Boyu Üsküdar Ansiklopedisi*, 2. Baskı, İstanbul, Türkiye: Üsküdar Belediyesi Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2001, ss. 1182-1183.
- [32] T.C. Üsküdar Belediye Başkanlığı Arşivi.
- [33] M. B. Tanman. (2019, 10 Ekim). Atik Valide Külliyesi [Online]. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/atik-valide-sultan-kulliyesi>.

- [34] Anonim, (2019, 10 Ekim). Kartal Baba Tekkesi [Online]. Erişim: <http://mustafaresmiah.net/mustafaahi/tekkeler/kartalbaba.html>.
- [35] M. B. Tanman. (2019, 11 Ekim). Fenâî Ali Efendi Tekkesi [Online]. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/fenai-ali-efendi-tekkesi>.
- [36] M. N. Haskan, "Üsküdar cami ve mescitleri," *Yüzyıllar Boyu Üsküdar Ansiklopedisi*, 2. Baskı, İstanbul, Türkiye: Üsküdar Belediyesi Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2001, ss. 185.
- [37] M. N. Haskan, "Üsküdar türbeleri," *Yüzyıllar Boyu Üsküdar Ansiklopedisi*, 2. Baskı, İstanbul, Türkiye: Üsküdar Belediyesi Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2001, ss. 603-604.
- [38] A. Egemen, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul, Türkiye: Arıtan Yayınevi, 1993, ss. 99-860.
- [39] M. N. Haskan, "Üsküdar mektepleri," *Yüzyıllar Boyu Üsküdar Ansiklopedisi*, 2. Baskı, İstanbul, Türkiye: Üsküdar Belediyesi Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2001, ss. 904-905.
- [40] B. G. Ekimci, "Üsküdar'ın Vakıf Eser Kültür Mirası ve Korunması için öneriler," Doktora tezi, Mimarlık, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 2011.
- [41] İ. H. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, İstanbul, Türkiye: Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1976, ss.112.
- [42] F. Oğuz. (2020, 3 Mart). Vakıf kaynaklı eski eserlerin restorasyonu [Online]. Erişim: <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/472/O%C4%9Fuz.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- [43] T. Akar. (2020, 21 Nisan). Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıf kültür, [Online]. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/669576>.
- [44] Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
- [45] Vakıflar Genel Müdürlüğü, "Tarihi yapılarda deprem risklerinin yönetimi kılavuz," Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2017.
- [46] M. Kumral, G. Şans, C. Yalçın, M. Kaya ve M. Budakoğlu, "Çatalca (İstanbul) civarındaki tarihi küfeki taşının oluşumunda fiziksel ve kimyasal özelliklerin etkileri," *Mühendislik Bilimleri Dergisi*, c. 8, sayı 1, ss. 278-287, 2019.
- [47] O. Ural, B. Şahan, H. İ. Tunçeli, Fat, F. Ö. Ünsal ve D. Bayındır , "Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-5 yaş çocukların sosyal beceri düzeylerinin velileri ve öğretmenleri tarafından değerlendirilmesi," *V. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*, Çanakkale, Türkiye, 2013, ss. 1319-1328.
- [48] Ş. C. Binan, "Mimari mirası koruma bildirgesi ve koruma-restorasyon uygulamalarında ilkelerin önemi üzerine bir değerlendirme," *Kültür Varlıklarında Koruma Türkiye & İtalya'dan Restorasyon Uygulamaları Sempozyumu*, Ankara, Türkiye, 2016, ss., 106-122.

12. EKLER

12.1. EK 1: Restorasyon Projesi 1/100 ölçek

12.2. EK 2: Restitüsyon Projesi 1/100 ölçek

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Merve Sağlık
Doğum Tarihi ve Yeri : 20/09/1974 BOLU
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : merve_saglik@yahoo.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y.Lisans	Mimarlık Fakültesi	Düzce Üniversitesi	2021
Lisans	Mimarlık Fakültesi.	Yıldız Teknik Üniversitesi	1998
Lise	Anadolu Lisesi	Bolu İzzet Baysal Anadolu Lisesi	1992

YAYINLAR

- [1] E. Özgan, M.Sağlık , “Osmanlı Dönemi 18.yy başı Şehit Ahmet Paşa Sıbyan Mektebinin mimari özellikleri incelenmesi,” *Yeni Fikir Dergisi*, c.12, sayı 24, ss.79-93, 2020.
- [2] T.Kap, M.Sağlık , “Tarihi eser restorasyonunda beton teknolojisi kullanımı,” *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi*, c. 7, sayı 2, ss. 88-99, 2018.
- [3] M.Sağlık , “Hamidiye Suyollarından günümüze kalanlar,” *1.Iwa Specialized Conference On Water and Wastewater Technologies in Ancient Civilizations*, İstanbul, Türkiye, 2012.